

NOVOSTI HUBOČIJA

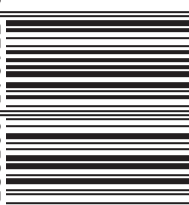
#1256

Samostalni
srpski
tjednik

Petak 12. 1. 2024.
Cijena: 1.33€

9 771845 895007

022024

ISSN 1845-8955

Glave pod petom

Strani radnici u Hrvatskoj suočavaju se sa zgražanjem zato što slave Novu godinu, bilježe se fizički napadi na njih, ponižava ih se, izjave čelnika Mosta i Domovinskog pokreta potiču mržnju, njihova radnička prava ništa ne štiti, izloženi su samovolji poslodavaca, a Vlada šuti

str. 4-5.

Sudac za komešanje

Dva su eventualna razloga zbog kojih se mogla dogoditi promjena u premijerovom doživljaju Ivana Turudića. Prvi je višegodišnji javni sukob politički najraspojasanijeg hrvatskog suca s predsjednikom, a drugi njegovo zalaganje za izmjene KZ-a u smjeru krivičnog progona onih koji medijima dostavljaju podatke iz 'nejavnih' istražnih spisa

ČETIRI kandidature stigle su za dužnost glavnog državnog odvjetnika, ali u političkim krugovima i u javnosti govori se samo o jednoj: onoj IVANA TURUDIĆA, suca Visokog kaznenog suda i bivšeg predsjednika Županijskog suda u Zagrebu. Dio uglednih domaćih pravnika, poput ANTE NOBILA, smatra da se Turudić ne bi

javio na natječaj da mu iz vrha HDZ-a i Vlade nije signalizirano da se javi te da su ostala trojica – NIKŠA WAGNER, zamjenik županijskog državnog odvjetnika u Splitu, EMILIO KALABRIĆ, zamjenik glavne državne odvjetnice i bivši županijski državni odvjetnik u Zadru, i MLADEN DRAGIČEVIĆ, zagrebački privatni odvjetnik – lišeni šanse da dobiju podršku parlamentarne većine. Možda će se

za nekoliko tjedana pokazati da su Nobilo i drugi bili u pravu, no zasad se može konstatirati da previđaju činjenicu Turudićevog gotovo kompulzivnog prijavljivanja za visoke dužnosti u pravosuđu: godine 2017. slovio je kao kandidat KOLINDE GRABAR-KITAROVIĆ, tadašnje predsjednice Republike, za predsjednika Vrhovnog suda, no od toga nije bilo ništa jer su ga koštala privatna druženja s ljudima

Tko zna što sve o njemu još može isplivati na površinu – Ivan Turudić, 2017. (Foto: Sanjin Strukić/PIXSELL)

upitnih moralnih karakteristika; godine 2021. natjecao se za položaj predsjednika Visokog kaznenog suda i očekivalo se da će biti izabran, s obzirom na to da je vodio pripreme za osnivanje tog suda, ali u zadnji čas dogodio se obrat i Državno sudbeno vijeće odabralo je

IMPRESSUM

Godina xxv / Zagreb | petak, 12/01/2024

NOVOSTI
#1256

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće

ZA IZDAVAČA
Milorad Pupovac

GLAVNA UREDNICA
Andrea Radak

ZAMJENIK GLAVNE UREDNICE
Tihomir Ponoš
IZVRŠNI UREDNICI
Goran Borković (Portal
Novosti), Petar Glodić,
Lujko Parežanin (Kultura)
REDAKTORICE
Ana Grbac,
Darija Mažuran-Bučević
KOLUMNISTI
Boris Dežulović,
Viktor Ivančić, Sinan

Gudžević, Boris Rašeta
REDAKCIJA
Paulina Arbutina, Jerko
Bakotin (urednik Interna-
cionalne), Dragana Bošnjak,
Milan Cimeša, Zoran
Daskalović, Ivica Đikić,
Tena Erceg, Dragan
Grozđanić, Mirna Jasić Gašić,
Nenad Jovanović, Vladimir
Jurišić, Anja Kožul, Igor
Lasić, Branimira Lazarin,

Bojan Munjin, Tamara
Opačić, Ivana Perić, Boris
Postnikov, Srećko Pulig,
Hrvoje Šimičević i Nataša
Škaričić
TAJNICA REDAKCIJE
Irena Bosnić
FOTOGRAF
Sandro Lendler
GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak,
Darko Matošević

DIZAJN
Parabureau / Igor
Stanišević & Damir Bralić,
Nikola Đurek
ILUSTRACIJA NASLOVNICE
Luka Duplančić
ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb',
Zagreb
TIRAŽA 6000

Novosti su financirane
sredstvima Savjeta za

nacionalne manjine Vlade
Republike Hrvatske i
sredstvima Ureda za
ljudska prava i prava
nacionalnih manjina Vlade
Republike Hrvatske.

REDAKCIJA
Gajeva 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/4811 198, 4811 281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

ŽELJKA HORVATOVIĆA. U oba slučaja premijer je bio ANDREJ PLENKOVIĆ, odnosno Andrej Plenković bio je onaj koji je spustio rampu Turudićevim karijernim ambicijama.

Zašto bi Plenković sada promijenio mišljenje i postavio Turudića na poziciju koja je objektivno moćnija i važnija od spomenute dvije na kojima ga nije htio vidjeti? Nije bio dobar za čelnu funkciju ni u Vrhovnom sudu ni u Visokom kaznenom sudu, a dobar je za šefa Državnog odvjetništva, institucije devastirane u svakom pogledu? Je li se Turudić u međuvremenu očistio od grijeha i postao još veći HDZ-ovac nego što je bio? Ili je Plenković postao veći HDZ-ovac nego što je bio?

Dva su eventualna razloga zbog kojih se mogla dogoditi promjena u premijerovom stavu o Ivanu Turudiću. Prvi je višegodišnji javni sukob medijski najprisutnijeg i politički najraspojasanijeg hrvatskog suca s predsjednikom ZORANOM MILANOVIĆEM, najljućim Plenkovićevim političkim protivnikom. Sukob je začeo prije desetak godina, kad je Milanović bio premijer. Turudić je bio jedan od glavnih protagonista – pravno krajnje suspektnog – izručenja JOSIPA PERKOVIĆA, neko visokopozicioniranog službenika Udbe a potom vrlo važnog čovjeka u sigurnosnom sistemu samostalne Hrvatske, koji je zatim u Njemačkoj osuđen na najstrožu kaznu zbog sudjelovanja u politički motiviranom ubojstvu STJEPANA ĐUREKOVIĆA u Gornjoj Bavarskoj 1983. godine. Nekoliko mjeseci poslije toga, u ljeto 2014., tadašnji predsjednik Županijskog suda u Zagrebu dao je politički intervju Večernjem listu: virovitički kadija, koji ne propušta naglasiti da je bio dragovoljac u Domovinskom ratu, izmislio je Milanovićeve pritiske na sudstvo da bi u nastavku mogao poslati premijeru nekoliko osobnih uvreda, uklapajući ga – zajedno s tadašnjim predsjednikom Republike IVOM JOSIPOVIĆEM – u svoju paranoičnu viziju Hrvatske kojom vladaju komunisti, titoisti, udbaši i potomci udbaša, Srbi, Jugoslaveni i svi drugi koji ne mogu imati nikakav osjećaj prema vrijednostima koje država obilježava svakog 5. kolovoza u Kninu. On, Turudić, naravno, hrabro se suprotstavio nadmoćnim silama mraka i zbog toga se izložio teroru nenarodne vlasti. Još naravnije, Turudić svim bićem čuti vrijednosti ratne pobjede: čuti ih toliko snažno da je svojedobno zagovarao kazneni progon svih čiji osjećaji na tu temu nisu dovoljno jednodimenzionalni, poput njegovih, a kontinuirano iznosi ambivalentna stajališta o sankcioniranju upotrebe ustaškog pokliča 'Za dom spremni' te zagovara da se kažnjava isticanje komunističkih simbola.

Rečeni medijski istup bio je investicija u svijetlu karijernu budućnost, odnosno u dodvoravanje TOMISLAVU KARAMARKU, tadašnjem šefu HDZ-a. Istu svrhu imao je i Turudićev posjet HDZ-ovom braniteljskom šatoru u Savskoj ulici, gdje se godinu i pol dana prosvjedovalo protiv Milanovićeve vlade i predsjednika Josipovića. Karamarkova vlast, međutim, prekratkotrajno je potrajala da bi Turudić stigao ubrati plodove svoje političke agitacije i iskazivanja odanosti stranci koja ga je s mjesta predsjednika Općinskog suda u Virovitiči krajem devedesetih lansirala u vrh hrvatskog sudstva. Potom je došao Plenković koji ga, rekostmo, nije volio. Sukob Turudića i Milanovića nastavljen je kad je bivši premijer 2020. godine izabran za predsjednika države. Svada traje i danas, a ni jedna strana ne daje znakove posustajanja. 'DORH svoj ustavni položaj i zadaću može cjelovito ispuniti samo ako se na tu dužnost (glavnog državnog odvjetnika, op. a.) imenuje osobu koja je, naglašavam, politički i stranački posve neovisna, dokazano stručna i kvalificirana te neokaljanog profesionalnog i osobnog ugleda. Svaka, današnja ili ranija, povezanost glavnog državnog odvjetnika s

Racionalno gledano, Turudić je ipak prevelik rizik za Andreja Plenkovića (Foto: Robert Anić/PIXSELL)

politikom i stranačkim interesima značila bi opasno kršenje samostalnosti i neovisnosti DORH-a, što bi nedvojbeno otvorilo i sumnju u buduća postupanja te institucije', saopćio je Milanović kad je potvrđeno tko se prijavio za nasljednika ZLATE HRVOJ ŠIPEK, koja je, inače, u svom mandatu dala krupan doprinos upropaštavanju DORH-a. Nema sumnje da je Milanovića na reakciju potaknula isključivo kandidatura suca Turudića.

Drugi mogući razlog promjene u Plenkovićevom doživljaju Turudića jest sučevo zalaganje za izmjene Kaznenog zakona u smjeru krivičnog progona onih koji medijima dostavljaju podatke iz 'nejavnih' istražnih spisa,

Turudić svim bićem čuti vrijednosti ratne pobjede: zagovarao je kazneni progon svih čiji osjećaji na tu temu nisu dovoljno jednodimenzionalni, poput njegovih, a kontinuirano iznosi ambivalentna stajališta o sankcioniranju upotrebe pokliča ZDS

u koje legalni uvid ima relativno širok krug ljudi. Premijer je već mjesecima opsjednut tim zahvatom u Kazneni zakon, a na to ga je nagnalo spominjanje njegovog imena, i imena njegovih bliskih suradnika, u nekim anti-korupcijskim postupcima protiv donedavno utjecajnih HDZ-ovaca i državnih dužnosnika. Smisao te intervencije jest u tome da se zaplaše i odvrate od kontakata s novinarima svi oni koji raspolažu dokumentima i dokazima o sumnjivim poslovima i onih ljudi koji nisu formalno obuhvaćeni određenom istragom. Proteklih godina i desetljeća pokrenute su brojne istražne radnje o curenju tajni iz represivnih institucija u medije, ali nikad nisu pronađeni i procesuirani krivci. To se neće promijeniti ni u slučaju Plenkovićevih zakonskih izmjena: računa se da će strah od zatorske kazne – koja je dosad bila propisana za odavanje službenih tajni – barem donekle smanjiti objavljivanje istražnih podataka nezaštićenih tajnošću.

Jesu li ta dva momenta dovoljna da Plenković sad podigne palac za Turudića? Je li to dovoljno da se zaboravi njegova privatna povezanost sa ZDRAVKOM MAMIĆEM, što je dovelo do prebacivanja suđenja Mamiću iz Zagreba u Osijek? Ili njegova bliskost s JOSIPOM PLESLIĆEM, donedavno RIMAC, nekoć moćnom HDZ-ovom dužnosnicom? Prema otkriću Nacionala, Turudić je prije nepunih mjesec dana tražio i dobio da ga se, kao suca Visokog kaznenog suda, izuzme iz odlučivanja o žalbi gospođe Pleslić na odluku zagrebačkog Županijskog suda u postupku koji protiv nje vodi USKOK, jer su dugogodišnji poznanici. Kako će se postaviti prema tom slučaju ako postane glavni državni odvjetnik? Zašto se nije izuzeo iz odlučivanja o blokadi imovine MARIJA MAMIĆA, Zdravkovog sina? Jesu li zaboravljeni Turudićevi pravni manevri čija je svrha bila da se pomogne obrani BRANIMIRA GLAVAŠA, nepravomoćno osuđenog za ratne zločine? Hoće li biti obustavljeno istraživanje i procesuiranje ratnih zločina počinjenih s hrvatske strane, s obzirom na to kakvi su Turudićevi stavovi o ratnim događajima? Dobro, to ne bi bila značajna promjena u odnosu na sadašnje stanje. Je li smetnuto s uma da je moćni sudac svojom tužbom maltretirao novinara Novog lista DRAŽENA CIGLENEČKOG zbog toga što je novinar 2014. napisao da politički javni nastupi suca Turudića nanose Hrvatskoj više štete od verbalnog budalesanja VOJISLAVA ŠEŠELJA? Kako, na kraju krajeva, misli izbjeći sukob interesa u tekućim procesima u kojima

Kandidat glavne struje u Državnom odvjetništvu – Emilijo Kalabrić (Foto: Duško Jaramaz/PIXSELL)

Jesu li spomenuta dva momenta dovoljna da Plenković sad podigne palac za Turudića? Je li to dovoljno da se zaboravi njegova privatna povezanost sa Zdravkom Mamićem? Ili njegova bliskost s Josipom Pleslić, donedavno Rimac?

se pojavljivao ili pojavljuje kao sudac, a sutra bi trebao stajati iza optužbe, i to u instituciji koja je strogo hijerarhijski organizirana?

Odgovore na ova pitanja zasad ne znamo, pa onda i ne isključujemo mogućnost Plenkovićevog zelenog svjetla Turudiću. Tko zna, možda će šef HDZ-a i Vlade pomisliti da će pokazati slabost ako ne odabere Turudića, čak ako mu to i nije bila prvotna nakana; možda će pomisliti da će biti smatran gubitnikom ako ne izabere Turudića, kojeg žestoko kritiziraju Milanović i opozicija. Bila bi to, naravno, katastrofalna odluka i ne bi bila prva takva kad je riječ o premijerovim kadrovskim rješenjima, no Turudić je, racionalno gledano, prevelik rizik za Plenkovića. Javnost bi s pravom bila uvjeren da je HDZ postavio svog kompromitiranog čovjeka na čelo DORH-a, čovjeka koji će ponajprije voditi računa o interesima stranke, što bi on donekle i činio, ali nepredvidljivom i taštom Turudiću ipak je najvažnija vlastita slika u javnosti i on bi se trudio da dokaže svoju neovisnost o politici, općenito da se dokaže. Plenković i HDZ imali bi više štete nego koristi, a i tko zna što sve o Turudiću još može isplivati na površinu. Emilijo Kalabrić, koji je očito kandidat glavne struje u Državnom odvjetništvu i za kojim se zasad ne vuku repovi skandala i sumnji, čini se neusporedivo sigurnijim i logičnijim izborom iz Plenkovićeve i HDZ-ove perspektive. ■

Nepalci su novi Srbi

Strani radnici u Hrvatskoj suočavaju se sa zgražanjem zato što slave Novu godinu, bilježe se fizički napadi na njih, ponižava ih se, izjave čelnika Mosta i Domovinskog pokreta potiču mržnju, njihova radnička prava ništa ne štiti, izloženi su samovolji poslodavaca, a Vlada šuti

NASLOVI 'Advent u Nepal', nizanje negativnih komentara na društvenim mrežama, zgražanje kako se strani radnici vesele na glavnom zagrebačkom trgu ispunili su javni prostor prvih dana nove godine. Otvoreni zazor dijela hrvatske javnosti prema našim novim sugrađanima rezultirao je i zabilježenim fizičkim napadima na strane radnike na zagrebačkim ulicama. S druge, desne strane hrvatskog političkog spektra, u prvim redovima Most i Domovinski pokret aktivno potiču mržnju, legitimirajući prostor za izrugivanje, ponižavanje pa i nasilje prema drugima i drugačijima.

Dobri ili nepoželjni novi susjedi, za neke čak i potencijalni teroristi, sigurnosna prijetnja Lijepoj našoj, nakon novogodišnje noći strani nam radnici nastavljaju u atmosferi straha i visokog rizika dostavljati hranu, raznositi kavu, slagati robu na policama trgovačkih lanaca u izuzetno lošim radnim i životnim uvjetima. U Hrvatskoj je oko sto hiljada takvih stranih radnika čiji status, uvjete rada i života ne regulira baš nijedan hrvatski pravni dokument, odredba, pravilnik ili, ne daj bože, zakon. Doduše, postoji zakon koji se naziva Zakon o strancima iz 2021. koji je samo poslodavcima širom otvorio vrata na bave strane radne snage bez ikakve kontrole i unaprijed postavljenih uvjeta. Svi hrvatski

zakonski akti samo pružaju blagoslov nereguliranom dolasku stranih radnika, agencijama koje masno zarađuju stavljajući radnike iz dalekih zemalja u ruke brutalne eksploatacije na granici modernog ropstva. Praktično ucijenjeni od strane poslodavaca, bez pružene mogućnosti učenja hrvatskog jezika, strani radnici su prinuđeni trpjeti. S obzirom na lošu demografsku sliku u Hrvatskoj, izrazitu depopulaciju, strani radnici su hrvatska realnost i postaju garancija funkcioniranja. Dosađajne hrvatske politike naše nove sugrađane više vode prema getoizaciji nego integraciji i zajedničkom životu. No, KATARINA PEOVIĆ, saborska zastupnica Radničke fronte ističe da je takav tretman već viđen.

— Migranti i strani radnici su novi Srbi. Njihova je funkcija da u narativu profašističkih stranaka odigraju klasičnu ulogu žrtvenog jarca. Isti je mehanizam na djelu kao i devedesetih kada se huškalo na Srbe, dok su 'rodoljubi' trpali novce u vlastite džepove u procesu pljačke, pretvorbe i privatizacije. Huškanja služe kako bi se zamaglili uzročnici problema, a to je lov u mutnom u kojem neki 'poduzetnici' dižu ogromne novce. A radnici zbog vlastitog nezadovoljstva huškaju na migrante umjesto na kapitaliste i u ovom nasilnom igrokazu igraju ulogu Afroamerikanaca koji podržavaju Ku Klux Klan, Židova – fašista/nacista – kaže Peović.

Katarina Peović (Foto:
Patrik Macek/PIXSELL)

Migranti i strani radnici su novi Srbi. Njihova je funkcija da u narativu profašističkih stranaka odigraju klasičnu ulogu žrtvenog jarca. Isti je mehanizam na djelu kao i devedesetih kada se huškalo na Srbe, dok su 'rodoljubi' trpali novce u vlastite džepove, kaže Peović

ka. Ljevica također taktički izbjegava tu temu. Vidjet ćemo da li će imati snage i hrabrosti zastupati u ovoj rundi političke borbe ono što su prije zastupali u civilnom sektoru, bit će na testu hoće li razočarati svoje biračko tijelo ili će biti jasni i glasni – rekla je o nadolazećem izbornom usijanju Mulalić.

Daleko od izbornih obećanja, novim sugrađanima se kroz sindikalno djelovanje pokušava približiti Novi sindikat. Predsjednik sindikata MARIO IVEKOVIĆ ističe tešku istinu da samo rijetke u Hrvatskoj zanima položaj i život stranih radnika te da bi se buduća Vlada svakako morala suočiti s otvorenim pitanjima njihovim položajem.

— Plenkovićeve Vlada uopće se nije bavila pitanjem položaja stranih radnika. Oni nisu biračko tijelo. Vladajuće je jedino zanimalo kako udovoljiti poslodavcima da lakše dođu do jeftine radne snage. Izmlislili su test tržišta koji

Romana Pozniak (Foto:
Institut za etnologiju i
folkloristiku)

Pitanjem položaja, života i budućnosti stranih radnika i dobrodošlice koju smo im u Hrvatskoj pružili bave se i znanstvenici s Instituta za etnologiju i folkloristiku. Da karakteriziranje stranih radnika kao manje vrijednih bića te promicanje i normalizacija predodžbe o Hrvatskoj kao 'etnički čistom' entitetu nije put prema integraciji govori ROMANA POZNIAK iz Instituta.

— Jasno je na koje se ideje oslanja i koje asocijacije priziva narativ o 'etnički čistom' svijetu. Strane radnike se instrumentalizira i prikazuje kao prijetnju nacionalnom poretku i ekonomskom položaju hrvatskih državljana. Ismijavanje veselja 'stranih radnika' u novogodišnjoj noći sugerira da su većini hrvatske javnosti osobe iz azijskih i afričkih zemalja prihvatljive samo onda kada potihno i sramežljivo prodaju kruh, dostavljaju hranu ili voze taksi. Međutim, kad u opuštenoj atmosferi dočeka utjelovljuju tragove autonomije koje im globalni režim mobilnosti putem agencija za zapošljavanje (još) nije oduzeo, strane radnike i druge migrante hrvatska javnost otvoreno odbacuje i tretira kao manje vrijedna bića, predmete izrugivanja i rasne diskriminacije. Most i Domovinski pokret već su krenuli s antiimigrantskom predizbornom kampanjom, koristeći šture informacije o migracijskim procesima i značenjski ispražnjene sintagme kojima potiču strah od izbjeglica i drugih migranata. U javnom prostoru također se često govori o 'uvozu' stranih radnika, čime se stvara predodžba o migrantskim radnicima kao o robi, potrošnom materijalu prema kojem se poslodavci i lokalno stanovništvo ne moraju ponašati kao prema ravnopravnim građanima. Taj problem ogleda se i u pravnom okviru koji ne propisuje odgovarajuće standarde smještaja i uvjete rada, prepuštajući odluke o kvaliteti života migrantskih radnika nekontroliranom agencijskom biznisu i migracijskoj industriji – govori Pozniak.

LUCIJI MULALIĆ iz Centra za mirovne studije zanimljiv je fenomen isključive reakcije dijela hrvatskog puka koji je sam prošao izbjeglištvo i migracije i tražio komadić kruha u svijetu.

— Hrvatska ima veliku dijasporu. Posljednju deceniju naše smo građane 'deportirali' za boljim životom, ne više na zapad, nego na sjever Europe, a zaziremo od stranih radnika koji u našem dvorištu tragaju za svojim boljim životom. Ztvoreno smo, homogeno društvo koje njeguje strah i nepovjerenje prema nepoznatom, nismo spremni na razliku, na drugačije na ulici. Živimo paralelne živote, nemamo obostranu interkulturalnu komunikaciju s građanima koji žive pored nas. Za desetke i desetke tisuća stranih radnika ne postoje javne politike, potreban sustav mjera, akcijski planovi integracije kako bi se razbili stereotipi i predrasude koje dovode do straha, mržnje i fizičkih napada. Činjenica je da se u slučaju stranih radnika krše radnička prava. Dođu u Hrvatsku i shvate da su prevareni za iznos plaće, uvjete rada, duguju agencijama, nemaju dostojan smještaj. Strani radnici kod nas žive u užasnoj pravnoj nesigurnosti. Ne žele prijavljivati kršenja radnih prava jer ih je strah. Ako izgube posao gube i dozvolu za boravak. Ako ne budemo imali integracijsku politiku, strani radnici će se getoizirati što će biti loše po cjelokupno društvo – smatra Mulalić i dodaje da će indikator socijalne osjetljivosti u Hrvatskoj biti i odnos političkih stranaka u izbornoj kampanji prema temi stranih radnika. — Osim očekivanog igranja krajnje desnice na strah građana, širenje panike, zanimljivo će biti promatrati hoće li HDZ i dalje ignorirati pitanje stranih radnika ili će nastupati centralističkom linijom. Kao vladajuća stranka, HDZ se slabo oglašavao po pitanju položaja stranih radnika, što je već samo po sebi poru-

Lucija Mulalić (Foto:
Matija Habljak/PIXSELL)

je lakrdija, ništa nije riješio. Nedopustivo je da ako poslodavac ne može naći radnike na burzi, automatski može uvesti radnike izvana. Bez jasnih standarda, uvjeta, mogućnosti. Radnici su prosto ucjenjivani. Ne smiju prijavljivati svoje poslodavce jer strahuju da će izgubiti radnu dozvolu i biti deportirani ili će im zabraniti rad u Hrvatskoj i EU-u. U standardu smještaja radnika iz dalekih zemalja nije apsolutno promijenjeno ništa. Smještaj tih ljudi je nehuman. Ne postoji nikakva zakonska obveza reguliranja. Čak ni MUP ne vrši ni minimalne kontrole adresa prebivališta, gdje i kako ti ljudi žive. Nikome nije čudno što je na jednoj adresi prijavljeno nekoliko desetaka osoba – govori Iveković upozoravajući da ne postoji nikakva odgovornost registriranih agencija koje se bave potragom za stranim radnicima.

— Rad agencija je van svake kontrole. U Hrvatskoj postoji više stotina registriranih agencija. Previše za malu Hrvatsku. Ogromno nekontrolirano tržište s potencijalnim enormnim zaradama. Na primjer, za deset Nepalaca agencija zaradi sto tisuća eura. Način na koji se dovodi ljude je kaotičan, neorganiziran. Nitko se ne pita zašto imamo veliku fluktuaciju radnika. Nemamo stalnu radnu snagu, imamo puno izdanih dozvola. Prošle je godine izdano 180.000 dozvola, a imamo aktivno oko 100.000 radnika. Tek nekih 30 posto se nešto duže zadržava u Hrvatskoj. Nikog ne zanima od kojih poslodavaca radnici odlaze i zašto. Nitko u vlasti nije pokazao interes da se ti problemi sustavno rješavaju. Primjera radi, za strane radnike nije određeno ni na koliko radnika dolazi sanitarni čvor. Razgovarao sam s grupom Nepalaca koji kažu da im je lošije u Hrvatskoj, da u Nepal su svaki mjesec dobije plaću, u Hrvatskoj ne. Ali dolaze s nadom, željom i u Hrvatskoj vide odskočnu dasku za EU što prije mogu – govori predsjednik Novog sindikata poručujući da buduća Vlada treba utvrditi pravila igre, provesti ozbiljnu analizu tržišta rada, osigurati jednake uvjete za domaće i strane radnike, učenje jezika i pružiti integraciju u društvo.

Jedna od rijetkih hrvatskih političkih stranaka koje jasno i javno ističu problematiku stranih radnika i kritiziraju stanje na tržištu rada je Radnička fronta. Peović najoštrije osuđuje snižavanje cijene rada koja se događa zbog liberalizacije uvoza stranih radnika, ali napominje da treba osuditi i priljev stranih radnika u trenutnim brojkama pod izgovorom da 'nedostaje radne snage'.

— Nemoguće je što je Vlada dopustila kapitalistima. Na tržištu rada vlada potpuno bezakonje, a Vlada u tome svesrdno asistira. Uvjeti su idealni za bogaćenje pojedinaca. Izmjenama Zakona o strancima odrekli smo se godišnjih kvote i uveli 'test tržišta rada' i 'poduzetnicima' omogućili zapošljavanje državljana trećih zemalja, ali ne samo u deficitarnim zanimanjima. Došli smo do toga da se u dvije godine broj stranih radnika utrostručio. Ne postoji 'nedostatak radne snage' kako ponavljaju režimski mediji. Riječ je o tome da HDZ-ova Vlada izlazi ususret raznim 'poduzetnicima' koji

Plenkovićeve Vlada uopće se nije bavila pitanjem položaja stranih radnika. Oni nisu biračko tijelo. Vladajuće je jedino zanimalo kako udovoljiti poslodavcima da lakše dođu do jeftine radne snage, rekao je Iveković

žele robove, a ne radnike. Boravišna dozvola vezana uz poslodavca, praktički je robovlasnički odnos radnika i poslodavca. Ako radnik ne može napustiti poslodavca, a ne biti deportiran, to je robovlasnički odnos. Ključ je i u povećanju nadzora inspekcije rada. Dok god u Zagrebu imamo samo 22 inspektora rada, ne možemo očekivati ozbiljniji nadzor. U 2022. provedena su tek 92 nadzora, utvrđeno je 64 prekršaja i izrečeno je samo pet upravnih mjera. Lani je pronađeno 590 neprijavljenih domaćih i 526 radnika iz trećih zemalja. Adekvatnog nadzora ni kontrole nema – objašnjava Peović i dodaje da je Radnička fronta zasad jedina stranka s osmišljenom politikom za uvoz stranih radnika. Radnička fronta traži izmjene i dopune Zakona o strancima, definiranje uvjeta rada kako bi se izbjeglo snižavanje cijene rada i uvjeta rada i života na čemu, kako kaže Peović, kapitalisti štede.

— Potrebno je vratiti kvote koje koliko-toliko omogućavaju dizanja cijene radne snage. No, prije svega, treba smanjiti broj stranih radnika jer je njihov dolazak isključivo povezan s rušenjem cijene radne snage. Strani radnici se uvoze upravo u sektorima u kojima su profiti enormni. Potrebno je organizirati besplatne tečajeve jezika kako bi se lakše i brže integrirali, ali i kako bi mogli razumjeti koja su njihova prava u kontekstu zakona i ugovora o radu, a ne da im domaći kapitalisti postavljaju robovlasničke uvjete. Plaća ne bi smjela biti manja od minimalca, ne bi se smjelo od plaće oduzimati troškove najma vozila ili uračunavati pretjerani troškovi smještaja. Radnici znaju izdvajati i 30 posto plaće za smještaj. Uzima im se i do tisuću eura za sve troškove, ukupno i do 70 posto za sve troškove, dok radnici rade za 500 eura. Naravno kada se utvrde svi potrebni uvjeti pitanje je hoće li uopće dolaziti do uvoza stranih radnika – ističe Peović. ■

Mario Iveković (Foto:
Duško Jaramaz/
PIXSELL)

Pucanj u isprazno

Prije šest godina Miletić je bio zgrožen odnosom prema izbjeglicama u Bihaću, a danas priča o nužnosti 'očuvanja kršćanskog identiteta u našem društvu'. Ruku pomoćnicu pruža mu Raspudić, dok Ivan Penava za migrante kaže 'ako treba pucati, pucajte'

JEDAN državljanin Hrvatske posjetio je 2018. izbjeglički kamp u Bihaću u kojem su živjele stotine ljudi, pretežito s Bliskog istoka. Na put ga je ponukao određeni strah koji se u Hrvatskoj i u njemu širio od ljudi drugačije vjere i boje kože. 'Budući da sam 'bombardiran' izvješćima o rabijatnim i agresivnim izbjeglicama koje su ustvari, po logici nekih, svi odreda teroristi Islamske države, želio sam se susresti i s tim strahom', napisao je. Prizori koje je zatekao potresli su ga. 'Grlo mi se stiskalo. Suze su tražile načina kako da krenu teći niz obraze. Bilo me je sram. Sram društva. Sram ljudskosti. Sram svih dostignuća. Koje li jadnosti. Čovjek unatoč svim postignućima i danas u 2018. može biti prema drugom čovjeku – najbešćutnija animalnost.' Razgovarao je s Afganistancima i Sirijcima, prenio njihove priče o susretima s nasilnom policijom koja ih mlati i 'prema njima se ponaša kao da nisu ljudi, kao da su – životinje'. Druženje s izbjeglicama odagnalo je određene predrasude s kojima je doputovao. 'Nema bijesa, barem ga ja nisam osjetio. Samo duboka tuga. Duboka, beskrajna tuga. Ta tuga se pretvarala u mojoj nutrini u oštricu koja mi je rezala dušu.' Imao je i poruku za Hrvatsku, njene institucije i građane. 'Josip, Marija i mali Isus su isto bili izbjeglice i nailazili su na zatvorena vrata svih farizeja ondašnjice koji su tvrdili da nemaju mjesta i da ne žele strance. Danas bismo trebali tim ljudima omogućiti ljudski smještaj, izobrazbu za djecu i razmišljati o načinima integracije. Drugi pak neka se brinu o sigurnosti', primijetio je i zaključio: 'Iznevjerili smo Isusa.' Obratio se i pojedincima koji su ga u Hrvatskoj na društvenim mrežama kritizirali zbog 'emotivnog pisanja o izbjeglicama' i koji smatraju da je 'Europa u opasnosti i da nam prijete najezda muslimanskih osvajača'. Poručio im je da su 'upali u zamku farizejštine i samodostatnosti' i da su 'ustvari zatrovani mržnjom'. 'Posebice nekako boli kada tu mržnju ispoljavaju oni koji bi ipak trebali propovijedati samo – mir, ljubav, milosrđe i obraćenje.'

Autor navedenih impresija zove se MARIN MILETIĆ. U vrijeme posjeta Bihaću bio je vjeroučitelj u riječkoj gimnaziji. Danas je saborski zastupnik Mosta i zadnjih nekoliko mjeseci širi najgore predrasude prema istim skupinama ljudi. Čovjek koji je 2018. godine pisao da smo kao društvo iznevjerili Isusa zbog bešćutnog ponašanja prema izbjeglicama i koji je mrziteljima nazivao ljude što u njima vide bezimenu masu koja maršira u muslimansko pokoravanje Evrope, prošlog je tjedna na Facebooku napisao da 'muškarci u najboljim godinama (...) protuzakonito probijaju granicu', da 'surfaju po Kupi na daskama' i nadiru 'preko šuma i gora

Stop migrantima – Nino Raspudić i Marin Miletić
(Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

u skupinama posloženim tako da više izgledaju na neko kretanje specijalnih postrojbi, a ne jadnih migranata koji vape za boljim životom'. Isti Miletić koji je 2018. govorio o tome da izbjeglicama trebamo pružiti ljudski smještaj, izobrazbu djece i razmišljati o načinima integracije, prije nekoliko mjeseci pisao je da se radi o 'desecima tisuća neobrazovanih ljudi iz dalekih zemalja koji se uopće ne žele uklopiti u naše društvo, koji ne poštuju našu tradiciju i kulturu' i koji će 'dovesti do stvaranja paralelnog društva'. 'Ti ljudi stvaraju društvo unutar društva – nesigurno za našu djecu, za naše žene', rasprijavao je moralnu paniku i pričao o nužnosti 'očuvanja kršćanskog identiteta u našem društvu'. U nizu drugih obraćanja tisućama pratitelja na društvenim mrežama dijelio je teorije zavjere o 'globalistima' kojima je cilj 'zamjena' evropskog i hrvatskog stanovništva nekršćanskim uljezima s Dalekog i Bliskog istoka.

U šest godina Marin Miletić postao je ono što je s prezirom odbacivao. Pretvorio se u farizeja zatrovanog mržnjom, vjeroučitelja koji bi 'trebao propovijedati samo mir, ljubav, milosrđe i obraćenje', ali umjesto toga ispoljava 'najbešćutniju animalnost'. Ukratko – iznevjerio je Isusa. Odlaskom u Bihać otarasio se straha od migranata, da bi sada istim strahom svakodnevno plašio druge. No za razliku od mrežnih anonimaca koji su Miletića kritizirali 2018., šest godina kasnije on isto radi iz pozicije saborskog zastupnika. Njegovi zapisi, prepuni opasnih stereotipa i gramatičkih pogrešaka, imaju puno veći doseg i utjecaj od mrežnih pisanija nekadašnjih neprijatelja, a današnjih potencijalnih birača.

Koliko je spreman baciti koplje u trnje, u paketu s dušom koja je nekoć patila zbog

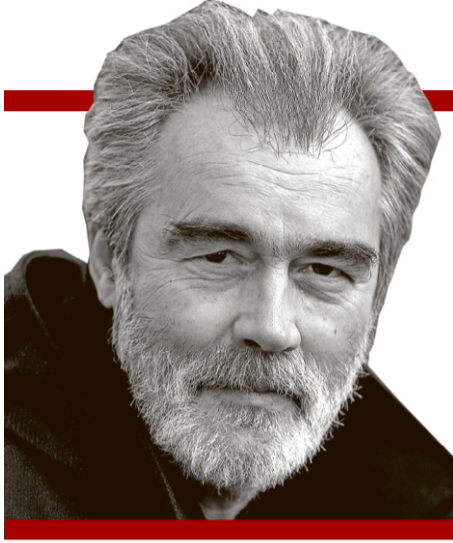
prelaze granicu. 'OK, vi kažete nije to rasizam, ne potičete na mržnju? No može li takva retorika potaknuti nekoga da reagira nasilno?' pitao ga je novinar RTL-a. 'Pa ako će istina nekoga nešto potaknuti, onda imamo problem s istinom i stvarnošću', ležernim tonom odgovorio je Raspudić. U prijevodu, ako netko od nas čuje da su stranci ugroza za hrvatsko društvo pa nakon toga prebije nekoga koga smo proglasili ugrozom, nismo odgovorni mi. Nisu krivi ni nasilnici. Problem je u žrtvama nasilja.

Kakva je uopće 'istina i stvarnost' koju propovijedaju Raspudić i Most? U listopadu 2023. njihovi zastupnici Miletić i ZVONIMIR TROSKOT održali su konferenciju za medije u Vojniću. Opisujući strahove lokalnog stanovništva prema migrantima koji prolaze tim područjem, Troskot je naveo nekoliko primjera kojima je želio ilustrirati kako je njihova bojazan opravdana. 'Imate ponašanje migranata u Plaškom u vlaku u kojem su bili već ekscesni, gdje ih se moralo izbacivati iz vlakova. Imali ste nedavni primjer gdje je načelnik općine Vojnić govorio kako su zapalili sedam kuća, u deset auta je provaljeno te je bilo četiri provala na istom mjestu', kazao je i poručio da Most ima dokaze koji potvrđuju da je 'na Hrvatsku izvršena invazija'. 'Tražimo vojsku na granice i da se lokalno stanovništvo počne organizirati jer ih nacionalna politika sigurno neće zaštititi', zavapio je Troskot, pokazujući tako da prijedlog MIRA BULJA o uspostavi seoskih straža nije bio eksces, već sustavna politika Mosta.

Problem s Troskotovim primjerima je u činjenici da se oni zapravo nisu dogodili. U Plaškom migranti nisu bili 'ekscesni', niti je policija zabilježila masovno paljenje kuća i još masovniju provalu u automobile, a kamoli da je za to sumnjivala migrante. Zašto onda čelnništvo Mosta širi onu raspudićevsku 'istinu i stvarnost', odnosno neprovjerene informacije i laži? Zato što nije dovoljno da bezimena 'nametnici' samo prolaze hrvatskim teritorijem, oni danas moraju 'krasti' i 'paliti', a sutra 'silovati' i 'ubijati' da bi u očima javnosti svaki budući fizički napad na njih ili granični metak u njihovom smjeru bio što opravdaniji. I da bi Most ugrabio nekoliko stotina glasova više na krajnjoj desnici od izravnih konkurenata. Jer umjesto o Mostu, cijeli ovaj tekst mogao je biti o Domovinskom pokretu. Ista im je višemjesečna retorika, iste su im mete. 'Ako treba zaustaviti prolaz bodljikavom žicom, stavljajte bodljikavu žicu. Ako treba pucati, pucajte', poručio je prije nekoliko dana IVAN PENAVA, predsjednik te stranke i gradonačelnik Vukovara. U Saboru trenutno obitavaju najmanje dvije stranke koje ponosno promoviraju rasizam. ■

prizora prezrenih ljudskih bića, pokazao je u zadnja dva tjedna. Inicijalnom huškanju na migrante pridružio je i one koji u Hrvatskoj borave s radnim vizama. Napisao je da 'Zagreb više nije isti jer su tisuće migranata Nepalaca, Indijaca, Afganistanaca, Pakistanaca, Filipinaca preplavile grad' i da se 'svi drže u manjim skupinama po desetak i malo više ljudi, tako se kreću, tako se druže', upozoravajući da će 'od naše Hrvatske stvoriti zemlju nesigurnosti i straha prepunu geta migranata u kojima mi nećemo moći normalno hodati, a naše će žene biti zamotane kao da žive među talibanima'. I ponovio da smo 'u procesu zamjene stanovništva'.

Ni tjedan dana poslije najmanje tri ekonomska migranta fizički su napadnuta na različitim zagrebačkim lokacijama. Pretučen je jedan Nepalac. Za Filipinkom, inače suprugom državljanina Hrvatske, trčali su dvadesetogodišnjaci prijeteći joj da će je ubiti ako se ne 'vrati u Kinu'. Drugog radnika filipinskog porijekla teško je pretuklo desetak mladića, nakon čega su ga bacili niz nasip. Poslije rasističkih napada u Zagrebu RTL televizija je problematizirala recentne izjave političara, pitajući se koliko njihova zapaljiva retorika doprinosi ovakvim događajima. U ime Mosta izjavu je dao NINO RASPUDIĆ. U pokušaju saniranja političke štete koju je, šireći netrpeljivost s izbjeglicama na one s radnim vizama, Miletić prouzročio, Raspudić je poručio: 'To su dvije odvojene stvari. Mi smo za nultu stopu tolerancije na ilegalne migracije.' Lani je u ime Mosta rekao da nema ništa protiv pucanja po neoružanim ljudima zato što nezakonito

UVREDE
I PODMETANJAPravoslavni
antisrbi

PIŠE Viktor Ivančić

Božićni igrokaz u Dicmu bio je jedan u nizu pokušaja da se pravoslavljem privede nacionalnom pravovjerju. Aranžirana je predodžba nacionalističke utopije s 'drugim' kojega, umjesto u logor, geto ili masovnu grobnicu, smještaš u zrcalo. Gle – drugi i nimalo drugačiji! Što su tamo radili izaslanici državne vlasti?

BOŽIĆNI teferić u Dicmu nije bio važan zbog slavljenika, već zbog gostiju. Oni koji su organizirali svečanost nebitni su u odnosu na one koji su je uveličali. Da se kojim slučajem nisu pojavili, bilo bi to uobičajeno provincijsko okupljanje mračnjaka, kakvih je u Hrvatskoj nebrojeno mnogo, događaj koji ne zavrjeđuje novinskog izvještaja. Ali, pojavili su se.

Evo fakata. Stanoviti PREDRAG MIŠIĆ, bivši ratni dobrovoljac i logoraš, osnovao je prije nekog vremena Hrvatski pravoslavni centar, udruženje sa sjedištem u Vukovaru koje se, kako stoji u osnivačkim spisima, zalaže za konstituiranje Hrvatske pravoslavne crkve, po uzoru na onu kakvu je u doba nacističke NDH dekretom uspostavio ANTE PAVELIĆ. Čak je i grb Hrvatskog pravoslavnog centra skoro identičan grbu Hrvatske pravoslavne crkve iz vremena ustaške države.

Mišić, koji za sebe kaže da je 'po nacionalnosti Hrvat, po narodnosti Srbin i pravoslavne vjeroispovijesti', upriličio je povodom pravoslavnog Božića formalno druženje u Dicmu, gdje su se okupile neke od neustaških vedeta, poput IVANA PENAVE, gradonačelnika Vukovara i predsjednika Domovinskog pokreta, ili MARKA SKEJE, šefa crnokošuljaša koji pronose slavu 9. bojne HOS-a 'Rafael vitez Boban', ili MIRKA ČONDIĆA, nekadašnjega prvoborca splitske radikalne desnice... Standardnoj postavi, međutim, pridružili su se istaknuti predstavnici državne vlasti: potpredsjednik Sabora ANTE SANADER, izaslanik predsjednika Republike general MARIJAN MAREKOVIĆ i izaslanik Vlade DINKO TANDARA iz Ministarstva branitelja.

Kucnuli su se punim čašama, razmijenili zavjereničke osmijeha i lijepo podružili uz blagdansku poruku: Hristos se rodi i, čim se rodi, postaje za dom spreman! Dok je premijer ANDREJ PLENKOVIĆ s prvom ministarskom garniturom u zagrebačkom hotelu Westin nazočio tradicionalnom božićnom domjenku što ga organiziraju Srpsko narodno vijeće i Srpska pravoslavna crkva, drugi ešalon dužnosnika poslan je u Dicmo da legitimira okupljanje političkih opskurnata, zakletih neprijatelja Srpskog narodnog vijeća i Srpske pravoslavne crkve.

I dok su manevarske mogućnosti Plenkovićeve 'dvostruke konotacije' – odnosno navade da vodi stranku s psiho-političkim karakterom dvoglave aždaje – više-manje poznate, pa onda i očekivane, vrijedi zabilježiti stanovitu evoluciju predsjednika ZORANA MILANOVIĆA, službeno zastupljenog u Dicmu preko svoga savjetnika za ratne veterane, generala Marekovića. U prvoj fazi svog mandata, naime, Milanović je energično odbijao svojom funkcijom podupirati slične obrede ideoloških darkera.

U siječnju 2021., primjerice, demonstrativno je napustio proslavu 28. godišnjice operacije Maslenica u Zadru, povevši sa sobom i načelnika Glavnog stožera vojske ROBERTA HRANJA, jer su se na poprištu svečanosti pojavile osobe ukrašene ustaškim obilježjima. Godinu ranije, zbog istog je razloga napustio obilježavanje godišnjice ak-

Grb Hrvatskog pravoslavnog centra skoro je identičan grbu Hrvatske pravoslavne crkve iz vremena ustaške države

cije Bljesak u Okučanima, da bi nakon toga drčno izjavio: 'Neću ustuknuti pred javnom agresivnošću političkih štetočina koji misle da mogu do vijeka parazitirati na afirmaciji NDH, najstrašnijeg moralnog i političkog posrnuća u modernoj hrvatskoj povijesti.'

Sada, hrvatskom predsjedniku agresivnost političkih štetočina i afirmacija NDH odjednom nisu toliko zazorni, te će, djelujući retroaktivno, u skladu sa svojim mogućnostima, i onom 'najstrašnijem moralnom i političkom posrnuću u modernoj hrvatskoj povijesti' dati svoj skroman doprinos. Višegodišnje iskustvo konzumiranja vlasti i instinkt političkog opstanka, reklo bi se, razblažuju ustaško crnilo i bezbolno ga uklapaju u mutnosivu svakodnevicu.

Briga Hrvatskog pravoslavnog centra o afirmiranju tekovina Endehazije nikome od zainteresiranih ne može biti nepoznata, najmanje nositeljima visokih političkih funkcija i njihovim izaslanicima. Ona je jasno deklarirana i u proglasu na web-stranici udruženja, kojim se nastoji prikupiti i mobilizirati članstvo. Uz ispriku čitateljima zbog gramatičkog kaosa koji slijedi, ključna rečenica toga kratkog štiva glasi ovako: 'Pristup Vam je moguć samo ukoliko slavite osnutak Republike Hrvatske, obilježja HOS-a, žrtvu Domovinskog rata, priznanju iste, poimanje agresora, prolivenu krv branitelja, Hrvatske obrambene snage i svih koji su srcem sudjevali građenju lijepe naše.'

Elem, Dicmo, Božić: Hristos se rodi i, čim se rodi, postaje za dom spreman! U selendri nedaleko od Splita upriličen je praznički igrokaz – svakako ne prvi takve vrste na hrvatskim prostorima – čiji je sadržaj uvjetovan projekcijom savršenog pravoslavca: onoga koji slavi insignije HOS-a, ustaške boje i parole, koji bespogovorno štuje vrijednosti NDH, Hrvatske obrambene snage i krv branitelja, i koji u najpovoljnijoj opciji – zdušno mrzi Srbe.

Svjedočili smo (još jednom) naporu da se konstruira poželjan manjinski Frankenstein: pravoslavni antisrbin. Okupljeni su, s čašama u rukama i krstom u šahovnici, poručili da uvažavaju vjerske i sve druge identitetske odlike manjine ako su ove prilagođene njihovim potrebama i zahtjevima. Poštujemo 'druge' dok god su oni isti kao mi, a sve što odudara od tako zadanih parametara bit će prokletu.

Radi se, drugim riječima, o (još jednom) pokušaju da se pravoslavljem privede nacionalnom pravovjerju. U Dicmu je aranžirana predodžba dobre stare nacionalističke utopije s 'drugim' kojega, umjesto u logor, geto ili masovnu grobnicu, smještaš u zrcalo. Gle – drugi i nimalo drugačiji! Živio suživot!

Anti Sanaderu iz HDZ-a, recimo, sigurno je bliži srcu pravoslavac koji kliče 'Za dom spremni' od onoga koji to nije spreman činiti, zbog toga što i potpredsjednik Sabora voli uzviknuti 'Za dom spremni', doduše na skrovitijim mjestima, da ga ne čuje licemjer na čelu partije. A budući da se u predzadnjem ratu pod ustaškim poklicem provodilo istrebljenje Srba – da je jedina asocijacija što je taj poklič budi ona na krvavi genocid – Sanader pokazuje kako respektira ponajprije one 'Srbe' koji su obuzeti snažnim antisrpskim čuvstvima.

Nezgoda je, međutim, što rečeni hadezeovac, jedan od postojanjih oficira vladajuće stranke, potpredsjednik parlamenta u dva mandata, službeno ne boravi u nekom od brologa ekstremističke desnice, nego se vrzma po teritoriju koji je na političkoj mapi Hrvatske označen kao centar. Isto važi za gospodu Marekovića i Tandara. Uvjerljivija od ideološke, stoga je systemska lokacija: najviši nositelji državne vlasti – predsjednik Republike, predsjednik Vlade i predsjednik Sabora – šalju preko izaslanika svoje rezervne identitete da podrže one kojima je jedini cilj destruirati identitet nacionalne manjine za čija se prava i slobode državna vlast navodno svesrdno zalaže.

To je taj širokopojasni vidokrug dvoglave aždaje, gdje su sva proturječja normalizirana, a 'dvostruka konotacija' je takoreći prirodan pogled na svijet. Za antifašističkog ustašofila, kakvoga oblikuje hrvatska državotvorna dinamika, ne postoji povoljniji konstrukt manjinca od pravoslavnog antisrbina, domoljuba u čijoj će vjerničkoj imaginaciji Hristos marširati uz Juru i Bobana.

Božićna razmjena zavjereničkih osmijeha između Ante Sanadera i Ivana Penave pokazuje da se u kalkulacijama vlasti svjetla metropole i mrak provincije nipošto ne isključuju. Westin ima paradni, a Dicmo pričuvni značaj. Samo Gospod zna hoće li i kada ono pričuvno prerasti u temeljno. ■

Kafka za strance

Stranac može biti proglašen državnim neprijateljem, a da s razlozima na temelju kojih je SOA donijela takav zaključak neće biti upoznat on, njegov odvjetnik ni MUP. Tako propisano postupanje dovodi do nezakonitosti i arbitrarnih postupanja državnih tijela

VLADA ANDREJA PLENKOVIĆA ovih je dana najavila da će se tokom nove, 2024. godine baciti na izmjene niza zakona. Pored onih kojima se regulira tržište rada te resor pravosuđa, na redu za remont je, ako vladajuće u tome ne ometu nadolazeći izbori, i Zakon o strancima. Iz BOŽINOVIĆEVOG Ministarstva unutarnjih poslova najavljuju da će novom verzijom tog akta dodatno relaksirati proceduru izdavanja radnih dozvola i boravak stranaca u Hrvatskoj. Naglasak će biti, poručuju iz MUP-a, na osiguranju kvalificirane strane radne snage 'koja će doprinijeti konkurentnosti hrvatskog gospodarstva, njegovu rastu i razvoju', ne otkrivajući pritom što će biti s člankom 5. postojeće verzije Zakona.

Prije negoli dobije dozvolu za privremeni ili stalni boravak u Hrvatskoj, stranac, naime, prolazi sigurnosnu provjeru kojom pripadnici Sigurnosno-obavještajne agencije (SOA) na zahtjev MUP-a utvrđuju predstavljaju li on ili ona opasnost za javni poredak i nacionalnu sigurnost. Isto vrijedi za osobe koje se primaju u hrvatsko državljanstvo ili čekaju na odobrenje međunarodne zaštite. I tu ne bi bilo ništa sporno da spomenutom odredbom postojećeg Zakona o strancima među ostalim nije pripisano da će se u odluci kojom se odbija ili prestaje boravak strancu ili ga se pak protjeruje iz zemlje navesti 'zakonska odredba te oni podaci čije otkrivanje ne bi moglo ugroziti interese nacionalne sigurnosti'.

To u praksi znači da stranac može biti proglašen državnim neprijateljem, potencijalnim teroristom, a da s razlozima i klasificiranim podacima na temelju kojih je SOA donijela takav zaključak neće biti upoznat on, ni odvjetnik koji ga brani pred sudom, ni MUP koji mu je izdao takvo rješenje. Tako propisano postupanje, upozoravaju već

godinama aktivisti udruga civilnog društva, dovodi do nezakonitosti i arbitrarnih postupanja državnih tijela, što u konačnici rezultira povredama ljudskih prava.

Kako smo pisali u prošlom broju Novosti, u jednom takvom slučaju sud u Strasbourgu nedavno je presudio u korist FADILA SEFEROVIĆA. Nakon gotovo 20 godina života u Hrvatskoj, Seferović je iz nje 2015. protjeran jer je u postupku za stjecanje državljanstva proglašen prijetnjom za nacionalnu sigurnost, a mišljenje SOA-e, na temelju kojeg je nastao takav zaključak, do danas mu nije obrazloženo pa nije mogao ni 'primjerenom izložiti svoje argumente tijekom sudskog postupka'.

'Prema domaćem pravu, klasificirano mišljenje SOA-e dano u postupku za stjecanje državljanstva i tajni dokument koji je naknadno dostavljen policiji i koji je poslužio kao osnova za prestanak boravka podnositelja u Hrvatskoj te za protjerivanje, nisu morali sadržavati razloge. Niti jedan od tih dokumenata nije bio dostupan podnositelju zahtjeva u niti jednoj fazi postupka, jer se radilo o klasificiranim dokumentima koje je mogao deklasificirati samo njihov vlasnik. Stoga je pravo podnositelja zahtjeva da bude obaviješten o činjenicama na kojima su se temeljile odluke domaćih vlasti bilo značajno ograničeno', stoji u presudi Europskog suda za ljudska prava. Pored toga, klasificirane dokumente nisu preispitali ni zagrebački Upravni sud ni Visoki upravni sud pred kojima je Seferović uložio žalbe na odluke o protjerivanju, iako su po zakonu imali tu mogućnost, kao i uvid u klasificirane podatke, već su bespogovorno prihvatili SOA-inu procjenu.

Negativna i neobrazložena rješenja MUP-a, u kojima se redovno navode formulacije kao što su 'razlozi nepoštivanja pravnog poretka', 'razlozi nacionalne sigurnosti' ili 'sigurnosne zapreke' proizašle iz 'klasificiranih podata-

ka drugog državnog tijela' ranijih su godina uručivani dijelu Srba povratnika, koji su u Hrvatskoj pokušali ostvariti prava, prije svega na državljanstvo. S promjenom geopolitičke situacije i porastom broja migranata s područja Bliskog istoka i sjeverne Afrike, takva praksa se tokom 2017. često primjenjivala na izbjeglice iz Sirije i Iraka. Od početka rata u Ukrajini primjenjuje se na tražitelje azila porijeklom iz Ruske Federacije, a od lani i na dio stranih radnika, osobe palestinskog porijeklom iz Rusije, a od lani i na dio stranih radnika, Palestince te one iz arapskih država koje su propalestinski orijentirane

Neobrazložena rješenja MUP-a ranijih su godina uručivana dijelu Srba povratnika. Od početka rata u Ukrajini primjenjuje se na tražitelje azila porijeklom iz Rusije, a od lani i na dio stranih radnika, Palestince te one iz arapskih država koje su propalestinski orijentirane

jekla te one iz drugih arapskih država koje su propalestinski orijentirane.

Udruga Centar za mirovne studije (CMS) i Are You Syrious? (AYS) od početka travnja pa do sredine srpnja 2017. evidentirale su ukupno 57 osoba, od čega 14 djece, kojima je pod obrazloženjem kako predstavljaju sigurnosnu prijetnju odbijen zahtjev za međunarodnu zaštitu, kao i stjecanje statusa državljanstva, stalnog ili privremenog boravka za dio stranca koji od ranije žive, rade i imaju obitelji u Hrvatskoj. Broj takvih negativnih odluka temeljen na neobrazloženom mišljenju SOA-e bio je čak sedam puta veći od broja pozitivnih, a odbijenice su postale sumnjive onog momenta kada su uručene nepokretnoj majci i troje njezine maloljetne djece. Ili pak ljudima koji su godinama radili kao prevoditelji u državnim službama, neki od njih čak i za policiju, što podrazumijeva da su vjerojatno već prošli neki oblik provjere. U rješenjima koja su dobivali od MUP-a u pravilu se pojavljivala ista rečenica: 'Na temelju klasificiranih podataka označenih stupnjem tajnosti 'ograničeno', utvrđuje (se) da postoje zapreke za pozitivnim rješavanjem zahtjeva'.

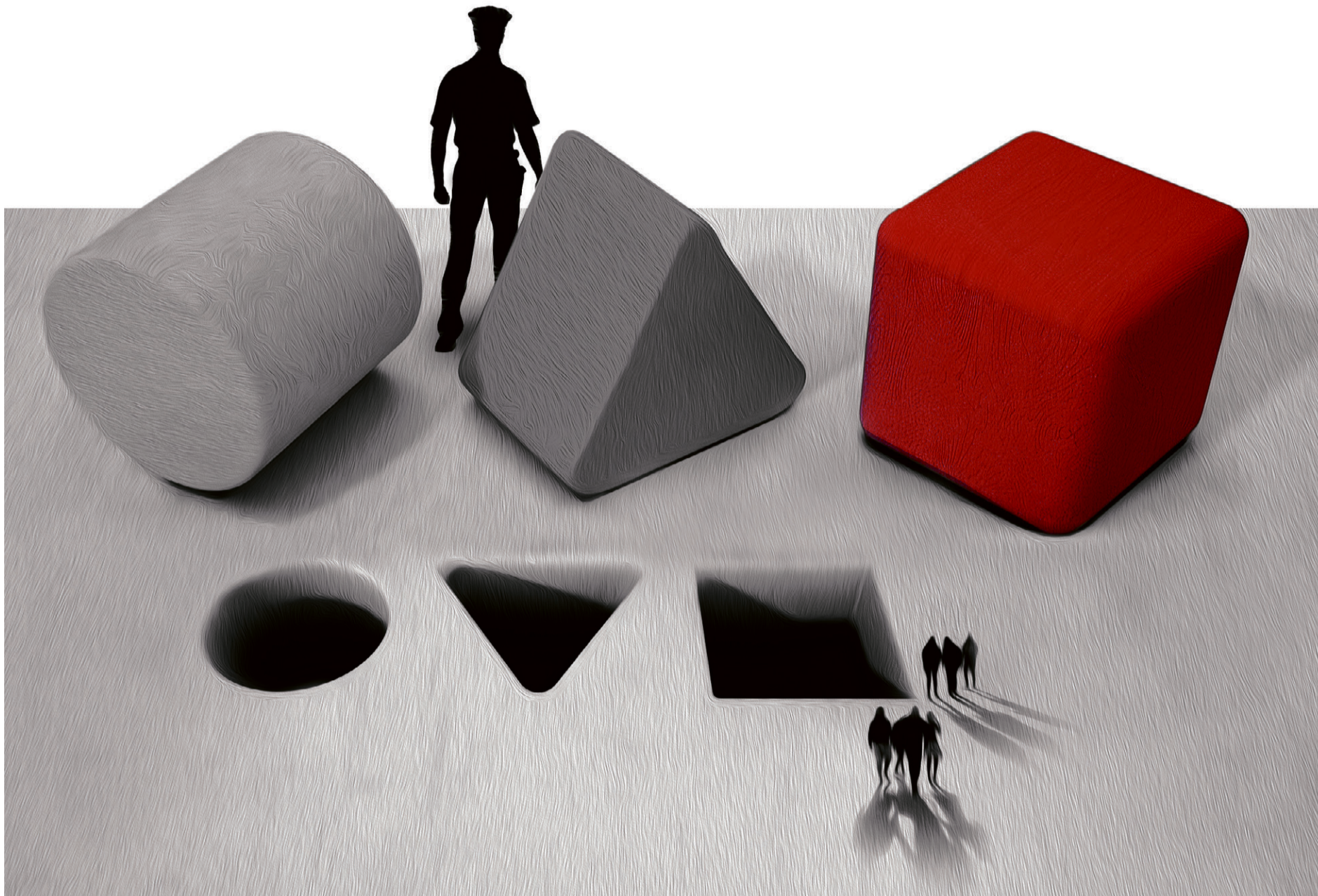
Dio njih potom je napustio Hrvatsku, a zabilježeno je da je jedan tražitelj međunarodne zaštite u zagrebačkom prihvatilištu Porin pokušao samoubojstvo zbog dugog razdoblja čekanja i vala negativnih rješenja temeljenih na mišljenju SOA-e. Onima koji su pravdu odlučili istjerati sudskim putem, upravni sudovi u pravilu su poništavali ranija negativna rješenja i potom slučajeve vraćali na ponovno odlučivanje MUP-u.

Novosti su u posjedu presude od 20. srpnja 2017. kojom je zagrebački Upravni sud u slučaju izbjeglice iz Sirije poništio negativno MUP-ovo rješenje, u istom navratu iskoristio svoju ovlast za dodjeljivanje međunarodne zaštite i tužitelju odobrio azil u Hrvatskoj. 'Sud je 16. lipnja 2017. izvršio uvid u klasificirane podatke Sigurnosno-obavještajne agencije na temelju kojih je doneseno osporeno rješenje i utvrdio da u spisu SOA-e koji je dostavljen sudu na uvid nema dokaza ni indicija niti bilo kakvih naznaka o postojanju razloga za isključenje azila u odnosu na tužitelja', piše u presudi.

Iz CMS-a i AYS-a tada su isticali kako smatraju da postoji vidljiva i planirana politika obeshrabrivanja prema tražiteljima azila koju provodi država. Nakon što su s takvim podacima upoznali relevantna domaća i međunarodna tijela, broj problematičnih postupanja je smanjen.

Prema informacijama kojima raspolažu Novosti, broj negativnih rješenja temeljenih na tzv. sigurnosnim preprekama ponovno je porastao od početka rata u Ukrajini i dolaska prvih izbjeglica koje posjeduju državljanstvo Ruske Federacije, većinom češkog porijekla. Pritom im se negativna rješenja koja podrazumijevaju ograničenje kretanja dodjeljuju odmah po dolasku u Hrvatsku, a na temelju njih ih se umjesto u centar otvorenog tipa kakav je zagrebački Porin, najčešće zatvora u prihvatilište Ježevu. Etiketa prijetnje koju im dodjeljuje SOA potom ih prati i u kasnijim postupcima kao što je onaj za dodjelu međunarodne zaštite.

— Problematično postupanje SOA-e tijekom 2023. godine postalo je posebice očito u postupanju prema tražiteljima azila iz Ruske Federacije. U slučaju koji se ticao tražitelja azila kojem je azil odbijen na temelju ocjene SOA-e da predstavlja prijetnju za nacionalnu sigurnost, Upravni sud je utvrdio kako je to bilo neosnovano. Nakon više od šest mjeseci neopravdane detencije i odugovlačenja postupka, Upravni sud je uvidom u klasificirane podatke SOA-e utvrdio kako spis ne sadrži dokaze ni indicije, ni bilo kakve naznake za isključenje azila – govori SARA KEKUŠ iz CMS-a.

— Iako vidimo da brojnost negativnih ocjena SOA-e nije na razini kakva je bila 2017., od prošle godine ponovno svjedočimo porastu broja takvih odluka. Zabrinjava nas što primjećujemo da se one osim u kontekstu tražitelja azila koriste i prilikom neproduženja dozvola za boravak dijelu stranih radnika, a odnedavno i prema osobama palestinskog porijekla ili pak onih iz drugih arapskih država, a koji su propalestinski orijentirani. Ne dovodeći u pitanje potrebu države da provodi sigurnosne provjere zbog zaštite vlastite nacionalne sigurnosti, politički interesi Hrvatske ne smiju na arbitraran način ugrožavati sigurnost i boravak osoba koje žive i rade tu – dodaje Kekuš.

Svojevremeno su prijedlog za pokretanje postupka za ocjenu ustavnosti spomenutog članka 5. Zakona o strancima i članka 41. Zakona o sigurnosnim provjerama – kojim je pripisano da 'kad je riječ o sigurnosnim provjerama za strance koji će boraviti ili borave u RH i za osobe koje se primaju u hrvatsko državljanstvo, nadležna sigurnosno-obavještajna agencija dostavlja podnositelju zahtjeva samo mišljenje o postojanju ili nepostojanju sigurnosne zapreke' – podnijeli bivši pučki pravobranitelj JURICA MALČIĆ i sudac zagrebačkog Upravnog suda ANTE DREZGA.

U odluci donesenoj 24. lipnja 2020. većina sudaca Ustavnog suda prihvatila je njihovo stajalište da osporavana zakonska mjera uskrate obrazloženja ugroze nacionalne sigurnosti predstavlja zakonsko ograničenje temeljnog prava na učinkovitu pravnu, odnosno sudsku zaštitu stranaca. Međutim, kako je Ustavom dopušteno ograničenje

prava i sloboda 'da bi se zaštitila sloboda i prava drugih ljudi te pravni poredak, moral i zdravlje' i propisano da takvo ograničenje mora biti 'razmjerno naravi potrebe za ograničenjem u svakom pojedinom slučaju', ustavni suci ocijenili su da ne postoje razlozi za ukidanje navedenih zakonskih odredbi.

Broj negativnih odluka temeljen na neobrazloženom mišljenju SOA-e bio je čak sedam puta veći od broja pozitivnih, a odbijenice su postale sumnjive kada su uručene nepokretnoj majci i njezinoj maloljetnoj djeci. Ili pak ljudima koji su godinama radili kao prevoditelji, neki čak i za policiju

'Ustavni sud naglašava kako nema sumnje da cilj zaštite nacionalne sigurnosti predstavlja legitimni interes državne vlasti', piše u odluci kojoj je priloženo očitovanje Vlade.

'Otkrivanje svih ili većeg dijela klasificiranih podataka iz sigurnosne provjere ozbiljno bi naštetilo ili čak onemogućilo djelovanje i izvršavanje zadaća SOA-e u obavljanju poslova iz zakonom određenog djelokruga... U praksi, rješenja o odbijanju ulaska i rješenja o protjerivanju zbog razloga nacionalne sigurnosti donose se vrlo rijetko, gotovo uvijek iz razloga povezanosti stranca s terorističkim aktivnostima. Iz svima razumljivih razloga, u obrazloženju takvog rješenja ova saznanja ne mogu se i ne smiju iznositi', poručili su tada iz Vlade.

Podsjećajući na slučaj policajca ZLATKA ŠTULCA, koji je 2018. upravo pred Ustavnim sudom, i to nakon što mu je na temelju negativnog mišljenja SOA-a uskraćen certifikat za pristup tajnim podacima, uspio dokazati da mu je u tom slučaju povrijeđeno pravo na pravično suđenje, te onaj SLAVICE GARAC, sutkinja Županijskog suda u Zagrebu, koja je dvaput na Ustavnom sudu rušila odluke Državnog sudbenog vijeća jer je zbog izvješća SOA-e nisu imenovali sutkinjom Vrhovnog suda, ustavni suci ANDREJ ABRAMOVIĆ i LOVORKA KUŠAN u zajedničkom izdvojenom mišljenju istaknuli su kako Ustavni sud za državljane RH postavlja standarde više od onih predviđenih zakonom.

'Ono što smatramo nedopustivim je da stranac u Republici Hrvatskoj ima lošiji položaj pred sudom samo zato što je – stranac. Stranci na koje se odnose osporeni propisi nisu realizirani zločinci. U tom slučaju bi

ih ili procesuiralo naše, domaće pravosuđe, ili bismo ih izručili stranom pravosuđu koje izručenje traži. Stranci na koje se odnose osporeni propisi nisu čak niti potencijalni zločinci, jer bi se inače nadzorom njih i njihovih kontakata puno efikasnije otklonila ugroza za RH nego što se to čini njihovim eksponiranjem (tj. davanjem do znanja da su sumnjivi)', napisali su Abramović i Kušan.

Istaknuli su kako postupak pred državnim tijelima i pred sudom ne smije biti predstava, ni puko zadovoljavanje forme, nego da apsolutno mora biti jednak prema svima.

'Primjenom osporenih zakonskih odredaba stranac se od subjekta upravnog postupka i upravnog spora pretvara u njihov objekt. Postupak se ne vodi 'po njemu' nego 'o njemu', a time se i mogućnost njegovog sudjelovanja u istom svodi na puku, praznu formu. Kako se žaliti Povjerenstvu za žalbe (tijelo koje odlučuje o žalbama na rješenja o odobrenjima ili prestanku privremenog boravka, op. a.), kad ne znaš na što se žaliti? Kako pisati upravnu tužbu, ili žalbu na presudu? Kako uopće dokazivati u postupku, kad nije poznato koje se činjenice za postupak smatraju relevantnima? To je kaskijanska pozicija, koja jamči neuspjeh u postupku, izričito protivna odredbama čl. 18. i 19. Ustava RH', dodalo je dvoje sudaca.

'Iluzija da će Povjerenstvo za žalbe, odnosno upravni sudovi sami moći zaštititi ustavna i zakonska prava stranke tj. stranca bez znanja o činjenicama koje po prirodi stvari samo stranka tj. stranac može znati, ostat će upravo to – samo iluzija', zaključili su Andrej Abramović i Lovorka Kušan. ■

OB Zabok – poprište i
središte sukoba (Foto:
Robert Anić/PIXSELL)

OB Zabok kao OK koral

Sukob između Radiochirurgije i University of Pittsburgh Medical Centera izbio je zbog odluke Upravnog vijeća Opće bolnice Zabok o najmu poslovnog prostora koji je dobio UPMC. Radiochirurgia tuži bolnicu, ona odgovara protutužbom, a u pozadini svega je prebacivanje pacijenata privatnom sektoru vrijedno 18,5 milijuna eura

ZADNJIH dana 2023. jedan je opskurni portal plasirao priču prema kojoj mandat ANDREJA PLENKOVIĆA u superizbornoj godini treba obilježiti i korupcijska veza između Specijalne bolnice Radiochirurgia Zagreb, vrha Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje (HZZO) i Ministarstva zdravstva (MiZ). U moru detalja stoji i optužba bez dokaza, prema kojoj je visokopozicionirani dužnosnik MiZ dobio nekretninu na Kvarneru da bi lobirao za Radiochirurgiu.

Vijest je prošla potpuno nezapaženo, dijelom zbog reputacije portala, a dijelom zbog slabe kvalitete obrade podataka, koje portal

u cijelosti preuzima iz anonimne kaznene prijave podnesene Županijskom državnom odvjetništvu u Zagrebu, uz potpis 'bivši zaposlenici Radiochirurgije'. Tako prezentiran, slučaj sigurno ne može biti problem za Vladu i HDZ, koji ne okrznu ni afere koje završavaju optužnicama, pritvorima i sudskim optužnicama. Međutim, sve što stoji iza slabašnog medijskog proboja priče o poznatoj onkološkoj bolnici treba prerasti u ozbiljan problem. Oko zlatne koke hrvatske onkologije, naime, upravo se događa nezapamćeni sukob među liječničkim teškašima za koji su odgovorni upravo Plenkovićeva Vlada i stranka, ministar VILI BEROŠ i planski trećman onkologije kao tržišne niše.

Obračun počinje u ožujku prošle godine, kada se na natječaj OB Zabok za zakup 2.254,21 metara četvornih poslovnog prostora namijenjenog sveobuhvatnom onkološkom programu, javljaju Radiochirurgia i UPMC Ireland Limited, koji su povezani s najjačim medicinskim poduzetnicima u zemlji, bliskim HDZ-u.

Radiochirurgia je u vlasništvu tvrtke Ray of Hope, čiji su vlasnici kirurg DRAGAN SCHWARZ i poduzetnici MATO ČATIĆ i MIROSLAV KOVAČIĆ. Za pokretanje klinike uložili su oko deset milijuna eura, uz financijsku pomoć HBOR-a, Unicredit leasinga i jamstva HAMG-a Bicro. Schwarz je prethodno godinama radio u Kliničkoj bolnici Sveti Duh, da

bi 2004. bio imenovan za pomoćnika ministra znanosti DRAGANA PRIMORCA kojemu danas – kako će se vidjeti – pokušava osujetiti poslovne planove. Miroslav Kovačić bio je blizak SANADEROV suradnik, da bi na koncu svjedočio u postupku FIMI media i nastavio biznis s RATKOM MAČEKOM, bivšim Sanaderovim glasnogovornikom i jednim od najvažnijih suradnika bivšeg premijera. Radiochirurgia je nastala 2016., krajem iste godine od MiZ-a dobila dozvolu za rad, a zatim odmah nakon otvaranja 2017. godine (na kojemu su bili i tadašnja predsjednica KOLINDA GRABAR KITAROVIĆ i tadašnji ministar zdravstva MILAN KUJUNDŽIĆ) i unosne ugovore s HZZO-om za stereotaktičnu radiokirurgiju. Dok oni potpisuju ugovore, javni sektor zdravstva već tri godine čeka na uređaje za radiokirurgiju za koje su odobrena EU-sredstva iz Nacionalnog plana za oporavak i otpornost (NPOO).

UPMC Ireland Limited povezan je s Dragonom Primorcem čija je bolnica Sv. Katarina odavno povezana s OB Zabok. Prije godinu dana u Zagrebu je, u prisutnosti političke i medicinske vrhuške, potpisan ugovor između američke zdravstvene institucije 'University of Pittsburgh Medical Center' (UPMC) i OB Zabok i bolnice hrvatskih veterana te je najavljena izgradnja suvremenog Centra za liječenje malignih bolesti temeljenog na konceptu personalizirane medicine. U medijskim objavama naslovljenim 'Američkim znanjem protiv raka u Hrvatskoj', 'Najveća američka investicija protiv raka u Hrvatskoj', 'Strateško ulaganje SAD-a u Hrvatsku', najavljuje se investicija od 16 milijuna eura, kao i da će projekt hrvatskim pacijentima od 2024. godine omogućavati dijagnostičke i terapijske usluge ekvivalentne onima u SAD-u, ali uz financiranje HZZO-a.

Nema odgovora na pitanje zašto je bolnica raspisala natječaj s obzirom na to da je plan suradnje s UPMC-om bio unaprijed zacrtan. Krapinsko-zagorski župan Željko Kolar osobno je predstavio Centar za liječenje malignih bolesti u sklopu OB Zabok kao posljedicu dugogodišnjih pregovora. 'Taj je uspjeh nastao isključivo našim angažmanom, našim pregovorima, razgovorima i lobiranjima koja su trajala tri godine. Da je našom Općom bolnicom Zabok i bolnicom hrvatskih veterana upravljala država, odgovorno tvrdim da ove investicije nikada ne bi bilo u Zaboku', rekao je, dodatno naglasivši da bi bez te privatne inicijative bolnica završila ili na Rebru ili Svetom Duhu (!?).

Upravno vijeće OB Zabok između dva kapitalca jednoglasno izabire ponudu UPMC-a, iako je ona ponudila tek devet eura po kvadratu, odnosno 20.287 eura mjesečno, dok je Radiochirurgia ponudila gotovo dvostruki iznos od 17,49 eura po kvadratu, odnosno 39.426 eura mjesečno. Hrvatska je bolnica, međutim, diskvalificirana kao subjekt koji ne odgovara uvjetima natječaja.

Radiochirurgia tada počinje rat.

Preko Odvjetničkog društva Marković i partneri podnosi kaznenu prijavu za nezakonito pogodovanje i zlouporabu položaja i ovlasti protiv predsjednice UV-a VLATKE MLAKAR i petero članova UV-a, tvrdeći da su počinili kazneno djelo zlouporabe položaja i ovlasti i nezakonitog pogodovanja i time bolnicu oštetili za 4,5 milijuna eura, koliko bi dobila od dvadesetogodišnjeg ugovora s Radiochirurgijom.

Odvjetnik ZORAN MARKOVIĆ u prijavi, kratko, navodi da njegovi klijenti nisu smjeli biti eliminirani s obrazloženjem da ne obavljaju sve djelatnosti definirane namjenom prostora, u što spadaju radioterapija, radiokirurgija, medicinska onkologija, PET/CT, imunologija i razvoj međunarodnih akademskih odnosa, a da je UV na nezakonit način dokazivao koji ponuđač obavlja koje

usluge i zahvate. Tvrdi i da je za dokazivanje o udovoljavanju uvjeta koji se donosi na registraciju djelatnosti prema nacionalnoj klasifikaciji, relevantan jedino ovjereni ispis iz registra Trgovačkog suda ili ekvivalentni dokument, iz kojeg se vidi da Radiochirurgia obavlja zdravstvenu djelatnost, a da je Upravno vijeće gledalo sadržaj web stranica. — Naime, u tekstu natječaja je točno propisano kojim dokumentima eventualni ponuditelj mora dokazati koje djelatnosti, zahvate i dijagnostiku obavlja. To su dokumenti iz javnih registara, odnosno dokumenti ovjereni od strane javnog bilježnika iz zemlje iz koje ponuditelj dolazi. UPMC Irska nije dostavio takve dokumente (niti po formi niti po sadržaju), već se pozvao na reference svog osnivača UPMC USA. OBZ samoinicijativno, nakon što je imao uvid u obje ponude, sam istražuje djelatnosti, zahvate i dijagnostiku oba ponuditelja putem njihovih web stranica, iako to nije predviđeno u natječaju. Pri takvom stanju stvari, a očito protivno uvjetima natječaja, OBZ zaključuje da je ponuda ponuditelja UPMC Irska sukladna natječaju i evaluiraju, a za ponuditelja Radiochirurgia zaključuje da ne odgovara uvjetima natječaja i potpuno ga eliminira. Po mom skromnom mišljenju u ovakvoj situaciji OBZ je jedino mogao eliminirati oba ponuditelja i poništiti natječaj, jer ponuda UPMC Irska nije u skladu s njim. Suprotno tome, OBZ prihvaća UPMC Irska, a eliminira Radiochirurgiu, čak ako se pri tome zanemare i znatno bolje financijske performanse RC. Zašto? – izjavio je Marković za Novosti.

Nakon što je kaznena prijava Radiochirurgie dospjela u medije, događaji se razvijaju bizarnim slijedom – kao odgovor se pojavljuje kaznena prijava protiv otpisanog konkurenta i ta prijava završava na kompromitiranom portalu.

Za Radiochirurgiju, MiZ i HZZO je, međutim, od slabašnog proboja teme u jedan medij mnogo veći problem javno dostupna dokumentacija. Iz nje se, naime, vidi se da je Zavod s Radiochirurgijom sklapao ugovore pod krajnje problematičnim i tajnovitim okolnostima, koje dijelom podsjećaju na već notorni slučaj Medikol, a najviše na opći

koruptivni model ugovaranja zdravstvene zaštite. Radiochirurgia je, ponovimo, osnovana 2016. godine, a prvi ugovor s HZZO-om za postupke stereotaktične radiokirurgije dobila je već 2018. godine, nakon što su prethodnu godinu zaključili s gubitkom od 1,7 milijuna kuna. Imajući na umu samo to da je HZZO osiguranicima omogućio zahvat koji ne mogu dobiti u javnom sektoru, taj je potez za pohvalu pod uvjetom da – kako stoji u odluci HZZO-a iz veljače 2018. – to odobri posebno povjerenstvo s prijedlogom specijaliste kliničke onkologije i radioterapije, koji mora dolaziti iz kliničkog bolničkog centra. U obzir dolazi i neki drugi kontrolni mehanizam. U stručnim krugovima to se naziva cenzorskom klauzulom, za koju se u praksi pokazalo da traje toliko dugo koliko treba da se cenzor udobrovolji, najčešće suradnjom s ustanovom na koju se klauzula odnosi.

U neobjašnjivom zaokretu predsjednik Upravnog vijeća HZZO-a dr. DRAGO PRGOMET 2022. mijenja odluku iz 2018. koju je potpisao ravnatelj LUCIAN VUKELIĆ, tako da liječnik primarne zdravstvene zaštite može uputiti pacijenta na pregled u Radiochirurgiju, gdje će njihovi liječnici odrediti postoji li indikacija za radiokirurški zahvat. To je znak za uzbunu, tim više što je Radiochirurgiji nakon te odluke omogućen dramatičan skok u broju pretraga o trošku HZZO-a.

Precizno: u listopadu prošle godine je broj plaćenih radiokirurških zahvata za razdoblje od 1. siječnja do 31. 12. 2023. godine, sa nešto više od tisuću postupaka skočio na 2100 i iznos od 18 milijuna i 559 tisuća eura, da bi već 18. prosinca iste godine, za razdoblje od 1. siječnja do 30. lipnja 2024. godine, bilo odobreno 900 postupaka i iznos od skoro osam milijuna eura.

Na naše pitanje na temelju koje analize je odobreno toliko povećanje svote namijenjene Radiochirurgiji, HZZO i MiZ već danima ne odgovaraju.

Umjesto raščišćavanja situacije, nastavlja se obračun medicinskih klanova.

U odgovoru OB Zabok Novostima vidi se da se sukob nastavlja podnošenjem kaznene prijave protiv ključnih ljudi Radiochirurgije preko odvjetničkog ureda ANTE NOBILA.

Odluka o broju maksimalnog broja postupaka i odobrenju svoti u prvoj polovici 2024. godine

Na osnovi članka 24. točke 13. Statuta Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje ("Narodne novine", broj 18/09., 33/10., 8/11., 18/13., 1/14., 83/15. i 108/21.) Upravno vijeće Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje na 88. sjednici održanoj 18. prosinca 2023. godine, prema uputi Ministarstva zdravstva, donijelo je

ODLUKA o izmjenama Odluke o ugovaranju i načinu upućivanja na postupak stereotaktične radiokirurgije

Članak 1.

U Odluci o ugovaranju i načinu upućivanja na postupak stereotaktične radiokirurgije, (KLASA: 025-04/20-01/92, URBROJ: 338-01-01-20-01 od 27. ožujka 2020. godine, KLASA: 025-04/20-01/245, URBROJ: 338-01-01-20-01 od 13. listopada 2020. godine, KLASA: 025-04/21-01/322, URBROJ: 338-01-01-20-01 od 18. prosinca 2020. godine, KLASA: 025-04/21-01/176, URBROJ: 338-01-01-21-01 od 24. lipnja 2021. godine i KLASA: 025-04/21-01/241, URBROJ: 338-01-01-21-01 od 11. listopada 2021. godine, KLASA: 025-04/21-01/328, URBROJ: 338-01-01-21-01 od 30. prosinca 2021. godine, KLASA: 025-04/22-01/129, URBROJ: 338-01-01-22-01 od 31. svibnja 2022. godine, KLASA: 025-04/22-01/262, URBROJ: 338-01-01-22-01 od 2. studenog 2022. godine, KLASA: 025-04/22-01/326, URBROJ: 338-01-01-22-01 od 15. prosinca 2022. godine i KLASA: 025-04/23-01/238, URBROJ: 338-01-01-23-01 od 16. listopada 2023. godine), u članku 1. riječi: „31. prosinca 2023. godine“ zamjenjuju se riječima: „30. lipnja 2024. godine“.

Članak 2.

Članak 2. mijenja se i glasi:

„Cijena postupka iz članka 1. ove Odluke, maksimalni broj postupaka za razdoblje od 1. siječnja do 30. lipnja 2024. godine i maksimalna ukupna sredstva za razdoblje od 1. siječnja do 30. lipnja 2024. godine, utvrđuju se kako slijedi:

Postupak	Cijena	Broj postupaka za razdoblje od 1. siječnja do 30. lipnja 2024. g.	Maksimalni iznos sredstva za razdoblje od 1. siječnja do 30. lipnja 2024. g.
Stereotaktična radiokirurgija	8.837,62*	900	7.953.858,00 EUR

*Maksimalna cijena ovisno o lokaciji primjene postupka.“.

Članak 3.

Ova Odluka stupa na snagu 1. siječnja 2024. godine.

KLASA: 025-04/23-01/330
URBROJ: 338-01-01-23-01
Zagreb, 18. prosinca 2023. godine

Predsjednik
Upravnog vijeća Hrvatskog zavoda
za zdravstveno osiguranje
prof. dr. sc. Drago Prgomet, dr. med. spec.

‘Natječajem je određeno da će Poslovni prostor koji je predmet Natječaja biti namijenjen za obavljanje zdravstvenih djelatnosti: radioterapije i radiokirurgije, medicinske onkologije, PET/CT usluga, prateće zdravstvene djelatnosti te za rad sveobuhvatnog onkološkog centra. Natječajem i pojašnjenjem natječajne dokumentacije utvrđeno je da poslovne aktivnosti ponuditelja u trenutku raspisivanja natječaja moraju uključivati (dakle imperativ, a ne mogućnost) sljedeće zdravstvene usluge: radioterapiju, medicinsku onkologiju, dijagnostičke PET/CT usluge, imunoterapiju, edukaciju, obuku i razvoj međunarodnih akademskih odnosa, prekogranično istraživanje s drugim vrstama subjekata u pogledu takvih zdravstvenih usluga. Ovdje je važno istaknuti da je potencijalni ponuditelj pisanim putem dodatno tražio pojašnjenje natječaja, nakon čega je Bolnica poslala jasan i nedvosmislen odgovor u kojem stoji da u trenutku natječaja svaki ponuditelj nužno mora obavljati navedene poslovne aktivnosti koje, između ostalih, uključuju medicinsku onkologiju, dijagnostičke PET/CT usluge, imunoterapiju, itd. Nesporno je utvrđeno da drugi ponuditelj ne ispunjava uvjet obavljanja prethodno navedenih traženih poslovnih aktivnosti koje su navedene kao nužne aktivnosti ponuditelja u Natječaju i još jednom potvrđene kao nužne aktivnosti u odgovoru na zahtjev za pojašnjenjem natječajne dokumentacije, odnosno da nije ispunio uvjete Natječaja. Za razliku, prvi ponuditelj UPMC je ispunio sve uvjete iz Natječaja. Također, odmah po saznanju za neosnovanu prijavu koju je podnijela Specijalna bolnica Radiochirurgia Zagreb putem odvjetničkog društva Marković i partneri, a s ciljem kočenja projekta od strateškog interesa za Republiku Hrvatsku, koji se tiče liječenja onkoloških pacijenata najnaprednijim tehnologijama te zbog iznošenja neistinitih činjeničnih tvrdnji kojim se nanosi šteta ugledu naše bolnice, ali i svih djelatnika, naš odvjetnički tim predvođen odvjetnikom Antom Nobilom priprema kaznenu prijavu protiv odgovornih osoba Specijalne bolnice Radi-

ochirurgia Zagreb radi kaznenog djela lažnog prijavljivanja, tvrdi ravnatelj OB Zabok TIHOMIR VANČINA.

Nobilo je za Novosti potvrdio da podnosi kaznenu prijavu protiv Schwarza, Čatića i Kovačića.

— Tim više što su oni za vrijeme natječaja tražili pojašnjenje uvjeta i dobili ga. Eksplicitno je stajalo da ponuda mora obavljati navedene djelatnosti. Prema tome, oni svjesno lažno prijavljuju kazneno djelo, samo da bi opstruirali projekt – kaže Nobilo.

U međuvremenu je Novostima stigao odgovor ŽDO-a Zagreb po kojemu je kaznena prijava Radiochirurgije odbačena točno 2. siječnja 2024. godine, kada smo prvi put uputili službeno pitanje o predmetu. Sudbina druge kaznene prijave nije poznata, jer ŽDO Velika Gorica do zaključenja ovog teksta nije odgovorio na naša pitanja.

Pravni zastupnik Radiochirurgije kaže da se njegovi klijenti ne boje kaznene prijave. ‘I ako je od cijenjenog kolege Nobila, ovo pravno ni minimalno ne drži vodu. Jasno vam je da je ovo pokušaj izvlačenja iz afere. Idućih ćemo dana sve razmotriti i odlučiti hoćemo li primijeniti neke druge mjere’, kaže.

Plenkovićeva Vlada od 2018. godine strateške projekte u onkologiji prepušta tržištu: te je godine sklopljen prvi ugovor s Radiochirurgijom, već iduće je pokrenut megaprojekt personaliziranog liječenja raka u suradnji s Rocheom, 2022. u OB Zabok najavljuje onkološki program od strateškog interesa za zemlju, a 2023. Medikolova onkološka bolnica dobiva status strateškog projekta RH.

Pandemija se u sve to umiješala tako što je donesen NPOO preko kojeg su Hrvatskoj omogućena značajna EU-sredstva za obnavljanje devastirane opreme za liječenje oboljelih od raka i za nabavu uređaja za stereotaktičnu kirurgiju za javni sektor.

Natječaj za linearne akceleratori i uređaje za stereotaktičnu radiokirurgiju dovršen je tek na kraju 2023. godine, no nitko nema predodžbu kada bi uređaji mogli biti instalirani u bolnicama, jer MiZ još nije raspisao natječaj za bunkere u koje će biti postavljene. To znači da zarada Radiochirurgije može mirno rasti ili ostati na istome. ■

Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje
Croatian Health Insurance Fund

Direkcija
Margaretska 3, p.p. 15/7
10002 Zagreb
OIB: 3399627260
T: +385 (0) 4806 333
F: +385 (0) 4812 606
F: +385 (0) 4806 345
www.hzoz.hr

KLASA: 500-07/17-01/310
URBROJ: 338-01-25-18-05
Zagreb, 09. veljače 2018. godine

UGOVORNIM PARTNERIMA ZAVODA
PRIMARNE ZDRAVSTVENE ZAŠTITE

Predmet: Upućivanje na postupke stereotaktične radiokirurgije
- uputa, dostavlja se

Poštovani,

Odlukom Upravnog vijeća Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje o ugovaranju i načinu upućivanja na postupak stereotaktične radiokirurgije utvrđen je način te broj postupaka za provođenje postupaka stereotaktične radiokirurgije za razdoblje od 1. veljače do 30. travnja 2018. godine. Istom su odlukom imenovani članovi Povjerenstva za upućivanje na postupke stereotaktične radiokirurgije (u daljnjem tekstu Povjerenstvo).

U skladu s donesenom odlukom postupke stereotaktične radiokirurgije provodi: će Poliklinika Radiochirurgia Zagreb iz Svete Nedelje, Franje Tuđmana 4 prema prethodno utvrđenom postupku odobravanja i upućivanja na ovaj oblik liječenja.

Naećino, prijedlog za liječenje stereotaktičnom radiokirurgijom daje onkološki tim odnosno konzilij ili doktor specijalist kliničke onkologije i radioterapije isključivo kliničkog bolničkog centra, koji prijedlog dostavlja na mišljenje ovlaštenom članu Povjerenstva u svojoj ustanovi.

U slučaju kada je Povjerenstvo suglasno s prijedlogom onkološkog tima odnosno doktora specijaliste kliničke onkologije i radioterapije kliničkog bolničkog centra, osiguranoj osobi Zavoda izdaje se „Mišljenje Povjerenstva za upućivanje na postupak stereotaktične radiokirurgije“ (u daljnjem tekstu: Mišljenje) u dva primjerka te se tada javlja nadležnom izabranom doktoru.

Napominjemo da nadležni izabrani doktor može izdati uputnicu za navedeni zahvat u Poliklinici Radiochirurgia Zagreb isključivo na temelju suglasnosti Povjerenstva s prijedlogom specijaliste kliničke onkologije i radioterapije kliničkog bolničkog centra izdane na gore navedenom obrascu Mišljenja, te jedan primjerak Mišljenja prilaže uz uputnicu kojom se osigurana osoba potom javlja Poliklinici Radiochirurgia Zagreb radi planiranja i provedbe samog postupka.

Ističemo da se navedeno mišljenje Povjerenstva te slijedom navedenog i izdavanje odgovarajuće uputnice od nadležnog izabranog doktora daje isključivo za odrasle osobe budući da je za djecu u medicinski indiciranim slučajevima, prema dogovoru s ravnateljem Poliklinike Radiochirurgia Zagreb, osigurano liječenje na teret njihove ustanove.

S poštovanjem,

v. d. ravnatelja
Lucian Vukelić, dr. med. spec.

Na znanje:
1. n/p Pomoćnica ravnatelja za kontrolu i kvalitetu, Marija Hrašćinski, dr. med., spec.
2. Regionalni uredi, svima, n/p voditelja

Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje
Margaretska 3, 10000 Zagreb
OIB: 0295827260

Ustanova je upisana u sudski registar
Trgovačkog suda u Zagrebu. MBS: 080422747
v. d. ravnatelja Lucian Vukelić, dr. med. spec.

Odluka HZZO-a iz 2018. da postupke stereotaktične radiokirurgije provodi Radiochirurgia

Smrad oko čarapa

Nije vijest o AEM-ovoj globi zbog prikrivenog oglašavanja Breninih čarapa na HRT-u izazvala toliku pažnju zbog popularnosti zvijezde iz Srbije, nego je baš popularnost Lepe Brene izazvala globu, uz opći bijes i gorčinu, garnirane osudama nastupa 'cajki' na javnoj radioteleviziji

LADY B je ime, tj. brend ili marka čarapa zbog kojih će Hrvatska radiotelevizija uplatiti 13.270 pretplatničkih eura u državni budžet, a nakon utvrđenoga prikrivenog oglašavanja u programu tog medija. Sve se zbililo ovako: u HTV-ovoj emisiji 'Kod nas doma', 4. prosinca 2023. godine, ugošćena je FAHRETA JAHIĆ alias LEPA BRENA, koju ovdje, kako se već prikladno kaže, nećemo posebno predstavljati. Tamo se pak samoinicijativno prezentirala, između ostalog, poduzetničkim svojim dostignućem u vidu najlonki koje čuvaju mladost i figuru korisnica, te čija ih nijedna očica nikad neće izdati. U čarape su utkane hijaluronske niti i nanočestice zlata, a izdržljivost je toga odjevnog predmeta Brena svojevremeno demonstrirala uguravši čitav plod ananasa u jednu od njih.

Na HTV-u nije bilo egzibicija te vrste; čuvena pjevačica je samo u jednom trenu počela govoriti o svojoj dodatnoj komercijalnoj djelatnosti u modnoj industriji. Voditeljica IVA ŠULENTIĆ nije ju prekinula, pa je time prekršena odredba Zakona o elektroničkim medijima u vezi sa tzv. zavaravajućim komercijalnim predstavljanjem. I moglo bi se pomisliti da je posrijedi stalna praksa sankcioniranja po Agenciji za elektroničke medije, pošto gledatelji domaćih kanala redovno svjedoče brojnim sličnim primjerima. Oguglali smo uslijed permanentne izloženosti evidentnim reklamama, namjerno slabo prikrivenim, u programima o turizmu, kuhanju, automobilima, estradi, sportu, zdravlju, i koječemu drugom.

Sudeći prema takvom neposrednom iskustvu, lako bi se dalo povjerovati da je vijest o globi na račun HRT-a izazvala onako veliku medijsku pažnju isključivo zbog popularnosti dotične pjevačice iz Srbije. Odluka AEM-a prenesena je posvud, ali kratki uvid u godišnje izvještaje o radu Agencije, na koje su nas uputili iz toga regulatorskog tijela, otkriva sasvim drukčije stanje. Za prošlu godinu izvještaja još uvijek nema, dok u prethodnih osam nalazimo svega četiri novčane kazne za taj vid prekršaja: dvije na trošak HTV-a te po jednu RTL-u i kanalu СМС. Dodijeljene su zbog sportskih kladionica, salona za uljepšavanje, prekoračenja oglašavačke minutaže – sveukupno ništa specijalno ni jako atraktivno.

Ostale izrečene mjere u vezi s prikrivenim oglašavanjem, njih po nekoliko godišnje, svode se na upozorenja i opomene, što će reći da je financijska sankcija ustvari izuzetno rijetka pojava. Tragom izvještaja AEM-a zaključujemo da su poduzimane većinom po nalazu samog regulatora, a znatno manje na bazi pritužbi iz publike. U pravilu, označene su formulacijama poput: nepravilno

odvajanje reklama, reklamiranje informativnih programa, prekoračenje dopuštenog vremena trajanja oglašavanja, neoznačavanje sponzorstva itd. No mimo toga upada u oko i činjenica iznimnog medijskog interesa za nastup Lepe Brene odmah po emitiranju, jednako od konkurentskih televizija i novina ili portala, većih i manjih. Dan ili dva kasnije, Slobodna Dalmacija, Narod i Story pišu o gledateljstvu 'razbješnelom' i 'ogorčenom', baš kao da nam je famozna ravnopravnost i transparentnost u tržišnoj utakmici obnoć postala hit.

Reklo bi se stoga da nije vijest o globi izazvala toliku pažnju zbog popularnosti estradne zvijezde iz Srbije, nego je baš popularnost Lepe Brene izazvala globu, uz opći bijes i gorčinu. Reakcije su pritom bile garnirane osudama nastupa 'cajki' na javnoj radioteleviziji, a zatim smo obaviješteni da se ipak ništa od toga nije moglo mjeriti s internim previranjem. Po našim informacijama s HTV-a, na HTV se nije razgnjevio nitko koliko sam HTV, zapravo razna njegova utjecajna lica, sve do onih u emisiji 'Dobro jutro, Hrvatska', poprilično indikativno. Dan poslije Brenina gostovanja, voditelj u studiju OGNJEN GOLUBIĆ naglasio je, tek nakon ničim izazvan, da pod tim pozdravnim naslovom 'nikada, baš nikada nećete čuti glazbu s istoka'.

Glasovi po kojima je AEM na svoju odluku ponukan upravo iz prisavskih krugova, tako je više nego dobila na smislu, čime eventualni utjecaj gledateljstva i regulatora pada u drugi plan. Glazbu, naročito s notornog istoka, voditelj 'Dobro jutro, Hrvatska' inače nije imao posebnog razloga spominjati, da nije senzibiliziranosti recentnim momen-

tima u vezi s tim. ALEKSANDRA PRIJOVIĆ nedavno je oborila sve rekorde zagrebačke Arene petorima svojim koncertima zaredom, usput dovevši hrvatske etnomuzikološke higijeničare do ludila. Točnije, sve osim jednog rekorda, jer će Brena potom srušiti dodatni, onaj u brzini prodaje karata – tri uzastopna koncerta rasprodala je u ciglom danu.

Kod nas doma, nema sumnje, bio je to poziv na uzbunu; proradio je mobilizacijski refleks na najjače, oglasio hajku na cajku, taj pojam koji istodobno znači i osobu i fenomen. Od srpskog hipokoristika do hrvatskog pejorativa – od tzv. umiljenice do pogrđnice – cajke su već poduži niz godina neprieporno glavni dušmanin u obrani hrvatskog muzičkog identiteta. Nije prvi put da se taj kulturni rat vodi drugim, ekonomsko-regulacijskim sredstvima, prisjetimo li se još lova Paola Sfecija na srpske vještice koje su željele koncertirati po Hrvatskoj. Njegov je purizam, dabome, svakako bio motiviran konkurentskim tržišnim refleksom, ali svejedno ga je lijepo zaodijenuo u kostim nacionalne dobrobiti.

Poruka tako glasi: to neka sviraju kod sebe doma, baš kao što je u svom poznatom slučaju odreagirao pulsni gradonačelnik FILIP ZORIČIĆ, zabranivši preklani one koncerte narodnjaka. Istina, sud je prije nekoliko dana presudio u korist izvođača, od kojih su neki deklarirani Hrvati, ali zna se da si u biti otamo, jelte, odakle ti je melos. Ostaje pitanje što da onda radimo sa stotinama tisuća Hrvatica i Hrvata koji hrle na prokazane koncerte sve frenetičnije, kao da od zavodljivih nota ne čuju apel dušobrižnika. Linije podjele, međutim, nisu etničke, kao što bi

potonji željeli, nego primarno klasne, jer je kultura izvan tih relacija povijesno zabilježena samo na izoliranim otocima. Dežurni kulturtregeri, ne tek oni ekonomsko-liberalnog profila, čude se i tome kako narodnjaci ili turbo-folk ili trap funkcioniraju i kao kontrakultura.

Nacionalistički pak udaraju glavom u isti zid čak i kad su sami zahvaćeni kontradikcijama; dobru ilustraciju toga nudi nam Domovinski pokret u jednoj aferi koja nikako da mine. Njegovi prvaci snimljeni su prije par godina u transu izazvanom hitovima srpskog pjevača BATE ZDRAVKOVIĆA, pa im se ta ultimativna kompromitacija nabija na nos i uoči skorih parlamentarnih izbora. Finiji svijet zauzvrat ljudima slabim na istočnjačke harmonije ljubazno nudi, primjerice, sevdalinke umjesto notornih cajki, ali mase slabo haju za to. Sevdah je naprosto već odavno visokokulturno etablirana vrijednost, naime, dok te zakonitosti i principi našoj učenoj čeljadi uporno izmiču van svakog horizonta.

Zato je u slučaju propusta HTV-a odmah tu i HTV koji će rado naglasiti da se na HTV-u ne smiju emitirati takvi antihrvatski produkti. Zanimljivo je i to što je spomenuta neizravna osuda stigla iz emisije koju uređuje ANA MILIĆ, majka portparola Vlade RH MARKA MILIĆA i supruga TV-novinara GORANA MILIĆA. Jer, upravo je Goran Milić bio u kuloarima najviše spominjan po navodnoj sklonosti da u svoje emisije i priloge na HTV-u trpa prikriveno-oglašivački sadržaj. No supruga mu danas možda pere tobožnji grijeh rada na ozloglašenom Yutelu onomad; Ana Milić proćula se ovih godina po više desničarskih ispada u svojim zabavnim emisijama, ne samo u 'Dobro jutro, Hrvatska'.

Je li i on za to vrijeme prao novac kroz neprijavljene oglase, ili je sve u tom pogledu isključivo efekt nezgodnog dojma, ne možemo sa sigurnošću tvrditi. Orientalistički nasrtaj na Lepu Brenu, srpsku pjevačicu koju valja ogoljeti u njezinu nedjelju protiv Hrvatske, ili joj barem strgnuti čarape, mogao bi tako biti i čisto alibi-potez. Neće nam u procjeni pomoći ni AEM, koji u tome operira nalik ministru obrazovanja RADOVANU FUCHSU pri nedavnoj zabrani onog udžbenika. Program naših medija ostat će pun neregistriranih oglasa, upravo kao i internetsko-portalskih komentara čitatelja, prekrcanih nesankcioniranim govorom mržnje prema cajkama, istoku, Srbiji. Lepa Brena past će okaljana u toj igri po oba načela, ne samo zato što se dala u dodatni biznis, nego zato što je lepa, zato što je bre. ■

Apokalipsa naših kulturtregera – Lepa Brena na koncertu Aleksandre Prijović u zagrebačkoj Areni (Foto: Marko Lukunić/PIXSELL)

UGOVOR
S ĐAVLOM

Tko je brao jagode?

PIŠE Boris Dežulović

Obustavit će se svi postupci naplate potraživanja prema pravomoćno osuđenim hrvatskim ratnim zločincima za naknadu šteta koje je Država tijekom godina isplatila njihovim žrtvama: štoviše, i onima od kojih se uspjela naplatiti Država će vratiti uzeti novac. Ili, ukratko: Država je konačno preuzela odgovornost za zločine

NIJE pripadnik Hrvatske vojske svaki čovjek koji nosi odoru Hrvatske vojske. Tim je riječima NATAŠA RAJAKOVIĆ, glasnogovornica predsjednika FRANJE TUĐMANA, na konferenciji za novinare listopada 1995. pokušala odgovoriti na prve stidljive vijesti s terena, po kojima su osobe u uniformama Hrvatske vojske nakon vojno-redarstvene operacije 'Oluja' navodno ubijale srpske starce i palile kuće. Neobičan fenomen jednostavno je pak u svom slavnom *greatest shitu* iz veljače 1996. objasnio sam ministar obrane GOJKO ŠUŠAK: 'Odor je lako odjenuti. Mnogi su je dobili još 1990. godine, a kako nije bila praksa vraćati odore, mnogi su ih odnijeli kući. U njima su okopavali vrtove, sadili duhan, pa i išli zapaliti kuću.'

Tako se službena Republika Hrvatska u one slavne dane borila protiv kriminalizacije Hrvatske vojske. Sljedećih tridesetak godina živa će se tako Hrvatska polomiti braneći se svetim načelom individualizacije zločina. Načelo je bilo razmjerno jednostavno: ako je u Domovinskom ratu možda i počinjen neki ratni zločin, ako je u 'Oluji' ili neposredno poslije nje ubijena kakva baba ili zapaljena poneka kuća, Hrvatska nije imala nikakve veze s tim, jer taj zločin – ako je uopće zločin, i ako ga je uopće bilo – nije počinjen u njeno ime, već u nepoznato ime i prezime slavnog individualnog Nepoznatog Počinitelja. A ako je Nepoznati Počinitelj i bio u uniformi Hrvatske vojske, važio je slavni Šuškov aksiom o ratnom zločinu kao folklornoj baštini i odorama Hrvatske vojske kao narodnoj nošnji: 'Mnogi su u njima okopavali vrtove, sadili duhan, pa i išli zapaliti kuću.'

Ukoliko je, međutim, Poznati Počinitelj s imenom i prezimenom zaista bio pripadnik Hrvatske vojske s imenom i prezimenom, problem je rješavan nacionalizacijom zločina, takozvanim Norčevim presedanom, nazvanim tako nakon što su odgovornost za ratni zločin MIRKA NORCA u Gospiću 1991. Hrvati preuzeli na sebe, slavnom parolom 'Svi smo mi Mirko Norac!'

I hrvatski narod – punim imenom Mirko Norac – mogao je, kako vidimo, biti zločiničar, ali Država ne. Čak i kad bi bio počinjen u hrvatskoj uniformi, od vojnika na plaći hrvatske države, uz znanje ili čak na zapovijed hrvatskog časnika, u hrvatskoj vojnoj operaciji na hrvatskom tlu, dakle u 'radno vrijeme' Hrvatske vojske, ratni zločin – ako bi, valja ponoviti, uopće bio zločin, i ako bi ga uopće bilo – nije mogao i smio imati nikakve veze s hrvatskom državom.

Mali je problem ispao kad je otkriveno da je ratnih zločina počinjenih od vojnika u hrvatskoj uniformi i na plaći hrvatske države – dakle u 'radno vrijeme' Hrvatske vojske – ipak uopće bilo. Norčev presedan imao je veličanstvenu povijesno-simboličku snagu, ali slabo je fercerao na sudu: zločin u Gospiću počinili su i priznali Mirkonorci, narod ranije poznat kao Hrvati, ali u zatvor je ipak išao samo onaj kojemu Mirko Norac nije bila nacionalna pripadnost, već ime i prezime.

Nije to, dakako, samo po sebi bilo problem – Mirko Norac u zatvoru je bio samo kao otku-

pitelj hrvatskih grijeha – već je problem bio kad su nakon pravomoćno okončanih procesa za ratne zločine obitelji žrtava počele od hrvatske države tražiti financijsku odštetu. Stvar je postala mrvu nezgodna: onoga časa kad je isplatila prvu odštetu za zločine počinjene u radno vrijeme Hrvatske vojske, Republika je i vrlo doslovno platila za individualne zločine, formalno tako preuzevši odgovornost za njih.

Kako pak hrvatska država ni u kom slučaju ne može biti zločinačka, pronađeno je genijalno rješenje: donesen je Zakon o odgovornosti Republike Hrvatske za štetu uzrokovanu od pripadnika hrvatskih oružanih i redarstvenih snaga tijekom Domovinskog rata, po kojemu bi Država, nakon što bi financijski obeštetila žrtve zločina, tužila Poznate

Mirko Norac, to je hrvatska država (Foto: Davor Puklavec/PIXSELL)

Počinitelje tražeći natrag svoj novac. U najkraćem, shvatili ste, Zakon o odgovornosti Republike Hrvatske za štetu uzrokovanu od pripadnika hrvatskih oružanih i redarstvenih snaga tijekom Domovinskog rata glasi: 1. Nikakve odgovornosti Republike Hrvatske za štetu uzrokovanu od pripadnika hrvatskih oružanih i redarstvenih snaga tijekom Domovinskog rata nema i ne može biti.

Nije, shvatili ste, stvar bila u novcu – ima hrvatska država tog novca na bacanje – već u načelu. A načelo se zvalo individualizacija zločina i bilo je razmjerno jednostavno: ako je možda i počinjen neki ratni zločin, Hrvatska nije imala nikakve veze s tim.

Tako je Republika Hrvatska za povijest sačuvana djevičanski čista. Ili je barem tako bilo do nekidan.

Pravomoćno osuđenim ratnim zločincima vijest je stigla kao novogodišnja čestitka: dok su u provincijski okićenim studijima hrvatskih televizija odbrojavali posljednje sate 2023. godine, PLENKOVIĆEVO Ministarstvo pravosuđa iznenada je predložilo da se otpišu sve tražbine naknade štete na osnovi Zakona o odgovornosti za štetu nastalu zbog terorističkih akata i javnih demonstracija, te slavnog Zakona o odgovornosti Republike Hrvatske za štetu uzrokovanu od pripadnika hrvatskih oružanih i redarstvenih snaga tijekom Domovinskog rata. Što znači, da prevedem, kako će se obustaviti svi postupci naplate potraživanja prema pravomoćno

osuđenim hrvatskim ratnim zločincima za naknadu šteta koje je Država tijekom godina isplatila njihovim žrtvama: štoviše, i onima od kojih se uspjela naplatiti Država će vratiti uzeti novac.

Ili, ukratko: Država je konačno preuzela odgovornost za zločine. Dosad Nepoznati Počinitelj otkrio je identitet i zove se – Republika Hrvatska. Mirko Norac, to je hrvatska država.

Nije, shvatili ste, stvar bila u novcu – ima, rekoh, hrvatska država tog novca na bacanje – već u načelu. A načelo je bilo razmjerno jednostavno: ako nešto izgleda kao patka, hoda kao patka i glasa se kao patka, onda je patka. Ako je dakle počinjen u hrvatskoj uniformi, od vojnika na plaći hrvatske države, uz znanje ili čak na zapovijed hrvatskog časnika, u hrvatskoj vojnoj operaciji na hrvatskom tlu, dakle u 'radno vrijeme' Hrvatske vojske, ratni zločin nikako ne može biti individualan, već nacionalni, državni, hrvatski. Uostalom, 'bio je rat, a u ratu se gine: pa nismo brali jagode!', davno je objasnio slavni general Hrvatske vojske LJUBO ČESIĆ ROJS.

Andrej Plenković i njegova vlada na taj su način Republiku Hrvatsku za povijest sačuvali kao zločinačku. Znam, teška je riječ, ali nisam ja donio zakon po kojemu Hrvatska isplaćuje žrtve zločina počinjenih od individualnih Poznatih Počinitelja.

Da stvar bude bolja i historijski legitimnija, ta stvar – Republika Hrvatska kao izravni krivac za ratne zločine – jedina je točka dnevnog reda u kojoj su se ikad složili vječno suprotstavljeni nositelji izvršne vlasti, premijer Plenković i predsjednik ZORAN MILANOVIĆ.

'Je li normalno da država koja kažnjava – i treba kazniti – one koji su počinili ratne zločine, dvadeset i pet godina nakon rata, kao za auto kasko odgovornost, te iste ljude tereti financijski?' zapitao se predsjednik Republike još u srpnju 2021. godine. 'Znam da ovo što govorim neće svima dobro leći, zato ću biti vrlo jasan i ponoviti da me ne hvataju za riječ. Dakle, to je situacija koja traži koordiniranu i visoku političku akciju, potpuno čiste savjesti: ako si kriv, kažnjen si, ali kazna ima svoju granicu i kao što rekoh, ne smije se pretvoriti u zlostavljanje. Što da ljudi koji su već odgovarali za svoje grijehove rade, da opljačkaju banku? To ne može riješiti sam niti jedan ministar, to ne može riješiti državno odvjetništvo jer dolaze u situaciju da oni moraju kršiti zakon. Dakle, to može oprezno, sućutno, inteligentno riješiti predstavničko tijelo i Hrvatska vlada. Ako hoće, a ja sam siguran da hoće. Ne smijemo dopustiti da se ponašamo kao zadnji naivci. Greške i zločini se događaju.'

Situacija je, kako ono, 'tražila koordiniranu i visoku političku akciju', pa je koordiniranu i visoku političku akciju i dobila: dvije i pol godine kasnije, Plenkovićeva je vlada zaista oprezno, sućutno i inteligentno riješila tu stvar.

'Greške i zločini se događaju.'

Odnosno, shvatili smo, branitelji su u odorama Hrvatske vojske palili kuće, pa i išli okopavati vrtove i saditi duhan.'

Dobro, ajde, i brati jagode. ■

INTRIGATOR

Na duhanskom putu

Suverenist Hrvoje Svoboda i domovinar Daniel Spajić lažno su prozvali dožupana Igora Pavkovića iz SDSS-a i slatinskog paroha Dragana Gaćešu da švercaju duhan

Bubneš i ostanеš živ – Daniel Spajić (Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

tjednik Novosti jer ovo sigurno nije briga o nacionalnim manjinama koje bi trebale biti jedno od bogatstava svake države.

Suverenisti su, vjerojatno zbog toga, oduvali od konferencije za novinare i dan kasnije poslali priopćenje u kojem su zahtijevali hitno očitovanje župana IGORA ANDROVIĆA i dožupana Pavkovića u vezi navodnog šverca, odnosno nezakonite prodaje duhana, a ako su informacije točne, i Pavkovićevu ostavku. Župan Andrović se pod naslovom 'Kad bubneš i ostanеš živ' oglasio na društvenim mrežama u subotu: 'Bitno je da javnost zna istinu jer nas se sve u Virovitičko-podravskoj županiji kolektivno proziva i da vidi do koje sve krajnosti je spremna ići jedna i jalova oporba zbog pet sekundi slave.' Spajićeve i Svobodine dezinformacije demantirala je i Policijska uprava virovitičko-podravsko-podavska. Na naš upit kratko je odgovoreno da 'nema evidentiranih postupanja prema navedenim osobama'. Pavković je u izjavi za Novosti kazao kako mu nitko neće pokvariti Božić.

DVA dana prije Badnjaka po julijanskom kalendaru, lokalnim je novinarima u Virovitici rano jutro putem WhatsAppa stigla poruka sljedećeg sadržaja: 'Dožupan IGOR PAVKOVIĆ (zamjenik župana iz redova SDSS, op. a.) i pravoslavni pop (protojerej DRAGAN GAĆEŠA, slatinski paroh, op. a.) u Voćinu uhićeni u kući kod Pavkovića kako režu duhan i pripremaju ga za prodaju.' Pošiljatelj je bio HRVOJE SVOBODA, predsjednik gradske organizacije Hrvatskih suverenista i vijećnik u Skupštini Virovitičko-podravsko-podavske županije.

U sljedećim porukama informirao nas je kako je počinitelje navodno uhvatila policija, da se to dogodilo još početkom prosinca, međutim sve je obavijeno velom tajne, dok je izvor informacija netko iz MUP-a. I dok je suverenist planirao sazvati tiskovnu konferenciju za ponedjeljak, 8. siječnja, Facebook-statusom se istog dana oko podneva brže-bolje oglasio donedavni saborski zastupnik Domovinskog pokreta DANIEL SPAJIĆ. 'Upravo sam dobio informaciju da je dožupan Virovitičko-podravsko-podavske županije Igor Pavković iz SDSS-a, koalicijski partner HDZ-a, uhvaćen u švercu duhana. Već sada se čini sve da se ovaj slučaj zataška jer je navodno u sve umiješan i pravoslavni pop. Ako su ove informacije točne, pozivam ih sve (HDZ i SDSS) da kolektivno daju ostavke na svoja mjesta u Virovitičko-podravskoj županiji', napisao je Spajić i pozvao novinare da istraže i objave informaciju ako je točna. Nije propustio dodirnuti se i naših novina koje su mu trn u oku otkada je zasjeo u saborsku stolicu: 'Očekujem da nas ovome izvijesti i

Virovitičko-podravsko-podavska županija najveći je proizvođač duhana u Hrvatskoj. Šverc sušenim duhanskim listom, koji ne završi u jednoj od dviju tvrtki za preradu, prilično je raširena pojava, pa se momcima iz Hrvatskih suverenista i Domovinskog pokreta učinilo da bi se javnost mogla upecati na *fake news*, računajući da se istinom često ne mogu sanirati posljedice laži.

■ Goran Gazdek

Bombom po govedima

EKSPLOZIVNA naprava, bačena u noći sa subote na nedjelju u staju obiteljsko-poljoprivrednoga gospodarstva srpskog povratnika GORANA ŠAULE (45) u Dugom Dolu u općini Krnjak, ranila je zatečenu stoku, uglavnom konje i goveda, od kojih su neki u jako lošem stanju. U staji je bilo pedesetak grla stoke. Oštećeni su i poljoprivredni alati i strojevi, kao i krov i limarija.

Neslužbeno doznajemo da je obitelj za vrijeme boravka u kući čula eksploziju, ali su pomislili da netko baca petarde, kako su to mnogi činili u minulo blagdansko vrijeme. S obzirom na to da istraga i dalje traje, zatražili smo službenu informaciju o napadu od Policijske uprave karlovačke. 'Policijski službenici Policijske postaje Karlovac s ispostavom Vojnić i policijski službenik regionalne protueksplozijske jedinice Zagreb obavili su očevid i protueksplozijski pregled. Utvrđeno je da je nepoznati počinitelj u staju, kroz otvorena vrata, ubacio ručnu bombu kojom prilikom je oštećena imovina i ozlijeđena stoka. Materijalna šteta je oko 8000 eura. Slijedi daljnje kriminalističko istraživanje u vezi kaznenog djela oštećenje tuđe stvari', piše u odgovoru policije.

— Veterinar ne smije u štalu, niti vlasnik smije hraniti i pojititi stoku dok traje istraga – rekao je u ponedjeljak za Novosti PERICA MATIJEVIĆ, načelnik Krnjaka.

Iako se eksplozija dogodila na pravoslavni Božić, 40 minuta iza ponoći, načelnik Matijević odbacuje indicije da je ona u nekoj vezi s nacionalnošću oštećenog.

— Možda je riječ o nekoj osvetti ili nečem sličnom, što se dogodilo, eto, baš u blagdansko vrijeme – kratko je komentirao Matijević.

Dodao je da je riječ o jednoj od 'najprimjerenijih obitelji u općini' koja se bavi isključivo uzgojem gotovo dvjestotinjak grla. Ta vrijedna obitelj gleda svoja posla i spremna je svakome pomoći, istaknuo je. Šaule su se u Krnjak vratili ubrzo poslije Oluje. Nakon što su obnovili kuću i gospodarske objekte, krenuli su se baviti stočarstvom, prije svega uzgojem svinja i krava te proizvodnjom mlijeka, a danas uzgajaju i konje.

Načelnik Matijević kazao je da u njegovoj općini nema međunacionalnih netrpeljivosti ni sličnih problema. Nedavno je bilo negodovanja vezanih za gradnju migrantskog kampa, što se trenutno ipak prihvaća kao neminovnost.

■ D. Grozdanić, M. Čimeša

Obrat zbog snimke

Kako komentirate filmski obrat u slučaju sukoba učenika s profesorom u Strojarskoj tehničkoj školi u Zagrebu?

Teško bi itko povjerovao nastavniku da su ga učenici planski provocirali i fizički napali kada je napuštao učionicu. Kolegi je cijeli sustav okrenuo leđa i a priori se problemu pristupilo po principu 'učenik je uvijek u pravu'. Uostalom, takav pristup nas je i doveo do ovakvih situacija i izostanka napora da se problemi ovog tipa preveniraju i spriječe. Puka sreća za nastavnika bila je u tome da je šira javnost vidjela snimku i prepoznala koliko je zastrašujuća i koliko je takvo nasilje neprihvatljivo, jer da nije tako, nastavnik bi još bio u zatvoru.

Profesor ipak neće dobiti otkaz, a učenici su dobili opomene?

Sud pritiskom javnosti institucijama nije preostalo drugo već ponovno procijeniti situaciju, pa zato ne čudi puštanje nastavnika da se brani sa slobode. Nažalost, tek kada vidimo da je optužnica odbačena ili da je značajno ublažena, moći ćemo reći da je pravda ispunjena. Ishitrena najava ravnateljice da je nastavnik dobio otkaz samo je pokazatelj da ne poznaje proceduru davanja izvanrednog otkaza, ali i da je nastavnika osudila bez utvrđivanja svih činjenica. Ne čudi što su učenici dobili dvije opomene i dvije opomene pred isključenje, jer je bilo nužno da sustav tim mladim ljudima ukaže na neprihvatljivost njihovih postupaka.

Kolege su stali uz profesora jer godinama trpe nasilje?

Nasilja u školama je i do sada bilo. Nažalost, o nasilju učenika nad nastavnicima priča se samo kada se dogodi ovakav incident. Kao što se, uostalom, pričalo prije gotovo pet godina, kada su nastavnici progovorili o tome na prosvjedu. Nastavnici malo govore o ovom problemu jer rijetko ili nikako ne dobivaju podršku sustava, a i sami se osjećaju pomalo neuspješnima kada im se takvo što dogodi. Biti nastavnik u srednjoj školi nikada nije bilo ni jednostavno ni lako, ali izazovi u vezi nasilnog ponašanja prema nastavnicima ipak su novijeg doba. Nažalost, i odnos roditelja prema njima obilježava sve više verbalno pa i fizičko nasilje.

Kako riješiti takve probleme?

Pritisaka je sve više i čini se da sustav nema adekvatan odgovor. Iako su nastavnici dobili status službene osobe, još uvijek se ovakvi oblici nasilja nedovoljno prijavljuju policiji. Negdje je nužno zastati i resetirati odnose nastavnik – roditelj – učenik, ali prije svega jačati samopouzdanje, povjerenje u kompetencije nastavnika kao stručne osobe.

■ Mirna Jasić Gašić

Huliganima stati na kraj

Kada su huligani čuli jednog od dječaka da govori ekavicom, to im je bilo dovoljno da krenu odreda tući djecu, upozorio je Boris Milošević

ZA subotu su u Vukovaru prosvjed najavili roditelji grupe maloljetnika koji su pretečući na pravoslavni Badnjak. Na mostu u centru desetak petnaestogodišnjaka imalo je tu nesreću da ih je presrela skupina navijačkih huligana, daka ko punoljetnika, koji su nasrnuli na djecu nakon što su čuli da je netko od njih progovorio ekavicom. Uhapšeno je pet siledžija iz redova navijačke skupine Bad Blue Boys. Evidentirani su kao nasilnici, a neki su bili i među nedavnim 'povratnicima' iz grčkih zatvora, kojima je veći dio javnosti tepao kao *Boysima* i zapomagao nad njihovom teškom sudbinom u Grčkoj. Sada je toj istoj javnosti nasilje dozlogrdilo jer su prebijeni i klinici hrvatske nacionalnosti.

Troje djece bilo je u bolnici, od kojih su dvojica blizanaca doživjela teže ozljede. Otac blizanaca je za medije kazao da su 'huligani počeli tući sve dječake, iako su samo njegova djeca Srbi, ali i da to oni (huligani) nisu znali'. Istaknuo je da je napadačima bilo dovoljno što su čuli ekavicu – dvojica su zgrabila jednog od njegovih sinova i pokušala ga baciti s mosta u Vuku.

Na konferenciji za novinare održanoj u utorak u Saboru, BORIS MILOŠEVIĆ ispred Kluba zastupnika SDSS-a ocijenio je da 'nije riječ o vršnjačkom nasilju ili sukobu suprotstavljenih navijačkih skupina, već o brutalnom i ničim izazvanom napadu na djecu'.

— Kada su huligani čuli jednog od dječaka da govori ekavicom, to im je bilo dovoljno da krenu odreda tući djecu. Razvidno je da

su huligani smatrali da mogu napasti fizički slabijeg i osjećati se sigurnima da im se ništa neće dogoditi – kazao je Milošević.

Podsjetio je na nedavni incident uoči Kolone sjećanja, kada su napadnuti studenti iz Srbije u automobilu.

— Zato u ovom slučaju očekujemo jasnu reakciju policije, potpunu istragu, pravilnu kvalifikaciju nedjela i primjereno kažnjavanje. Ovom nasilju treba stati na kraj. Podržavamo roditelje koji su najavili prosvjed – istaknuo je Milošević.

Predsjednik SDSS-a MILORAD PUPOVAC naglasio je da je Vukovar grad razlika, počevši od izgovora i jezika, etničke i vjerske pripadnosti, do političkih opredjeljenja i navijačkih strasti. No to bogatstvo, kazao je, već se godinama pretvara u povod za nasilje.

— I ono ima svoje političke pokrovitelje, političke poticatelje i toleranciju prema nasilju umjesto toleranciju prema razlikama. Vrijeme je da se u Vukovaru ostvari tolerancija prema razlikama, a prestane tolerancija prema nasilju kakva se godinama manifestira od pojedinih grupa koje uživaju materijalnu podršku te neku vrstu zaštite od institucija države – kazao je Pupovac.

— Želimo da ljudi iz političke sfere ne potiču ekstremizam i ne koriste ekstremiste za obračun s drugim političkim grupacijama, kao što je bio slučaj sa sprečavanjem našeg dolaska u Vukovar i izražavanjem pijeteta žrtvama u Vukovaru i na Ovčari. Lako je moguće da je dio tih navijača bio među onima koji su i nas čekali – poručio je Pupovac.

Zastupnici SDSS-a izrazili su želju da država ne bude blaga prema onima koji ni s djecom nisu blagi. Pupovac je kazao da su

Simboli nasilja u nedavnoj
Koloni sjećanja (Foto:
Borna Jakšić/PIXSELL)

se odavno izborili za mir u Vukovaru i da godinama rade na tome. No sada drugi rade na tome da Vukovar bude grad nasilja, kazao je, i to od manjine onih koji dobivaju podršku kako bi održavali atmosferu koja njima treba.

— Od 2019. upozoravamo na ovakve slučajeve, tražimo da se djeluje i sami djelujemo kako bismo sprečavali nasilje. Nismo uspjeli tamo gdje naša moć ne doseže, ni tamo gdje je to pod kontrolom gradske uprave i tamo gdje država nije napravila ono što je trebala. Vlast i država su pogriješili u slučaju kad su se svrstali iza kolone u kojoj su se nalazili simboli mržnje i poticanja na nasilje, a ne simboli sjećanja i pijeteta. Teško su pogriješili jer su ovakvi (nasilnici, op. a.) to doživjeli kao svoju pobjedu. A svi drugi, mirni i časni ljudi, kao razlog za brigu – poručio je Pupovac.

■ Dragan Grozdanić

Banjalučki poučak

ZAGREBAČKI Županijski sud odbacio je žalbu LUKE BURILOVIĆA kao neosnovanu i time je potvrdio prvostupanjsku odluku Općinskog suda po kojoj BORIS DEŽULOVIĆ u svojoj kolumni 'Banja Luka Burilović', objavljenoj u Novostima 2021. godine, nije napisao neistine niti je uvrijedio predsjednika Hrvatske gospodarske komore.

Burilović je od Srpskog narodnog vijeća, kao nakladnika Novosti, tražio 40 tisuća kuna naknade plus kamate te plaćanje sudskih troškova. Umjesto toga, sud je odlučio da Burilović mora platiti trošak od 870,99 eura plus kamate parničnog postupka SNV-u, koji je zastupala odvjetnica LINA BUDAČ. Sud je zaključio da je u tekstu 'autor iznio svoj vrijednosni sud i mišljenje o Burilovićevom obrazovnom i poslovnom uspjehu, temeljeći ga na istinitim informacijama' kao i da je 'tužitelj javna osoba'. Ističe se da Dežulović nije bio dužan kontaktirati Burilovića prije pisanja kolumne, jer je iznio vrijednosni sud i komentar zasnovan na činjenicama za koje je autor imao osnovani razlog povjerovati da su točne jer su ranije objavljene i tužitelj ih nije demantirao.

Burilović je u tužbi tvrdio da mu je Dežulović teško narušio ugled, da je cijela uža i šira obitelj trpjela teške posljedice zbog teksta, da ga drugi sada prepoznaju kao osobu sklonu nezakonitom i protupravnom postupanju te čovjeka koji je svoje obrazovanje stekao pod krajnje upitnim okolnostima, što sud nije prihvatio. Posebno je tužitelja zasmatalo što je Dežulović napisao da je završio Univerzitet za poslovne studije u Banjoj Luci, koji je smješten na prva dva kata zgrade, dok se na katu iznad nalazio studio za učenje plesa oko šipke, a na četvrtom katu apartmani za iznajmljivanje u kojima se navodno nude i usluge prostitutki, kako je objavio portal Inforadar, čiji su novinari obišli zgradu.

Odluka je pravomoćna.

■ G. Borković

FRAGMENTI GRADA

Retrovizor

PRIČA je zvučala poprilično bizaro, morao sam je neposredno provjeriti. Trebalo je uložiti tek nešto malo vremena i napora da se popne na jednu od sarajevskih brdovitih mahala, legendarne Kovače koji se nadvijaju nad Bašaršijom, pa u potrazi još malo lutati njenim uskim i krivudavim sokacima. No na kraju se isplatilo. Kuća – jedna od onih tipičnih starobosanskih što podsjeća na gljivu, šira je na katu nego u prizemlju – stvarno je bila tamo. A na čošku njenog zida koji gleda na ulicu, u visini prozora, doista je bio pričvršćen objekt – to je bio razlog za moj odlazak na Kovače i direktan povod za ovu priču – retrovizor velikog formata. Rekao bih da se radilo o retrovizoru autobusa.

Početnu enigm – što zaboga radi autobusni retrovizor pričvršćen na kući? – nije bilo teško razriješiti. Postavljen je bio tako da je već nakon kratkog promatranja moglo biti jasno da osobe u unutrašnjosti kuće – zamišljamo ih u pozi udobne zavaljenosti na sofi koja je smještena u sobi s onu stranu zida za čiji se čošak nakačio retrovizor – imaju mogućnost da sasvim fino i lagano kroz prozor promatraju događanja na ulici, ne da bi se zbog toga morali nalaktiti na okno i gurnuti glave napolje. Kada se koja, sama ili u pratnji, vratila kući; tko je s kim zastao na ulici; jesu li eglensali i koliko dugo; a tek tko je pored koga prošao 'k'o pored turskog groblja'...

Svi prizori i situacije iz sokaka bili su isporučeni kao na dlanu, to jest na ogledalu retrovizora i u odblesku servirani u sobu u direktnom prijenosu uživo. Dvadeset i četiri sata neprestano. Pravi patent izum za mahalaško škicanje. Moram priznati da sam malo gdje i malo kada naišao na bolji primjer praktične izvedbe brikolaža od ovog ovdje prepričanog. To jest na socijalno efikasniju i kulturološki intrigantniju kontekstualnu korisničku prenamjenu objekta/oruđa i njegovog značenja, prijelaz sa doslovne upotrebne dimenzije (retrovizor kao nezamjenjivo važno pomagalo u vožnji i upravljanju vozilom), prema društveno-simboličkoj primjeni (retrovizor kao sredstvo za praćenje, nadzor i kontrolu, te za posljedice kreiranje i širenje mikronarativa u vidu tračeva, ogovaranja, spletkarenja i slično). Nisam sklon romantično-nostalgičnim reminiscencijama priča koje imaju svojevrsan mitski obol (iako ne umanjujem njihov značaj za zajednicu i za građenje njene svijesti o sebi samoj) – bilo da su tzv. orijentalnog ili okcidentalnog porijekla – jer mislim da se iza njihova naoko pitoresknog šarma i dopadljivosti nerijetko skriva neki tip pritiska kolektiva na pojedinca/pojedinku (filmske asocijacije vuku prema prizorima iz TRIEROVOG 'Dogvillea').

No u slučaju retrovizora na kući sa Kovača pravim malu iznimku. Pomisao da se netko dosjetio tursku sapunicu sa tv ekrana nadopuniti tako inovativnim praćenjem zbivanja iz sokaka tjera mi osmijeh na lice.

■ Hajrudin Hromadžić

VLADIMIR MILENKOVIĆ Ideja Jugoslavije je izbeglištvo u fiktivnu domovinu

Srednjeklasna jugonostalgija nije nostalgija za nekim zbirom konkretnih fenomena iz jugoslovenske istorije, već je njezin centralni predmet imaginacija postsocijalističke tranzicije, bez protivrečnosti koje sa sobom donosi restauracija kapitalizma, dakle bez periferizacije, deindustrijalizacije i produbljivanja socijalnih razlika, i u našem slučaju rata

MLADI filozof VLADIMIR MILENKOVIĆ primarno se bavi teorijom ideologije, epistemologijom i marksističkom estetikom. Objavio je nekoliko radova s fokusom na historijsku avangardu, a zajedno s UNOM POPOVIĆ i MILOŠEM MILADINOVIM uredio je zbornik 'Umetnost i kultura' (2021.) koji je nastao na temelju radova sa godišnjeg skupa Omladinske sekcije Estetičkog društva Srbije. Napisao je i tekst o postpetooktobarskoj desnici u Srbiji. Ovaj razgovor vodili smo na tragu njegovog rada 'Materijalistička kritika građanske jugonostalgije', koji je ljetos objavljen na portalu Slobodni filozofski.

Kako je srednjeklasna jugonostalgija preuzela primat u pozitivnoj idealizaciji Jugoslavije?

Tvrđnja da je jugonostalgija danas primarno sentiment srednje klase upućuje na to da idealizacija socijalističke Jugoslavije ne mora da bude uvezana sa socijalističkom politikom. Dok je radnička klasa lišena svoje materijalne baze u procesu postsocijalističke deindustrijalizacije, atomizirana i bez političke reprezentacije interesa, građanska klasa kooptirala je ideju socijalističke Jugoslavije koja je ispražnjena od socijalističkog sadržaja. 'Jugoslovenstvo' građanske klase zapravo je izraz resantimana spram rezultata kapitalističke transformacije društva, odnosno reakcija spram nesigurnog položaja te klase u uslovima kapitalističke (polu)periferije. Ekonomsko blagostanje, međunarodni ugled, snažne javne institucije školstva i zdravstva, vertikalna društvena pokretljivost uz jedan 'meritokratski' princip, koje se u ovoj vizuri

pripisuju Jugoslaviji, zapravo predstavljaju vrednosti koje je ta klasa očekivala da će biti ostvareni političkom pluralizacijom i tržišnom transformacijom. Umesto toga, dobila je konstantnu pretnju pred prelaskom u redove radničke klase ili ekonomske imigracije. Budući da je ostvarenje tih vrednosti zaprečeno u konkretnim istorijskim uslovima postjugoslovenskog prostora, one se izmeštaju u idealizovanu prošlost Jugoslavije, a sama Jugoslavija se reinterpreтира ne kao socijalistički, nego kao građansko-modernizacijski projekat čiji je istinski smisao bila izgradnja i jačanje srednje klase kao glavnog oslonca društvene stabilnosti i prosperiteta.

Koji je period u centru te imaginacije i što ga karakterizira?

U centru te građanske jugonostalgije je period od kraja šezdesetih do polovine osamdesetih godina, pri čemu se zaboravlja period posleratne obnove četrdesetih, ili period najdinamičnijeg privrednog razvoja i implementacije ideje samoupravljanja pedesetih. To je sećanje selektivno, jer odgovara ideološkoj identifikaciji srednje klase. Jugonostalgičarska fiksacija je parcijalna, jer ako se jugoslovensko socijalističko iskustvo uzme kao celina, ta celina nedvosmisleno upućuje na pokušaj uspostavljanja samoupravnog socijalizma. U skladu sa marksističkim razumevanjem uloge države u revolucionarnoj transformaciji društva, samoupravni socijalizam je trebalo da bude put u postepeno 'odumiranje' države, pri čemu bi se administrirani državni organi upravljanja postepeno smenjivali udruženim organizacijama radničkog samoupravljanja. Dakle, vođena i postepena demokratizacija svih aspekata društvenog života, zasnovana na klasnom kompromisu između partijske avangarde (birokratskog sloja) i širokih radničkih slojeva, koja bi trebala da rezultira ukidanjem klasnih razlika, odnosno ostvarenom komunizmu. Međutim, upravo nakon 1965. dolazi do produbljivanja krize samoupravljanja u Jugoslaviji, pri čemu uz deklarativnu odanost idejama samoupravljanja, vladajuća klasa zapravo otvara vrata sve većem prodiranju tržišnih mehanizama sa ciljem integracije Jugoslavije u međunarodnu podelu rada koja je viđena kao put prevazilaženja teškoća sistema u daljem rastu. Privredna reforma iz 1964/65. predstavlja zaokret ka tržišnoj ekonomiji, pa dolazi do obnove bankarskog sistema, preorijentacije prema izvoznjoj politici, ukidanja carinskog protekcionizma, jačanja trgovinskog kapitala. Kapital se dakle delimično osamostaljuje od neposrednog birokratskog planiranja i dolazi do uspostavljanja jednog nestabilnog hibridnog sistema 'tržišnog socijalizma'.

Što postaje predmetom nostalgije?

Taj sistem 'tržišnog socijalizma' donosi prodor konzumerističke kulture, koji se u takvoj jugonostalgiji identifikuje sa slikom obilja i bezbrižnog života. Međutim, teza koju želim da iznesem nije da je srednjeklasna jugonostalgija naprosto nostalgija za nekim zbirom konkretnih fenomena iz jugoslovenske istorije, već da je centralni predmet građanske jugonostalgije imaginacija postsocijalističke tranzicije, bez protivrečnosti koje sa sobom donosi restauracija kapitalizma, dakle bez periferizacije, deindustrijalizacije, opšteg siromašenja i produbljivanja socijalnih razlika, i u našem konkretnom slučaju rata. Drugim rečima, imaginacija prema kojoj je 'Skandinavija na Balkanu' bila nadohvat ruke, ali je izgubljena, jer je u nekom trenutku elita izabrala put nacionalističkog podilaženja masama, umesto kultivisanja građanskih vrednosti srednje klase. Upravo zato se u centru te imaginacije nalazi istorijski period početka prodiranja tržišnih odnosa u jugoslovensko socijalističko društvo, koji je apstrahovan od protivrečnosti i nestabilnosti sistema koje je tržišna liberalizacija generisala.

Jugoslavija i Evropska unija

U tekstu za ilustraciju navodite izjavu glumice Mirjane Karanović o njenom jugoslovenskom identitetu. Zašto ste odabrali baš njezinu izjavu?

Izjava Mirjane Karanović sama po sebi ne donosi ništa novo, nego ilustruje tezu o liberalnom karakteru jugonostalgije srednje

Motivi u kojima se Jugoslavija slika nemaju veze sa bilo kakvim socijalističkim i demokratskim tekovinama, već isključivo malograđanskim predstavama o hedonizmu, a ideja bratstva i jedinstva služi da bi se potvrdio građanski kospomopolitski identitet

klase, koji je ispražnjen od bilo kakvog socijalističkog sadržaja. Uživajući u udobnosti privilegija koja ta klasna pozicija pruža, bivajući lišena odgovornosti da se legitimise postojeće stanje, moguće je zauzeti poziciju 'lepe duše', da upotrebim HEGELOV termin. Tek se s obzirom na tu poziciju moguće zauzimati za 'više vrednosti' koje nisu ostvarene u tom društvu, ali bez realne namere da to društvo menja, nego zbog potvrđivanja sebe u ulozu 'istinske elite' kroz identifikaciju sa tim vrednostima. To je dakle deklarativni iskorak protiv nepravdi sveta koji ostaje u okvirima subjektivnog samopotrđivanja i služi da se ujedno distancira od 'neprosvećenih narodnih masa' i od 'korumpirane vlasti'. Kao 'lepoj duša' koja se postavlja iznad realnih društvenih uslova posttranzicionog 'varvarstva', ideja Jugoslavije postaje izbeglištvo u fiktivnu izgubljenu domovinu. To određuje i motive u kojima se Jugoslavija slika. Oni nemaju veze sa bilo kakvim socijalističkim i demokratskim tekovinama, već isključivo malograđanskim predstavama o hedonizmu, izobiljem turističke i kulturne ponude. Konačno, ideja bratstva i jedinstva služi da bi se potvrdio taj građanski kospomopolitski identitet, koji transcendirira provincijalizam nacionalnih identiteta.

Što mislite o usporedbi Jugoslavije s Evropskom unijom?

Poređenje Jugoslavije sa Evropskom unijom, koje pominjem u tekstu o kojem razgovaramo, napravila je dramaturškinja MILENA BOGAVAC, i navodim ga kao nonsens u koji ta liberalna jugonostalgija zapada. Između socijalističke Jugoslavije i Evropske unije ne može postojati nikakva zbiljska paralela. Međutim, to poređenje je ideološki prijemčivo, jer udara na žice ideološke imaginacije nekog 'boljeg' kapitalizma koji je nekad bio nadohvat ruke, ali se nikada nije ostvario. Čest refren koji čujemo iz tog tabora jeste da nije došlo do čistke srpskih liberala 1972. na čelu sa MARKOM NIKEZIĆEM, ne bi došlo do rasta međunacionalnih tenzija i Jugoslavija bi mirno prošla proces kapitalističke transformacije i integracije u 'porodicu evropskih država'. Slične tvrdnje možemo da čujemo i o kasnijem neuspehu reformi ANTE MARKOVIĆA.

Između socijalističke Jugoslavije i Evropske unije ne može postojati nikakva zbiljska paralela. Međutim, to je poređenje ideološki prijemčivo, jer udara na žice ideološke imaginacije nekog 'boljeg' kapitalizma koji je bio nadohvat ruke, ali se nikada nije ostvario

Historičarka Latinka Perović imala je koncept 'dominantne' i 'neželjene' elite. Taj koncept ima nastavljače u nekih mlađih historičara...

Naravno, istoričarka DUBRAVKA STOJANOVIĆ ocenjuje delo LATINKE PEROVIĆ u kojem izlaže te koncepte kao 'krunu višedecenijskog rada srpske istoričarke', a u samom tekstu kao ilustraciju uzimam tvrdnje istoričara MILIVOJA BEŠLINA. Rekao bih da Latinka Perović u delu 'Dominantna i neželjena elita' eksplicira i kristališe ideološke pretpostavke koje stoje iza liberalne interpretacije jugoslovenske i srpske istorije, a sjajnu kritiku toga pruža MIRA BOGDANOVIĆ. Istorijski proces se tu, naime, svodi na borbu dva dominantna principa, pri čemu je jedan antimoderan, kolektivistički, ekspanzivan, dok je drugi modernizacijski, građanski, razvojan. Pritom su društveni agensi samo te elite, dok široke mase samo pasivno gravitiraju prema tom 'kolektivističkom' principu, čineći jednu elitu 'dominantnom', a drugu 'neželjenom'. U suštini, to nije ništa drugo do elaboracija ideologema o tzv. prvoj i drugoj Srbiji, koja je podignuta na nivo istorijskog principa.

Prodor kapitala

Koji su prema toj interpretaciji bili najvažniji događaji koji su zapečatili sudbinu Jugoslavije?

Prema toj interpretaciji presudni momenati jugoslovenske istorije odigrali su se početkom sedamdesetih godina, a to su bili gušenje MASPOK-a u Hrvatskoj 1971. i smena rukovodstva SK Srbije 1972. na čelu sa Markom Nikezićem, odnosno 'čistka srpskih liberala'. Prema rečima istoričara Milivoja Bešina, to je onemogućilo da se republički konflikti razreše na demokratski način, i u konačnici je vodilo rastu nacionalističkih tenzija i nasilnom raspadu Jugoslavije. Ono što takva interpretacija ispušta iz vida, zbog objektivnih ograničenja svoje idealističke pozicije, jeste da je uspon hrvatskog i srpskog rukovodstva bio simptom uznapredovalih protivrečnosti jugoslovenskog društva, a ne njihovo moguće razrešenje. Naime, nakon privrednih reformi iz sredine šezdesetih godina tržište kapitala sve je više određivalo uslove proizvodnje i reprodukcije čitavog privrednog sistema, odnosno prelaz na tržišni socijalizam, dok su sa druge strane institucije samoupravljanja, radnički saveti, kočili fleksibilnost tržišta radne snage, odnosno sprečavali da tržište diktira zapošljavanje i otpuštanje u preduzećima. Sa rastućom koncentracijom kapitala u bankarskom i trgovinskom sektoru, na scenu stupa nova tehnomenažerska klasa, koja je zainteresovana za dalju marginalizaciju samoupravljanja i tržišnu liberalizaciju. Budući da je privredni sistem Jugoslavije bio fragmentiran po republikama, ova klasa koncentriše svoj uticaj na republička rukovodstva. Upravo rukovodstva SAVKE DABČEVIĆ-KUČAR i MIKE TRIPALA u Hrvatskoj, odnosno Marka Nikezića u Srbiji zastupaju interese te nove klase. Prodor kapitala bio je centrifugalna sila koja je produbljivala jaz među republikama, a ne put ka njihovom razrešenju.

Je li takva interpretacija idealistička?

Jeste jer kao agense istorijskih promena uzima apstraktnu ideju. Ako se dotaknemo pomenute koncepcije Latinke Perović u pitanju je sukob dva apstraktna principa 'modernosti' i 'antimodernosti', 'individualizma' i 'kolektivizma', koji se u istoriji pojavljuju kao različiti akteri. Tako se propast Jugoslavije tumači kroz kontinuitet gušenja liberalnih ideja od strane centralističkih snaga, da bi taj 'konzervativni' princip konačno ispoljio svoje destruktivno nacionalističko lice na samom kraju jugoslovenske istorije.

Toj 'aksiološkoj' postavci potrebno je suprotstaviti materijalistički pristup. U čemu se on sastoji?

Materijalistički pristup kao agense društvenog kretanja uzima klase, koje su strukturno određene svojim mestom u načinu proizvodnje i reprodukcije određene društvene formacije. Međutim, prema grčko-francuskom sociologu NIKOSU PULANCASU, klase ne postoje kao dovršeni entiteti koji stupaju u neke odnose, već su uvek međusobno suprotstavljene u klasnoj borbi. Klasna borba se uvek dešava u konkretnoj, istorijski specifičnoj situaciji unutar koje sukobljene klase zauzimaju različite sukobljene pozicije. Ideološka borba, kao vid klasne borbe, može se razumeti tek s obzirom na klasne pozicije aktera. Da bismo razumeli određene idejne sukobe, nećemo dakle postulirati vrednosne principe, već kritički razmotriti klasne pozicije koje stoje iza njih. Tako materijalistički metod može da prođe iza manifestnog oblika političkih borbi do realnih društvenih procesa koji tu borbu oblikuju. ■

Zločinci i žrtve uđutune

Odluka o otpisivanju sudskih troškova onima koji su tužili Hrvatsku zbog ratnih zločina nad članovima porodica bila je prijeko potrebna. Međutim, Vlada je napravila i ustupak ekstremnoj desnici

DAMIR PUNOŠ iz Dobropoljca više od dvije godine strepi od prisilne naplate troškova parničnog postupka. Tražeći istinu za pokojnu majku DRAGINJU koja je ubijena u avgustu 1995. tokom 'Oluje', Punoš je od državnih institucija dosad dobio samo prijedlog za ovrhu i uredno pobrojane sudske pristojbe. Nakon 23 godine pravne bitke, tokom kojih se zajedno s braćom i sestrom žalio na presudu kojom je bivši pripadnik 113. šibenske brigade MATE ŠINDIJA oslobođen optužbi za Draginjino ubojstvo, država ih je teretila za gotovo 15.000 eura sudskih troškova. Ustrajno traženje pravde dovelo je Punoša i nemali broj civilnih žrtava rata, najbližih srodnika ubijenih i nestalih, do praga dužničkog ropstva.

Na zadnjoj sjednici Vlade, donijeta je odluka za otpisivanje dugova parničnih postupaka te povrat naplaćenih sredstava kroz ovrhe i dobrovoljna plaćanja. Značajna je to i dugo očekivana odluka jer konačno rasterećuje žrtve dodatne viktimizacije. U slučaju obitelji Punoš, osumnjičeni za ubojstvo njihove majke je prošao nekažnjeno. Na slobodi je prije 11 godina i preminuo, a žrtvini posmrtni ostaci do danas nisu pronađeni. Otpis toliko visokih potraživanja od pripadnika osiromašene srpske zajednice tek je trunka zadovoljstva u ovoj poslijeratnoj agoniji.

Kako za Novosti govori zagrebačka odvjetnica SLADANA ČANKOVIĆ, više od jedne decenije traje kampanja kojom se nastojalo spriječiti da žrtve rata budu žrtve i sudskih procesa. Problem s dosuđivanjem sudskih troškova u parničnim postupcima na teret oštećenih po principu 'tko gubi taj i plaća', star je koliko i prve odluke koje su donijete, napominje odvjetnica. Sve je počelo još 2003., odnosno od prvih presuda prema Zakonu o odgovornosti za štetu nastalu uslijed terorističkih akata i javnih demonstracija i Zakonu o odgovornosti Republike Hrvatske za štetu uzrokovanu od pripadnika hrvatskih oružanih i redarstvenih snaga tijekom Domovinskog rata.

— Mnoge osobe koje su ostale bez svojih najmilijih i bez svojih kuća, nakon izgubljenih sudskih sporova, ostale su dužne Republici Hrvatskoj iznose i po 20.000 eura na koje se pribrajaju zakonske zatezne kamate. Znam za slučaj da je nasljednica jedne dužnice prodala stan kako bi podmirila naslijedeni

Gomilanje dugova trajalo je 20 godina – Sladana Čanković
(Foto: Davorin Višnjić/PIXSELL)

dug. Postoje oštećeni koje više ne žive u Hrvatskoj i boje se dolaziti ovdje zbog tog duga. Ovrhe su pokrenute i na mirovinama u Hrvatskoj, a prijedlozi za ovrhu pokretani su i u Srbiji. Zaista se radi o velikim iznosima i to stvara popriličan nemir u životima ljudi – objašnjava Čanković.

Dvije godine pod ovrhom zbog 9000 kuna – Marica Šeatović

Prema Vladinoj odluci, svi koji su do sada podmirili svoj dug prema državi, u skladu s pravomoćnom sudskom presudom, imaju pravo na povrat uplaćenih sredstava. Ipak, ne mogu tražiti zatezne kamate na taj uplaćeni iznos. Važno je istaknuti da pravo na povrat imaju i zakonski nasljednici onih koji su već isplatili dugovanja.

Čanković podsjeća da je Europski sud za ljudska prava u više odluka zaključio da dosuđivanje visokih iznosa, s obzirom na sve okolnosti takvih predmeta, predstavlja teško kršenje ljudskih prava oštećenih. Odvjetnica smatra da će zbog stava suda u Strasbourgu, zbog ranijih odluka Ustavnog suda RH i najnovijeg Vladinog poteza, domaći sudovi sada pokazati 'drugi, pošteniji

pristup žrtvama prilikom odmjeravanja sudskih troškova.'

Prijeko potrebna odluka o otpisivanju dugova ima, kako je obrazloženo u Vladi, izravne učinke na socijalnu uključenost i 'zaštitu izravnih i neizravnih stradalnika Domovinskog rata.' Međutim, Vlada je u predizbornom raspoloženju na istom komadu papira napravila i ustupak ekstremnoj desnici. Tako je odlučeno da će Republika Hrvatska vratiti sredstva osuđenim hrvatskim ratnim zločincima koje je od njih prethodno oduzela, kako bi žrtvama njihovih zlodjela bili podmireni odštetni zahtjevi. U potpunom obesmišljavanju i ono malo pravomoćnih presuda za ratne zločine ide se do kraja, pa je najavljeno da se brišu i svi regresni postupci koji su u toku, a ekspresno će nestati i zabilježbe na imovini osuđenika. Ova odluka zakačit će i osuđene ratne zločince poput MIRKA NORCA, MIHAJLA HRASTOVA i VLADIMIRA MILANKOVIĆA.

Predsjednica Udruženja 'Protiv zaborava' MARICA ŠEATOVIĆ dvojako posmatra Vladinu odluku. Prije svega, navodi da je utoliko nepravedna što dolazi nakon toliko godina čekanja. No svejedno ovo vidi kao svojevrsno priznavanje krivice za zločine, kao moralnu satisfakciju, ne samo financijsku. Za opraštanje troškova ratnim zločincima nije imala komentar jer, kako kaže, 'odavno više nema riječi'.

Maričin suprug MIHAJLO ŠEATOVIĆ ubijen je 21. novembra 1991. u Novskoj. Šest vojnika 1. gardijske brigade 'Tigrovi' u večernjim satima upalo je u kuću Šeatoviće- vih susjeda i rodaka, ciljano tražeći civile srpske nacionalnosti. Ubojice su počinile monstruozan zločin nad MIHAJLOM, SAJKOM i MIŠOM RAŠKOVIĆEM te LJUBANOM VUJIĆEM. Zločin je prošao nekažnjeno jer je na počinitelje 1992. primijenjen Zakon o oprost. Sutkinja je hrvatske vojnike koji su počinili masakr nad srpskim civilima opravdala riječima 'da su bili revoltirani slikama pada Vukovara.' Novi postupak protiv drugooptuženih DAMIRA VIDE RAGUŽA i Željka Škledara, osumnjičenih za ubistvo Šeatovića, Raškovića i Vujića, pokrenut je 2010. na Županijskom sudu u Sisku. Raguž je nepravomoćno osuđen na 20 godina, dok je Škledar oslobođen. Nakon sjednice Žalbenog vijeća Županijskog suda u Zagrebu, obojica su 2013. proglašena nevinima.

Marica Šeatović morala je platiti troškove parničnog postupka. Pod teretom prekomjernog dokazivanja spor je izgubila, zbog čega joj je držala stavila šapu na ionako nisku mirovinu. Dvije godine je bila pod ovrhom za dug od 9000 kuna sa zateznim kamatama. — Prva odluka suda je bila da 7500 kuna platim u roku od 15 dana. Pošto nisam platila, onda su mi poslali ovrhu i na to kamate. Moja mirovina je bila nešto veća od 1500 kuna, a skidali su mi svakog mjeseca po 500 kuna. Nije bilo načina da to izbjegnem. Državu nije bilo briga kako ćemo bez tih novaca koje nam uzima. Ko god je imao neka primanja, država je stavljala šapu na njih. Vrednost novca je danas potpuno drugačija. Šta sam mogla sve za te pare nekad, a šta mogu danas? Ništa. Svaki mjesec kad su mi skidali pare s mirovine, skočio bi mi tlak. I još kad znate zašto to rade. Ja 32 godine trpim torturu, na sve to još i ovrhu... Samo onaj tko je morao plaćati te troškove zna kakav je to osjećaj – opisuje Šeatović.

Smatra da će otpis i povrat troškova mnogo značiti svima, pogotovo onima koji su morali plaćati enormne iznose. S druge strane, predsjednica udruženja koje okuplja obitelji nestalih, misli da se ljudi neće sada lakše upuštati u pravne postupke.

— Boje se, nemaju dovoljno sigurnosti i podrške, nisu upućeni u svoja prava jer ih se od toga sustavno odvrćalo – smatra Marica Šeatović. ■

Радионице за десет генерација

Едукација у склопу трогодишњег пројекта 'Образоване Ромкиње, оснажене ромске заједнице!', намијењена младим Ромкињама, одговорила је на њихову маргинализацију учећи их о женским правима и потичући их на наставак образовања

КРАЈЕМ јануара ове године, у Хрватској завршава трогодишњи пројект 'Образоване Ромкиње, оснажене ромске заједнице!', чији је циљ био промоција образовања младих генерација Рома, прије свега младих Ромкиња, при довршавању основношколског и средњошколског образовања, а онда и наставак образовања на студијима. Циљ пројекта била је и превенција и подршка Ромкињама у случајевима присилних бракова и малољетничких трудноћа, али и других облика родног насиља.

Уз Савез Рома у рх 'Кали Сара', који дјелује у сарадњи са ромских удружењима и вијећима ромске националне мањине, прије свега у сјеверном дијелу земље, партнер на пројекту је исландски Институт за стране језике Вигдис Финнбогатоттир, уз финансијску подршку Исланда, Лихтенштајна и Норвешке у износу од 150.000 еура.

Зашто се пројект проводи? Према Националној стратегији за укључивање Рома за раздобље од 2013. до 2020. године, Ромкиње су једна од најискљученијих друштвених скупова – однос према жени је патријархалан, често су маргинализоване и изложене дискриминацији те због подређеног положаја немају могућност планирања обитељи. Према резултатима истраживања 'Укључивање Рома у хрватско друштво: жене, млади и дјеца' из 2020., које су провеле истраживачице КСЕНИЈА Класнић, ПЕТРА Родик и СУЗАНА Кунац, неписмено је чак 17 посто Ромкиња, за разлику од 0.13 посто неписмених жена у опћој популацији.

— Током рада дошле смо до готово нестварног податка за 21. стољеће, а то је да је од Ромкиња које имају дјецу, њих 50 посто прво дијете родило у малољетничкој доби, а 17 посто у доби млађој од 16 година. А кад говоре о одустајању од образовања, као разлоге 27 посто младих Ромкиња наводи склапање брака, 15 посто трудноћу и мајчинство, а 15 посто лоше образовне резултате, што је забрињавајуће. Тек их је петина завршавала средњошколско образовање, и то најчешће трогодишње занатске школе, само их осам посто обавља неки облик плаћеног рада, док их је 40 посто домаћица. Ти подаци сврставају Ромкиње у Хрватској у неславни еуропски контекст земаља с највећим удјелом радно неактив-

ног ромског женског становништва – наглашава Кунац.

Како је циљ пројекта био да се Ромкиње укључе у све друштвене токове унутар заједнице и изван ње, а прије свега да их још већи број заврши средњошколско образовање, његово тежиште било је на радионицама на којима је двестотињак младих Ромкиња старости од 11 до 25 година из шест жупанија едуцирано о женским људским правима, а мотивирало их се за наставак образовања. Објашњавало им се што значи мајчинство у дјечјој доби од 15–16 година, како им је на тај начин 'украдено дјетињство'. Резултати пројекта су видљиви јер су Ромкиње током проведбе постале знатно мотивираније да завршавају своје образовање, схваћајући да је то излаз из неимаштине, закључује Кунац.

Да је образовање први корак ка изласку из сиромаштва, слаже се и СУЗАНА Крчмар, предсједница Савеза Рома 'Кали Сара'.

— Без образовања нема напретка у ромској заједници. Ромкиње још увијек држе свекутове куће, ријетко раде изван ње и мање су образоване од ромских мушкараца. Но то се мијења јер сваке године све више уписују на факултете или четворогодишње средње школе. Томе су допринијеле и вишедневне радионице о друштвеном положају жена и важности образовања за ромску заједницу. Нажалост, успркос завршеном школовању, многе Ромкиње не добивају прилику за посао – истиче Крчмар.

На радионицама је једна од едукаторица била и примаља АНЕСА ШАБАНИ, која је с Ромкињама разговарала о наталном и постнаталном периоду, у чему има искуство јер је кроз њене руке прошао велик број беба свих народа и народности, како би се то некад рекло. Завршила је студиј Здравственог велеучилишта у Загребу и

вањска је чланица Одбора за равноправност сполова Хрватског сабора.

— Сретна сам због интереса који су младе Ромкиње исказале јер их је занимало пуно тога о рађању. Саме су закључиле да прво треба завршити неке школе јер времена за дјецу има и касније – рекла нам је Шабани. Указала је и на разлике у стартној позицији, што су већ показала споменута истраживања. Ромкиње које су одрасле међу већинским становништвом касније рађају и имају више образовање, док дјевојке у ромским насељима раније рађају и теже се одлучују за школовање. Шабани је споменула пораст броја прекида трудноће код Ромкиња, што је ствар евидентирања, али и њиховог просвјешћивања. С обзиром на то да ради у загребачкој болници Меркур, истиче да Ромкиње долазе на рађање, али не и на прегледе, иако им је болница релативно близу. Будући да је с њима разговарала и о насиљу у везама, каже да је задовољна чињеницом да знају како треба реагирати и гдје повући границу.

Једна од учесница радионица била је и ЕЛЕОНОРА БАЛОГ из Јагодњака.

— Судјеловала сам на пројектима и семинарима јер они помажу у напретку младих Ромкиња. Живимо заједно с већинским народом и немамо насеље, па има мање дискриминације него у другим срединама. Има много Ромкиња које се управо школују и њихов је постотак можда и већи него у другим крајевима. Завршавају основну и средњу школу; ја сам завршила четворогодишњу школу за управног референта, кренула на факултет и завршила прву годину. Узела сам годину паузе, али настављам са студијем. Нас је било 150 на години и упознала сам студенте из свих крајева Хрватске. Није ми било лоше и нисам се сусретала с дискриминацијом

– рекла је и исказала оптимизам око побољшања положаја Рома.

У пројект је била укључена и МАРИЦА ПЕТРОВИЋ из Белог Манастира, потпредсједница тамошњег ромског мањинског вијећа.

— И за мене и за 30 младих Ромкиња старијих од 11 до 25 година из свих мјеста у Барањи била је велика част учествовати у пројекту, поготово што су све биле јако активне, доста тога изучиле и извукле много тога доброга. Биле су јако задовољне и своја искуства и стечена знања с пројекта преносе на друге особе које нису могле учествовати. Научиле су и коме да се обрате и на која врата да покуцају у случају неких проблема. Наравно, прије радионица јавило се питање дозволе родитеља, који су касније били поносни оним што су дјеца чула. Зато дјевојке једва чекају наставак тог пројекта – рекла је Петровић.

Ромски мањински активист Душан Тодоровић из Дарде казао нам је да је добро да се дјеца школују.

— Жене су укључене и у друштвени живот; кад су били мањински избори, пријавило их се више на листама па је код нас било 20 жена и дјевојака. Данас има мање дискриминације него прије. Све зависи од међунационалних односа, који су јако добри, иако има појединаца који их кваре. У сваком случају, овај пројект је велики вјетар у леђа Ромкињама да крену напријед, да се што више образују и да налазе посао, што је још увијек тешко. Ипак и сада је пуно боље него прије десетак година – закључује Тодоровић.

— Ове радионице су потребне за десет генерација јер не мијењају само животе оних које су на њима биле, него и њиховог потомства – каже нам ТАЛИТА ЈАШАРЕВСКИ, која је дјетињство провела у загребачком насељу Ботинец.

— Много значи гдје човек живи; пуно је лакше живјети у Загребу, у самом граду или 'прстену' око њега, него у неком мјесту која је далеко од Загреба – поготово у насељима. По струци сам графичка дизајнерица, па сам се нашла у ликовној умјетности: имала сам самосталну изложбу слика 'Емоције' у Кловићевим дворима и Кали Сари – каже и додаје да је у другом мандату чланица градског вијећа ромске националне мањине у Загребу које је предложило, а Град прихватио подјелу стипендија, 100 за ученике и 20 за студенте. ■

Чланице пројектног тима: Маја Грубишић, Анеса Шабани, Марица Петровић, Сузана Кунац, Софија Захова и Талита Јашаревски

Izlomljena česnica za
sreću u 2024. – Plenković
i Pupovac

Koraci zbližavanja

Poruke mira, tolerancije i međusobnog uvažavanja čule su se na božićnom prijemu SNV-a. Odnosi hrvatske većine i srpske manjine su dobri, kao i odnosi dvije države, ali ne onoliko uspješni koliko bi mogli biti, a najveću odgovornost za njihovo unapređenje snosi politika

PORUKE mira, tolerancije i međusobnog uvažavanja čule su se u subotu, 6. januara, u punoj dvorani hotela Westin, gdje je Srpsko narodno vijeće organiziralo tradicionalni Božićni prijem. Brojnim gošćama i gostima obratili su se, redom, predsjednik SNV-a MILORAD PUPOVAC, predsjednica Nacionalnog saveta hrvatske nacionalne manjine JASNA VOJNIĆ, zamjenik gradonačelnika Grada Zagreba LUKA KORLAET, specijalni izaslanik Predsjednika Republike Srbije za pitanja nestalih VERAN MATIĆ i predsjednik Vlade Republike Hrvatske ANDREJ PLENKOVIĆ. Njihovim govorima dominirala je ocjena kako su odnosi hrvatske nacionalne većine i srpske manjine u Hrvatskoj danas dobri, kao i odnosi republika Srbije i Hrvatske, ali ipak ne onoliko uspješni koliko bi to mogli biti i kao što se svi okupljeni nadaju da će postati: najveću

odgovornost za njihovo unapređenje snosi, dakako, državna politika.

Nakon što su uručene ovogodišnje nagrade Vijeća laureatkinjama i laureatima, kratke govore, najavljujući obred blagoslova i lomljenja božićne česnice, održali

su i zamjenik predsjednika SNV-a BORIS MILOŠEVIĆ te episkop Pakračko-slavonske eparhije Srpske pravoslavne Crkve JOVAN ČULIBRK, koji je predstavio episkopa KIRILA, nasljednika patrijarha PORFIRIJA na mjestu upravitelja Zagrebačko-ljubljanske

eparhije. Na kraju svečanosti, trenutak koji je po običaju najviše zabavio okupljene i privukao novinarske kamere: novčić u česnici ove je godine, nakon što su se mnogi okušali bez sreće, pronašao potpredsjednik Vlade i ministar unutarnjih poslova DAVOR BOŽINOVIĆ.

— Zahvaljujem na još jednom pozivu da danas, kao predsjednik hrvatske Vlade, mogu biti s vama na Badnjak i to u ovom blagdanskom ozračju koje predstavlja toplinu i duh zajedništva – započeo je svoje obraćanje premijer Plenković, naglasivši koliko nam je u današnjem neizvjesnom vremenu važna božićna poruka mira i solidarnosti, kao i prilika da se osnaži međusobno uvažavanje i poštovanje koje nude susreti poput ovoga. — U srcu je svakog društva, pa i hrvatskog društva, bogatstvo različitosti, a pravoslavni Božić pruža nam priliku da slavimo i cijenimo tu raznolikost. U ostvarenju tih

Odgovarajuća prigodna
besjeda Predraga Ličine u
ime dobitnika nagrada

Nada

Društveni
magazin
Srpskog
demokratskog
forum

NOVOSTI
HOBOCIJA
#1256, Petak 12. 1. 2024.

DUBRAVKA VITALI ČEPO Znanstvenici moraju biti angažirani

Kratkotrajna zadovoljstva pronalazimo isključivo kao konzumenti, gubimo motivaciju i empatiju, stvara se pasivno i apatično društvo koje niti želi niti misli da može išta promijeniti. Zato znanstvenici moraju pozivati na raspravu i promjenu

DUBRAVKA VITALI ČEPO magistra je farmacije i redovita profesorica na Farmaceutsko-biokemijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Područje njezinog znanstvenog interesa usmjereno je na istraživanja suvremenih postupaka izolacije i bioloških učinaka bioaktivnih komponenata hrane. Članica je inicijative Znanstvenici za klimu. Ovaj intervju radimo dopisnički tijekom božićno-novogodišnjih praznika, a Vitali Čepo s nama smireno i strpljivo prolazi kroz svaku kataklizmičnu temu.

Maturirali ste u Zadru 1997. i iste godine upisali studij farmacije na Farmaceutsko-biokemijskom fakultetu u Zagrebu. Zašto farmacija?

I ja sam se na kraju iznenadila što sam upisala farmaciju. Dugo me mučio odabir studija jer me puno stvari interesiralo podjednako. Iako sam tijekom srednjoškolskog obrazovanja bila sklonija prirodnim znanostima, privlačile su me i komparativna književnost i povijest umjetnosti. Medicina mi je ipak bila najprivlačnija, ali sa 17 godina biti liječnik mi je zvučalo zastrašujuće, mislila sam da se s odgovornošću i emocionalnim stresom tog posla neću moći nositi. Sjetila sam se farmacije kao nekog kompromisa – puno kemije i biologije, a ipak usmjereno i na lijekove, liječenje, prevenciju bolesti i skrb za pacijente. Danas mislim da bih bila dobra liječnica i da biram ponovno upisala bih medicinu. S druge strane, kompromisni studij farmacije me doveo do posla znanstvenice i sveučilišne nastavnice koji radim već 20 godina i koji ne bih mijenjala nizašto.

Živimo u vremenu klimatske krize

Na Zavodu za prehranu i dijetoterapiju radite 20 godina. Koje su najznačajnije promjene kojima ste svjedočili tijekom tih godina – na razini infrastrukture, trendova i sadržaja istraživanja, financijskih okvira unutar kojih radite?

U posljednjih 20 godina mnoge stvari na fakultetu su se promijenile i to nabolje. Mogućnosti za provođenje istraživanja su danas puno bolje, a dostupnost znanstvene opreme kontinuirano raste. Mogućnosti financiranja znanstvenih istraživanja su veće, veći je broj znanstvenih projekata, zapošljavamo puno više mladih ljudi, doktoranada i poslijedoktoranda. Osobito veseli rast suradnje među različitim zavodima fakulteta i rast zajedničkih interdisciplinarnih projekata, kao i izvršna međusobna povezanost i komunikacija mladih znanstvenika. Nastavni program se osuvremenjuje, dolazi do poboljšanja vertikalne povezanosti kolegija, uvođenja više stručnih predmeta, izbornih predmeta i stručne prakse. Najveći problem fakulteta je dislociranost i neadekvatni prostori u kojima su smješteni zavodi i centri. Dobra vijest je da je u tijeku obnova glavne i najveće zgrade fakulteta. Naravno da se suočavamo i s drugim problemima: manjkom stalno zaposlenih, značajno većim opterećenjem nastavnika u odnosu na druge fakultete u području

U želji da ono čime se bavim bude relevantno, usmjerila sam se na istraživanja razvoja procesa kojima se otpad prehrambene industrije iskorištava kao sekundarna sirovina

biomedicine i zdravstva. A tu je još uvijek i nedostatna suradnja s industrijom i lošije financiranje u usporedbi sa zemljama EU-a.

Područje vašeg znanstvenog interesa usmjereno je na istraživanja suvremenih postupaka izolacije i bioloških učinaka bioaktivnih komponenata hrane. Od 2015. do 2018. vodili ste projekt koji se bavio valorizacijom otpada masline, a trenutno ste voditeljica projekta fokusiranog na otpad rajčice. Što pokazuju vaša istraživanja, koji je neiskorišten potencijal otpada prehrambene industrije?

Moj odabir područja istraživanja proizlazi iz dvije važne činjenice koje sam osvijestila tijekom studiranja. Prvo, da su zdrava prehrana i zdrav okoliš temelji zdravlja čovjeka. A kad kažem zdravlje, onda ne mislim samo na odsustvo bolesti već na zdravlje kao stanje općeg fizičkog i psihičkog blagostanja. I drugo, da živimo u vremenu klimatske krize i krize bioraznolikosti koja dovodi u pitanje opstanak života na Zemlji već do kraja ovog stoljeća. To nam govori znanstveni konsenzus. Ne radi se o zlogukim proročanstvima, teorijama urote ili politikanstvu, nego o čvrstim činjenicama. U želji da se lakše nosim s uznemirujućim činjenicama i da ono čime se bavim bude relevantno u kontekstu vremena u kojem živimo, usmjerila sam se na istraživanja razvoja procesa kojima se otpad prehrambene industrije iskorištava kao sekundarna sirovina i to tako da se značajno minimalizira ukupni ekološki otisak čitavog procesa, u odnosu na konvencionalne načine proizvodnje.

Zašto ste odabrali istraživati baš kominu masline?

Zato što je u Hrvatskoj ima jako puno i velik je ekološki problem. Njeno adekvatno odlaganje predstavlja trošak, pa se velik dio svake godine odlaze nepropisno pri čemu se uništava mikrobiom tla i vegetacija, a zagađuju se i (podzemne) vode. S druge strane, komina masline se može iskorištavati kao gorivo jer ima veliku kalorijsku vrijednost ili se može pretvarati u gnojivo što se u državama koje su veliki proizvođači maslinovog ulja i radi. Najveći problem u Hrvatskoj je rascjepkanost zemljišta i velik broj malih proizvođača, a to rezultira nemogućnošću sakupljanja dovoljnih količina komine da bi opcije prerade bile financijski isplative. U okviru projekta razvili smo zeleni

proces ekstrakcije polifenola iz komine masline i formulirali te ekstrakte u stabilan i organoleptički prihvatljiv prah koji se može koristiti u proizvodnji dodataka prehrani, funkcionalne hrane i sl. Ti polifenoli su isti oni spojevi koji su glavna funkcionalna sastavnica maslinovog ulja i posjeduju značajne antioksidativne i protuupalne učinke koji se povezuju s brojnim pozitivnim učincima na zdravlje. Odlično je što se taj proces ekstrakcije može ubaciti kao jednostavan međukorak prije nego se komina dalje iskoristi npr. kao gorivo ili gnojivo, jer ne utječe na kalorijsku vrijednost sirovine. U okviru novog projekta istraživat ćemo potencijal otpada rajčice kao izvora pektina i smjesa bioaktivnih karotenoida.

Sustav je apsolutno poremećen

U kontekstu klimatskih promjena puno se govori o tranziciji energetskog sustava, a mnogo manje o poljoprivredi i smanjenju štetnih emisija u tom sektoru. Na koje sve načine suvremena organizacija poljoprivrednog sustava doprinosi klimatskoj katastrofi?

Proizvodnja hrane doprinosi porastu stakleničkih plinova u atmosferi na više načina. Najprije, kako bi se omogućila dostatna proizvodnja hrane, primarno mesa, odnosno krmnog bilja za uzgoj stoke, provodi se sustavna deforestacija i to najčešće paljenjem šuma čime se u atmosferu oslobađaju ogromne količine ugljikovog dioksida, a istovremeno se smanjuju ponori ugljika na Zemlji. Drugo, proizvodnja hrane ima svoj klimatski otisak koji se značajno razlikuje s obzirom na kategoriju hrane. Čak 58 posto emisija iz sektora proizvodnje hrane otpada na proizvodnju mesa i mliječnih proizvoda pri čemu je proizvodnja crvenog mesa najintenzivnija i to zbog oslobađanja velikih količina metana koji ima puno veći staklenički potencijal od ugljičnog dioksida. Treće, na globalnoj razini godišnje se baci oko 30 posto ukupno proizvedene hrane, a u Americi i EU gotovo polovina proizvedene hrane. Za proizvodnju te hrane u atmosferu su prethodno emitirane velike količine stakleničkih plinova, a neadekvatnim odlaganjem nakon bacanja u atmosferu se oslobađaju dodatne količine metana. Emisije stakleničkih plinova koje potječu iz sektora poljoprivrede čine 25 do 30 posto ukupnih antropogenih emisija stakleničkih plinova. Pod pretpostavkom očekivanog povećanja populacije za 30 posto te porasta konzumacije mesa i mliječnih proizvoda kao posljedice rasta BDP-a, do 2050. će prema *business as usual* scenariju emisije iz prehrambenog sektora gotovo iscrpiti ukupni budžet emisija stakleničkih plinova za sve sektore.

Kazivali ste u ranijim intervjuima kako je ključna i promjena paradigme koja hranu vidi kao bilo koju drugu robu na tržištu te potpuno zanemaruje činjenu da se radi o osnovnoj ljudskoj potrebi?

Adekvatna dostupnost hrane i vode te zdrav životni okoliš temeljna su

ljuska prava. Trenutne procjene govore da je gotovo 690 milijuna ljudi gladno i taj je broj u posljednjih pet godina u porastu. Procjenjuje se da 2019. čak dvije milijarde ljudi na svijetu nije imalo redovit pristup dovoljnoj količini zdravstveno ispravne i nutritivno vrijedne hrane. Ako se trenutni trendovi nastave, broj ljudi pogođenih gladu premašit će 840 milijuna do 2030., a to je oko deset posto svjetske populacije. Ako želimo nahraniti više od 690 milijuna ljudi koji su danas gladni – i dodatne dvije milijarde ljudi koje će svijet imati do 2050., a da istovremeno drastično smanjimo emisije stakleničkih plinova iz tog sektora i zaustavimo devastaciju biosfere – potrebna je duboka promjena globalnog prehrambenog i poljoprivrednog sustava. Reorganizacija je nužna u tri ključna aspekta: promjena načina proizvodnje i distribucije hrane, smanjenje količine bačene hrane, promjena obrazaca prehrane u razvijenim industrijskim zemljama.

Kakvi su problemi s obrascima prehrane u bogati(ji)m zemljama svijeta?

U tzv. razvijenim zemljama imamo epidemiju pretilosti i kroničnih nezazdravljivih bolesti kao što su kardiovaskularne bolesti i dijabetes koje su vodeći uzrok smrtnosti i direktna posljedica prekomjernog unosa hrane i zapadnjačkih obrazaca prehrane. Jedemo previše šećera i rafiniranih žitarica, previše mesa i previše masti, a premalo povrća, voća, leguminoza i integralnih žitarica. Obrasci unosa masti su nam krivi, prehrana je jednolična, temeljena na visokoprerađenim namirnicama, kalorijski bogata, a nutritivno siromašna. Hrvatska je jedan od loših primjera. Vodeća smo zemlja po broju stanovnika s prekomjernom tjelesnom masom i pretilošću, čak i u dječjoj dobi. Ukratko, proizvodimo previše hrane nauštrb klime, bioraznolikosti i zdravlja okoliša, 30 posto te hrane bacimo, milijuni ljudi gladuju, milijarde žive u oskudici hrane, milijarde drugih ljudi su pretili i obolijevaju zbog previše hrane i krivih obrazaca prehrane. Sustav je apsolutno poremećen.

Dotaknimo se i Jadranskog mora, ribljeg fonda i općenito morske bioraznolikosti. Kakvo je njegovo stanje danas?

Nije dobro. Rekla bih da se prema Jadranu, kojim se ponosimo i kojeg volimo, odnosimo poprilično mačehinski. Muče ga slični problemi kao i sva ostala svjetska mora, međutim ono je plitko i poluzatvoreno pa su flora i fauna u nekim segmentima još osjetljivije na promjene u okolišu, nego što je to slučaj u većim i dubljim morima. Znanstvena istraživanja pokazuju da je najveći problem prelom. U Jadranu je u zadnjih deset do 20 godina riblji fond prepolovljen čime je iz normalnog ekološkog sustava pretvoren u iscrpljeni sustav s čestim cvjetanjima mora, sve učestalijim eksplozijama populacija meduza i velikom mikrobnom aktivnošću.

Problem je i turizam?

Pretjerana urbanizacija obalnih područja, nekontrolirana turistička izgradnja i masovna uzurpacija pomorskog

dobra također uništavaju priobalne morske sustave, osobito naselja posidonije te fotofilnih algi, staništa organizama koji su ključni za bioraznolikost mora. Kako tretiramo obalu ne reflektira se samo na morski svijet, nego i na zdravlje ljudi – imamo situaciju da u 21. stoljeću na plažama pitoreskih mjesta u Dalmaciji nekontrolirano niču ugostiteljski objekti ispred kojih se tijekom zimskih mjeseci pod okriljem noći grade septičke jame, udaljene od mora desetak metara. I onda tijekom svake turističke sezone imate epidemije impetiga među djecom pod normalno. I nikome ništa.

Onečišćenju sve značajnije pridonosi i nautički turizam i sve veći broj kruzera u Jadranu. Raznih vrsta otpada u moru je sve više. Neki su visoko akutno toksični, drugi su perzistentni i akumuliraju se u hranidbenom lancu. Sve veći

Ako u ovom trenutku odaberemo ne baviti se klimatskim promjenama, nema smisla baviti se ičim drugim jer smo kao vrsta osuđeni na propast

problem je i plastika. Rezultati projekta DeFishGear pokazuju da je Jadransko more prema količini plastičnog otpada treće najonečišćenije u Europi.

Sve je bolje od rezigniranosti i apatije

Kako vidite ulogu znanosti i znanstvenika u svemu ovome o čemu pričamo?

To je široko i općenito pitanje... Rekla bih na prvom mjestu da znanost mora biti etična. Znanstvene spoznaje moraju biti dostupne svima, a znanstvena istraživanja treba primarno usmjeravati na pronalaženje rješenja koja će doprinosti dobrobiti i kvaliteti života ljudi na Zemlji. Znanstvenici moraju naučiti komunicirati znanost na razumljiv način i biti aktivni u promociji znanstveno utemeljenih spoznaja. Konstantno smo bombardirani ogromnom količinom informacija, bitnih i nebitnih, točnih i netočnih. Kratkotrajna zadovoljstva pronalazimo isključivo kao konzumenti, gubimo motivaciju i zainteresiranost za stvaran život oko sebe, gubimo empatiju. Stvara se pasivno i apatično društvo koje niti želi niti misli da može išta promijeniti. Zato znanstvenici moraju biti društveno aktivni, pozivati na raspravu i promjenu, educirati.

Prošle su četiri godine od uručivanja Apela za sustavnu klimatsku akciju s potpisima 556 znanstvenika i znanstvenica iz Hrvatske političkom vrhu. Što se u međuvremenu događalo, postoji li i kakva je suradnja između Znanstvenika za klimu i donositelja odluka na najvišim razinama?

Apel je bio spontana reakcija znanstvenika na negiranje i ignoriranje klimatske krize koja će obilježiti 21. stoljeće. Ako u ovom trenutku odaberemo ne baviti se klimatskim promjenama, nema smisla baviti se ičim drugim jer smo kao vrsta osuđeni na propast. Da se razumijemo, čak i ako dosegne *net-zero* na vrijeme klima više neće biti kao prije. Bit će toplije, vremenski ekstremi će se intenzivirati, razine mora će značajno narasti. Ali Zemlja će ostati življiva i naseljiva. Znanstvenici za klimu apeliraju na značajnije uključivanje znanstvenika i stručnjaka u stvaranje i provedbu klimatskih strategija i akcijskih planova. Dodatan je problem što se postojeće strategije i akcijski planovi ne provode. Primjerice, 2019. donesen je Integrirani nacionalni energetska i klimatski plan koji je između ostalog predviđao kontinuirano smanjenje emisija stakleničkih plinova. U stvarnosti su se emisije stakleničkih plinova u Hrvatskoj u 2021. povećale za dva posto u odnosu na 2020., unatoč ciljanom smanjenju.

U radu sa studentima shvatili ste da mnogi nemaju osnovna znanja o kli-

Usprkos svim izazovima i neizvjesnoj budućnosti, osvijestila sam da živim u vremenu u kojem sam imala priliku obrazovati se, raditi posao koji volim, imam uvjete za normalan život. To je puno

matskim promjenama, što vas je potaknulo na uvođenje izbornog kolegija Klimatske promjene i zdravlje. Kakve su reakcije studenata na uvođenje kolegija?

Imala sam sreću da je na fakultetu prepoznata važnost ove tematike i uvažen je prijedlog da se Klimatske promjene i zdravlje uvedu kao izborni kolegij na trećoj godini studija Farmacije i Medicinske biokemije. U okviru kolegija studenti se upoznaju s osnovnim pojmovima i procesima vezanim uz klimatske promjene i prepoznaju uzročno-posljedične veze među njima. Stvaraju jasnu sliku o tome zašto promjena koncentracije nekog plina u atmosferi ima veze s karakteristikama vremena na nekom području, pojavom vremenskih ekstrema, kako to utječe na poljoprivredu, zdravlje, ekonomiju, migracije. Povezuju sami, zaključuju, imaju mogućnost rasprave i postavljanja pitanja. Posvećeni smo direktnim i indirektnim učincima klimatskih promjena na zdravlje, projekcijama s obzirom na emisije u budućnosti, ugroženim skupinama, mjerama ublažavanja i prilagodbe. Puno govorimo i o ulozi zdravstvenih radnika, promoviramo klimatske politike i kao zdravstvene politike jer one tu u svojoj srži i jesu. Kolegij je vrlo konkretan i zanimljiv. Povratne informacije studenata su odlične.

Uvijek na kraju pitamo ljude gdje nalaze nadu, traže li je uopće, stvaraju li nadu aktivno. Kakav je vaš odnos s nadom i nadanjem?

Ja ju stvaram aktivno. Nastojim vidjeti pozitivne stvari oko sebe. Usprkos svim izazovima 21. stoljeća i neizvjesnoj budućnosti, osvijestila sam da živim u vremenu u kojem sam imala priliku obrazovati se, raditi posao koji volim, imam uvjete za normalan život. To je puno, velik broj ljudi to nema. Na tome sam zahvalna i nastojim doprinijeti koliko god mogu nekim pozitivnim promjenama: živjeti održivije, educirati, motivirati druge. Nitko ne zna što budućnost nosi, ali svatko od nas bira na koji će način proživjeti svoj život. Mene motivira akcija, veća, manja, nebitno – sve je bolje od rezigniranosti i apatije. I obitelj i prijatelji su mi neprocjenjivi. Jako mi je važno i smijati se, ne shvaćati sebe preozbiljno. I onda lagano naprijed, dan po dan. ●

Hrvati i Srbi još pjevaju zajedno

Ovisno o regiji, i dalje ima i Hrvata i Srba koji pjevaju zajedno, jer su iz istog kraja i pjevaju pjesme s kojima su odrastali. Pjesme su po meni prvo odraz krajolika, koji je utjecao na svakodnevni život ljudi, kaže Barbara Majnarić, osnivačica udruge Ojkamine, posvećene starijoj vokalnoj tradiciji

*Ej seko moja očelimo obe, očelimo obe,
Ej, pokopat se u srijanske grobe, u srijanske grobe,
Dragi gade ne varaj me mlade, ne varaj me mlade.
Pivaj seko to je nama dika. Ostale smo Poljičke do vika,
Oće, oće, ko me voli doć'e, ko me voli doć'e.
Ej, ja malena, ali sam vatrena. Ej, jadan onaj komu budem žena,
Dragi vene, to je radi mene, to je radi mene.*

(ženski napjev iz Srijana, zaselak Radovići)

NA ovogodišnjoj ljetnoj radionici ojkanja u Dugopolju pjevali smo napjeve iz Dalmatinske zagore uz vodstvo etnomuzikologa, analizirali njihove tekstove i učili o kontekstu u kojem su se pjevali.

Radionica se održala u organizaciji udruge Ojkamine, osnovane 2020., iza koje stoji BARBARA MAJNARIĆ, po struci dizajnerica, a po ostalim interesima prava renesansna žena Balkana. Čime se sve Barbara bavi, približit ćemo kroz razgovore koje smo vodile ove jeseni po selima u Zagori kad sam joj se pridružila na jednom od terenskih istraživanja. S bazom u Dugopolju, obišle smo razna mjesta u Cetinskoj i Imotskoj krajini u potrazi za malobrojnim pjevačima i pjevačicama arhaičnih formi pjevanja.

— Ojkamine su zamišljene kao udruga posvećena starijoj vokalnoj tradiciji koja izumire. Radi se o muzičkom sustavu koji ne pripada sustavu temperirane, 'klasične' muzike. Takav sustav našem uhu, u kojem su se stoljećima sedimentirali poznati odnosi intervala,

zvuči strano, a nekima često i odbojno. Stariju vokalnu tradiciju na teritoriju Hrvatske nalazimo u takozvanom dinarskom arealu, koji pokriva područje skoro od Banije pa do južnog kraja Hrvatske. Usput, meni je iz današnje pozicije neobično da pod izrazom klasična muzika podrazumijevamo uglavnom Nijemce i Austrijance, dok se u kulturama podjednako blizu nas, poput Turske, klasičnom smatra njihova tradicijska muzika. Postoji ta neka neosvijestena pozicija u kojoj tuđu muziku doživljavamo kao klasičnu, a o njoj puno više i znamo u usporedbi s poviješću glazbe ovih prostora – kaže Barbara.

Dok su svi barem čuli za gangu i reru, koje spadaju u noviju vokalnu tradiciju, manje je onih koji znaju što je ojkanje, iako se ono od 2010. nalazi na UNESCO-

Barbara Majnarić

voj listi nematerijalne kulturne baštine kojoj je potrebna hitna zaštita. Ojkanje je generički naziv za vokalne forme koje sadrže tehniku potresanja glasom, koja u različitim regijama ima različite nazive: orzenje ili orcanje u Ravnim kotarima, u Bukovici među Srbima zove se groktalica, u Lici rozgalica, a kada je pjevaju žene u Dalmatinskoj zagori onda je vojkavica. Sve to spada u stariju tradiciju koja je privukla Barbaru tim neobičnim sazvučjima, kao i odnosom prema zvuku, koji više podsjeća na neke koncepte iz suvremene muzike, gdje timbar ima veći značaj od melodije i harmonije.

— Imala sam nekoliko pokušaja pjevanja uz odlične muške pjevačke grupe i, iako krenem iz njihove dotadašnje intonacije, nije me lako pratiti. Hoću reći, intonacija nije jedina bitna, kao na primjer u zbornom pjevanju, već ipak šire karakteristike tona koje bi se kod pratnje trebale spojiti u jedan moćan ton, ili ne valja – kaže Barbara Majnarić.

Koliko su ti suzvuci pjevačima bitni, uvjerile smo se kad smo snimale mušku skupinu iz Dicma. Bili su nezadovoljni svojom izvedbom, pa su odlučili ponoviti snimanje za dva dana. Pored ceste za Zmijavce kraj Imotskog, kamo smo se zaputile snimiti jednu pjevačku skupinu, na plakatima mrko gledaju u daljinu MIRKO NORAC i MLADEN MARKAČ, uz natpis 'Heroji i mučenici'. To skreće razgovor na Barbarina iskustva s terena po pitanju srpsko-hrvatskih odnosa.

— Najveći užitek mi je slušati tu muziku uživo. Pitala sam se zašto to ljude baš ne privlači, i to ljude koji se inače bave etno muzikom, dakle uzimaju elemente iz tradicije i prevode ih na neki suvremeni, prijemčiviji muzički jezik. Čini mi se da postoje neki sram i odbojnost prema toj muzici među ljudima iz grada koje ona inače interesira. Moguće je da ih kada dođu na teren iznenade jezik, komunikacija, politički stavovi, patrijarhalni odnosi, kao da živimo u dva paralelna povijesna razdoblja. Na našem primjeru raspada Jugoslavije, rata i rađanja 'suvremenog' hrvatskog identiteta, tradicija je često bila u službi stvaranja novih ideologija.

Tradicijska kultura ostala je na desnici, isto tako stvoreni su neki stereotipi o toj vrsti glazbe i mislim da to onemogućava široj zajednici da se uopće zainteresira – kaže Barbara.

To da se tradicijska kultura promatra kroz prizmu nacionalnih kategorija, smatra ona, pojednostavljivanje je stvarnosti.

— Ovisno o regiji, i dalje ima i Hrvata i Srba koji pjevaju zajedno, jer su iz istog kraja i pjevaju pjesme s kojima su odrasli. Pjesme su po meni prvo odraz krajolika, koji je utjecao na svakodnevni život ljudi, a iz te i takve svakodnevice nastala je ta muzika. Nije da idem u Varaždin i Istru, ovi tereni od Banije do ovdje, to su sve ratom pogođena područja i tu se stalno susrećeš s ostacima rata, pa i Drugim svjetskim ratom kao temom koja stalno izlazi van. Prvi i jedini put kad sam pomislila da se možda trebam posvetiti nečemu mirnijem, bio je kada sam ujutro slušala lekcije

Stariju vokalnu tradiciju na teritoriju Hrvatske nalazimo u takozvanom dinarskom arealu, koji pokriva područje skoro od Banije pa do južnog kraja Hrvatske, kaže Barbara Majnarić

iz povijesti o Hrvatima kao izmišljenom narodu, a navečer guslanje o ANTI PAVELIĆU. Nekad to dođe do te granice da mi se čini da se uporno želim baviti tradicijskom muzikom, ali najveći dio vremena se bavim srpsko-hrvatskim odnosima. Kao neka stalna tenzija, koja se ne da ignorirati i koja ne dopušta da zaroniš dublje u muziku – govori o svojim iskustvima s terena.

Kroz odlaske na terene Barbara je puno naučila o odnosima Srba i Hrvata koji uvelike variraju od mjesta do mjesta pa ih, kaže, jedino ima smisla proučavati na mikro razini, ovisno o raznim faktorima poput stope miješanih brakova prije rata i političkoj opciji na vlasti.

— Na te odnose i u pjevačkom smislu sigurno doprinosi organizacijska infrastruktura, u smislu KUD-ova, koji su također uglavnom nacionalno orijentirani. U nekim regijama je nakon rata krenuo taj val osnivanja KUD-ova, što je s jedne strane sigurno doprinijelo očuvanju kulture, ali s druge strane je izvuklo muziku iz 'prirodnog konteksta', koja sad živi gotovo isključivo na pozornici. A, bar za mene, taj performativni kontekst je ono što ubija duh, ali i dinamiku promjena u tradiciji – dodaje.

Barbara se zato trudi obilaziti krajeve Hrvatske gdje je starija vokalna tradicija još na životu, snimiti izvedbe u video i audio formatu, s idejom da se jednog dana objave u vidu otvorene online digitalne arhive.

NAD Mosorom se skupljaju crni oblaci, a zavojita cesta od Dugopolja prema podmosorskim selima vodi nas na područje nekadašnje Poljičke republike. Destinacija nam je selo Srijane, kamo smo se između snimanja zaputile vidjeti opjevane 'srijanske grobe' u koje su se seke iz lokalnog napjeva htjele poko-

pati zbog 'dragih gadova' koji ih varaju, ali varaju i one njih. Razgovaramo o ženskim napjevima koji često odaju dojam veće slobode nego što zamišljamo za ta vremena, poput onoga koji je Barbara čula od pjevačice iz okolice Karlovca: 'Dođi dragi makar i u srijedu, nema gužve prvi si na redu'.

Iako se definitivno radi o patrijarhalnoj strukturi, stvari možda nisu tako crno-bijele, priča Barbara, sudeći po napjevima i nekim narodnim običajima poput liganja i gonjanja, koji svjedoče o popriličnoj seksualnoj slobodi žena, čak i za današnje pojmove.

— Žene su u nekim krajevima imale pravo 'ligati' s više ljubavnika prije nego odluče za kojeg će se udati, a roditeljske zabrane izbjegavale bi tako što bi se 'utekle' noću, kad bi ih odabranik navodno ukrao, pa su mogle tvrditi da nisu imale izbora. Uopće ideja da žena ima pravo 'isprobati' više ljubavnika sigurno ne pripada stereotipu koji imamo o muško-ženskim odnosima u povijesti ovih prostora – priča Barbara.

Dodaje da jednako tako postoji opća ideja zbog koje se instrumentalno muziciranje veže uglavnom za muškarce, a proizlazi iz pretpostavke da je ženino mjesto uvijek bilo unutrašnji prostor, domaćinstvo, da žene nisu svirale jer su im ruke bile zauzete kućanskim poslovima.

— Naravno, žene sviračice jesu bile u manjini, ali koliko je bilo vrsnih sviračica i kako ih daleko u povijest možemo pratiti detaljno analizira na primjeru Srbije IVA NENIĆ u knjizi 'Guslarice i sviračice'. U knjizi prolazi kroz povijest i sadašnjost ženskih sviračkih praksi na primjeru gusala i frula, kao tipično 'muških' instrumenata. Puno šire od povijesnog pregleda, Nenić postavlja

Suzvuci su pjevačima bitni

Iako se definitivno radi o patrijarhalnoj strukturi, stvari možda nisu tako crno-bijele, priča Barbara, sudeći po napjevima i nekim narodnim običajima poput liganja i gonjanja, koji svjedoče o popriličnoj seksualnoj slobodi žena

pitanje što se događa sa reprezentacijom ženskog muziciranja kada se otklonimo od kanona i ideoloških pozicija u kojima su te slike nastajale. Romantičarsko-pozitivistički pristup nacionalnih preporoda uspostavio je kanone nacionalnih tradicijskih kultura, unutar kojih je brkati muškarac guslar i predstavnik nacionalne kulture, a žena 'čuvarica ognjišta'. Ako žena pak svira gusle, proglašena je za izuzetak koji postoji kao potvrda kanonu. Pa je tako mnogo guslarica kroz povijest proglašavano 'prvom guslaricom' jer jedino ako je prva, i uz to izuzetno vješta, može sjediti rame uz rame guslaru. Nenić ne pristaje na promatranje žene sviračice kroz 'etnologiju izuzetka', već unosi diskurse suvremenih teorija identiteta i roda, kroz primjere žena koje ni tada nisu pristajale na stereotipne identitetske politike – objašnjava Barbara Majnarić.

Sa sustavnijim terenskim radom krenula je prije šest godina, kad je na radionici u Zadru koju je vodio profesor JOŠKO ČALETA čula žensku pjevačku grupu iz Polače.

— Rasplakala sam se od ljepote kad sam ih slušala i rekla jednoj od njih da bih došla kod njih da me uče pjevati. Ona je meni na to rekla: 'Da, da, svi vi tako dođete, uzmete pjesme i odete'. Odonda me prati poriv da se mora na neki način i vratiti zajednici. Uzmem broj telefona, pošaljem snimke koje sam napravila, spržim im cd-e, isprintam tekstove i dizajniram bolji booklet od onoga koji imaju. Jedan od projekata za koje mi se čine da su baš potrebni dogodio se lani u Polači, a raspisan je na način da stariji pjevači, nosioci tradicije, drže radionice djeci iz svoje zajednice. Taj administrativni posao učinio mi se baš potrebnim kao vid 'vanjske' pomoći za osnaživanje zajednice – priča Barbara.

Dok bježimo od oluje koja se spušta nad Srijane, Barbara još priča o planovima za budućnost Ojkamina. Na teren odlazi nekoliko puta godišnje, a prošla je razna mjesta u Lici, Ravnim kotarima, Bukovici, Baniji, Hercegovini i dijelu Dalmacije. Još puno toga je u planu, a prva je na redu Dalmatinska zagora koju smo ovaj put tek zagrebale. Veselimo se njenim budućim projektima koji u prvi plan stavljaju muziku kao odjek načina života i krajolika koji je tu od pamtiveka i pamtivijeka. ●

Сигурност је у нама

Кад изађеш из сопственог микросвета, осетиш све недаће овог света и зато као активисткиња не могу да окренем главу. Живот не треба да буде борба, живот треба да буде простор за раст и љубав, поручује Милица Вељковић

Инклузија у свакодневном животу је достижна, али захтева пуно рада, учења и разумевања другог и света око нас, говори Милица Вељковић, активисткиња и слободна медијска радница из Новог Сада, ауторица документарног филма 'Да ме нема'. Како је више активистичких покрета у којима је ангажована на различите начине, 32-годишња Милица

издваја оне који се баве менталним здрављем, феминизмом, етичким извештавањем медија, правима особа са инвалидитетом и младих у Србији. Њен активизам досеже и до иницијативе Импакт 21, која је заслужна за измене закона и правилника о медицинско-техничким помагалима за особе са инвалидитетом.

Особе са инвалидитетом често се суочавају с додатним изазови-

ма у одржавању доброг менталног здравља јер социјална искљученост, физичке баријере, стигматизација и недостатак приступа ресурсима могу допринети појави менталних проблема. Милица Вељковић је 16 година живела без инвалидитета и исто толико тренутно живи са њим па објашњава да сензационалистички наслови у медијском извештавању могу бити ретрауматизирајући. Колико је потребно да се више и чешће скреће пажња на овај проблем нагласила нам је приликом осврта на свој документарни филм из 2019. године 'Да ме нема' који прати њену животну причу након покушаја да си одузме живот у тинејџерским данима.

— Дељење личне приче у кругу људи које познајемо и дељење са 'целим светом' није исто. Изласком у тај простор постајемо предмет разговора, коментара, критике, свака не баш јасно вербализована емоција тумачи се од особе до особе и одједном имате утисак да сте начинили више штете него користи. Важно је да ми као представници медија говоримо о етичком извештавању када је реч о менталном здрављу, као и о извештавању о особама са инвалидитетом. Моја депресија је постала тема за преиспитивање, поистовећивана са размаженошћу и умањеном траумом. Све то зато што наше друштво и даље не појми шта у ствари значи ментална хигијена, и даље у контексту самоубиства људе делимо на слабиће и оне храбре – објашњава нам Милица.

Упркос свим недаћама, пронашла је начин да се опорави, направила је паузу од свега у вези са филмом, па чак и од активизма у области менталног здравља. Додаје да је потребно да чујемо младе, да се потрудимо да створимо сигуран простор за жене и девојчице те да се системски бавимо превенцијом. Ментално здравље је област у којој су се десиле промене, започети су разни програми који су укључили младе да буду оснажени и едуковани како би у својим заједницама могли да пруже подршку и направе видљиве промене. Прилагодба на промене у животу може бити изазовна, а подршка стручњака за ментално

здравље може бити од суштинског значаја.

— У активизму се прегорела и тога смо сви свесни, али не одустајеш зато што искрено верујеш у промену, верујеш да може да буде боље. Једном кад освестиш да је пуно више оних људи који још увек нису нашли свој глас, за њих морамо да се боримо. Оног тренутка кад се изађе из сопственог микросвета, осетиш све недаће овог света и зато као активисткиња не могу да окренем главу. Живот не треба да буде борба, живот треба да буде простор за раст и љубав – каже Вељковић.

Милица сматра да у њеном граду нема довољно догађаја који су прилагођени особама са инвалидитетом, да је одговорност повезана са свешћу оних који учествују у организацији догађаја. Из угла познавања и примене закона, неретко се заборави на просторе који треба да буду физички приступачни и поседују прилагођене тоалете, да у складу са програмом буду ангажовани тумачи знаковног језика, као и волонтери и асистенти.

— Нови Сад је урбана средина те донекле прилагођенија, али је и даље присутан недостатак приступачних простора, прилагођених улаза и рампи. Приступачни јавни тоалети који су функционални једноставно не постоје, јавни објекти ретко имају бар један прилагођен тоалет и то је једна од препрека које ми отежавају живот, јер сам жена, јер знам да нећу излазити ван куће када имам менструацију. То непостојање могућности, непостојање адекватног простора да се промени хигијенски уложак и спроведе основна лична хигијена ме истински ужасава. Оно што ми као појединци и појединке можемо да урадимо је да кад год смо у прилици скренемо пажњу на овакве и сличне пропусте – говори она.

Република Србија на папиру има адекватне законске оквире када је реч о инклузији особа са инвалидитетом, али изостаје њихова примена у пракси. Интеграција теме менталног здравља у општи приступ инвалидитету и пружање ресурса који одговарају на оба аспекта овог подручја могу побољшати животне услове особа са инвалидитетом. Системске промене су круцијалне. Неопходно је подизање свести представника институција, оснаживање младих у инвалидским покретима, међусекторска сарадња, што већа укљученост особа са инвалидитетом у доношење одлука које се тичу њихових живота и положаја у друштву.

На констатацију како је женски пол дискриминисан кроз више епоха, Милица Вељковић додаје да све девојчице раде ствари на свој начин и да су у томе јако добре. Како су сва њихова интересовања занимљива, било да се баве спортом или плесом, да прате технолошки напредак, програмирају, беру цвеће, кувају са бакама и мамама, читају поезију, плачу док гледају филмове или играју видео игре – све је њихово и треба да уживају у томе. Закључује да су сигурни простори у свакој од нас, да треба да негујемо емпатију, пажљиво се међусобно слушамо те да будемо нежне једна према другој јер нам тога увек недостаје. ●

Милица Вељковић

Сексизам је свеприсутан

‘Кипуће груди’, ‘брадавице прве даме’... Нажалост, 365 дана у години премало је за објавити све сексизме у Хрватској. Данас их пробиремо, јер премашују наше капацитете, каже Наташа Вајагић, водитељица пројекта Сексизам наш свагдашњи која упозорава на примјере сексизма у јавности

Суткиње видјеле хрватске рукометаше и отрчале у свлачионицу те се одмах пресвукле’, наслов је чланка с једног од најчитанијих хрватских портала. Кратка је то вијест којој је повод побједа хрватске рукометне репрезентације и потврда њеног пласмана у други круг Свјетског првенства. Но тек у задњем параграфу откривамо да су суткиње ‘отрчале у свлачионицу’ јер ‘обукле су црне судачке дресове, не слутећи да ће у сличној гаритури играти и хрватски рукометашаи’. Наташа Вајагић, водитељица странице и пројекта Сексизам наш свагдашњи, објашњава нам да је ово добар примјер прикривеног сексизма.

Она се с таквим, и још пуно горим примјерима, свакодневно сусреће и настоји их све забиљежити. Замолите смо је да из гомиле одурних и неподношљивих коментара, изјава, текстова или медијске опреме издвоји ‘суптилније’ примјере. Чини нам се важним показати колико је јавни простор затрован сексизмом и да он није опипљив и шкодљив само кад чујемо да ‘жена није створена за мудраца него за мадраца’. Како би нашим колегама и колегицама указала на ту раширену појаву, али и како би им помогла да не судјелују у њеној репродукцији, прошле је године израдила ‘Приручник за спречавање и сузбијање сексизма у медијима и оглашивачкој индустрији’, јавно доступан на страницама Хрватског новинарског друштва. Вајагић нам каже да је у хрватским мејнстрим медијима присутна како ненамјерна, тако и свјесна репродукција сексизма. — Кад говоримо о свјесној, ради се о најприсутнијем облику сексизма у медијима, а то је сексуална објективизација жена. Није могуће да медији, односно уредници и уреднице ни-

Наташа Вајагић
(Фото: Студио Партум)

су свјесни да сексуално објективизирају жене. Извјештавање о ‘кипућим грудима’, ‘тако мокрој да би оплодила Сахару’ и о ‘брадавицама прве даме’ доноси кликове, а кликови значе зараду. Чуле смо и да су медији присиљени продуцирати такве, готово порнографске садржаје како би могли осигурати финансије за озбиљно новинарство, што довољно говори о друштву у којем живимо. Кад говоримо о ненамјерној репродукцији сексизма, најчешће се ради о промоцији

родних стереотипа, која би се лако могла искоријенити едукацијом, но за едукацију треба издвојити вријеме које новинари и новинарке и уредници и уреднице немају, а очито им однос уложено-добивено није исплатив – објашњава Вајагић.

Након што је 2017. године на порталу Либела проведено истраживање о сексизму у медијима, отворена је Фацебоок страница Сексизам наш свагдашњи, а касније и профил на Инстаграму на којему је Вајагић, испред Центра за грађанске иницијативе Пореч, објављивала примјере сексизма из медија. Како нам препричава, врло брзо су ту били и примјери из оглашивачких кампања и разних изјава особа на позицијама моћи.

— Сексизам је свеприсутан, мислим да ни саме нисмо на почетку биле свјесне колико, и нажалост, 365 дана у години премало је за објавити све сексизме у Хрватској. Данас их пробиремо, јер премашују наше капацитете, те их, осим да бисмо упозориле на њих, објављујемо како бисмо едуцирале јавност о широком утјецају који сексизам има, колико утјече на родну неправедност те колико придонеси родно утемељеном насиљу – каже наша суговорница.

У прошлој је години учила и присутност хомо/би/трансфобије у медијима.

— Неформална мрежа за сузбијање сексизма коју смо основале у ожујку, прикупила је више од 4300 примјера таквих и сексистичких чланака. Иако смо свјесне количине сексизма коју наши медији производе, ова бројка чак је и нас изненадила – додаје.

Уз то, огроман је пораст сексизма на друштвеним мрежама.

— Инфлуенсери и инфуленсерице имају огроман број пратитеља и водитељица и самим тиме је и њихов

утјецај велик, а често, што из незнања, што из увјерења, дијеле сексистичке и мизогине поруке. Уколико буду прозвани, често се догађа да спонзори с њима раскидају уговоре и да изгубе дио публике и то је позитивно. С друге стране, остаје им подршка мизогиних особа које своју мржњу према женама износе у коментарима подршке који су доиста престрашни. Таквим коментарима и њиховом утјецају, посебице на жене жртве насиља, посветиле смо последњу кампању ‘Реци то наглас’ у којој смо жељеле указати на апсурд коментара који, умјесто да окривљавају насилнике и убојице, траже за њих оправдања и криве жртве – каже Вајагић.

Кроз године праћења медија заједно са својим сарадницама као огроман проблем детектирала је медијско извјештавање о насиљу над женама и фемициду. Према њој, више не би смјело бити простора да се то медијима дозвољава без санкција.

— Мислим на романтизацију и банализацију насиља, оправдавање починитеља и окривљавање жртве. Кад год се догоди фемицид, читамо и слушамо о сусједима који су у шоку, јер је убојица био дивна особа која је увијек, али баш увијек, поздравила на улици. Нитко није знао да се насиље догађа. Читамо да је љубомора пресудила јер се убојица није могао помирити с чињеницом да га је жена оставила јер је злоставља, слушамо да ју је убио јер је био пијан, а и тукао би је само кад би попио, као да га то оправдава. Ако је злостављана или убијена жена била и нашминкана и срећена на фотки на Фејсу, онда читамо и коментаре испод таквих чланака да је вјеројатно то и заслужила, сигурно је квочала и била напорна па нека ју је убио, боље да је кухала него да си је пумпала усне па би му била боља жена... Коментари су стравични, а медији релативизацијом насиља доприносе таквом јавном мнијењу – наставља Вајагић.

Управо кад је ријеч о насиљу, примјећујемо како је у медијима још увијек мешко именовати ствари правим именом. Примјерице, за освјетничку порнографију, поготово кад су јавне особе у питању, пише се као да је ријеч о ‘секс скандалу’. Силовање се такођер избјегава експлицитно именовати. И наша се суговорница слаже.

— Овдје можемо издвојити и примјере кад се о убојицама извјештава као о ‘монструмима’ и тиме се даје искривљена слика стварности, сугерира се да су убојице жена мушкарци с маргина друштва, изопачена ријеткост, што није тачно... Ако је свака трећа жена жртва неког облика насиља, онда би у друштву било пуно више патологије, кад би сви насилници били монструми, зар не? Не ради се о патологијама, ради се о моћи. Сваки насилник, сваки убојица, сматра да има право располагати жениним животом, као да је његов објект. Не можемо рећи да су само медији одговорни, ту је и неадекватан састав образовања, утјецај религије, дубоко укоријењен патријархат, непровођење закона, власт. Надам се да ће моја генерација доживјети неке позитивне промјене у друштву – закључује. ●

DVOKORAK NAPRIJED

Herzog
i prijatelji

PIŠE Ivana Perić

ROKERE, skejtere i nogometaše uvijek je nešto vuklo prema meni, konstatira njemački redatelj i pisac WERNER HERZOG u friško objavljenim memoarima 'Svaki čovjek za sebe i Bog protiv svih'. Magnetizam koji rezultira tako strašnim trojstvom na vrhu teško da bi čovjek ikome poželio, ali Herzog se ne žali. Fokusrat ćemo se na nogometnu liniju koja se provlači kroz njegove memoare, a rokere i skejtere prepuštamo drugima.

Herzog opisuje kako je 1960-ih u Münchenu prvi put gledao vijesti i nogometne utakmice na tv-u, u stanu domara koji je živio kat iznad njega. Nogomet je igrao i na ulici, kao mladić u raznim amaterskim ekipama. 'Zaradio sam i svoj udio uobičajenih nogometnih ozljeda. Križni ligament, na primjer, i još jednu, dok sam još bio golman, u utakmici protiv Bavorskog ceha mesara. Puno srčanih mesarskih naučnika krenulo je na nas kao da smo telad, a jedan njihov napadač me je nabio ispod brade', opisuje u knjizi. U životu je, kaže Herzog, samo dva puta s nekim postao prijatelj od prvog trenutka upoznavanja. Jedan od to dvoje (ne)sretnika bio je WERNER JANOUĐ, za kojeg je odmah znao da će biti prijatelji do kraja života. Kako ide ta priča? Herzogovski bizarluk uz dodatak fudbala. Došao Herzog 1970-ih u Limu, na trening kluba Sporting Cristal. U Peruu je tada snimao film 'Aguirre, gnjev božji'. Na treningu je prva ekipa kluba igrala protiv druge, i u jednom je trenutku b ekipi zafalio igrač. Trener je stavio Herzoga u igru.

Dopalo ga je tako da odmjeri snage s ALBERTOM GALLARDOM, peruanskim igračem koji je bio jedna od zvijezda Svjetskog prvenstva u Meksiku 1970. godine. 'Gallardo je bio brzi frik, luđak koji je stalno radio manite stvari na terenu, i nikad nije radio ono što biste očekivali. Htio sam mu barem otežati stvari, stati mu na put, pa sam ga mahnitito pokušavao slijediti uokolo. Nakon deset minuta netko mi je dodao lop-tu i u toj fazi više se nisam mogao sjetiti koji su dresovi moje momčadi i kako uopće igramo. Nakon 15 minuta sam se s grčevima u želucu iskrao s terena i povraćao satima u grmlje oleandra pokraj igrališta. Janoud me izvukao iz grmlja i od tog smo trenutka prijatelji', opisuje Herzog.

A jedan od najbližih mu životnih drugara tog ga je dana i stavio u igru, trener RUDI GUTENDORF. Portret Gutendorfa i omaž njihovom prijateljstvu donosi kratki film 'Lopta je ološ' koji je Herzog snimio 1999. godine. Gutendorf je bio strastveni trener i svjetska lualica, čovjek uz čije ime još uvijek stoji Guinnessov rekord jer je trenirao 55 timova u 32 zemlje, na pet kontinenata (mršti li se STANKO MRŠIĆ?).

Werner Herzog (Foto: Annette Riedl/DPA/PIXSELL)

Trenersku karijeru započeo je 1950-ih u klubu Blue Stars Zürich u Švicarskoj, zatim je bio igrač i trener u Luzernu, a 1961. otišao u Tunis i preuzeo klub us Monastir. Početkom 1970-ih je došao trenirati Sporting Cristal u Peru, da bi se vrlo brzo prebacio u Čile, gdje je bio izbornik nacionalne reprezentacije, pio viski sa SALVADOROM ALLENDEOM i 'pričao o svemu, a najmanje o nogometu', a onda pobjegao nakon što je vlast preuzela hunta AUGUSTA PINOCHETA. Naredna je desetljeća proveo trenirajući ekipe u Australiji, Tanzaniji, Gani, Nepal, Ruandi, a na mnogima od tih mjesta susretao se s prijateljem Herzogom. Prije desetak godina, kad mu je bilo 86, Gutendorf je i dalje bio u potrazi za novim trenerskim poslom, i sa žalošću medijima konstatirao da je klubove sram ponuditi mu ugovor, da im se čini da je prestar. A njegov drug Herzog danas, 81 mu godina tek, piše knjige u punom zamahu i nada se da će upravo one nadživjeti njegove filmove. ●

GORSKI KOTAO

PIŠE Valentina Vukadinović

Krema od limuna

LEMON curd potječe iz Engleske, a radi se o finoj svilenkastoj kremi koja se priprema od jaja, šećera, citrusa i maslaca. Mislim da ne postoji ljubitelj slastica koji nije probao ili barem čuo za ovaj fini namaz. Ako volite okus i miris limuna, svakako pokušajte pripremiti ovu kremu jer će vas oduševiti baš kao i mene. Lemon curd ima jako finu teksturu, boju, miris i okus i može se pripremati sa svim citrusima, ali morate biti sigurni da nisu tretirani kemikalijama jer u kremu ide ribana korica. Također, može se pripremati i od bobičastog voća (malina, borovnica ili brusnica) te od manga ili pasiflore.

Kako sam nedavno od drage mi prijateljice dobila domaće, aromatične i neprskane limune, odmah mi je na pamet palo napraviti ovu slasnu kremu koju ću koristiti u pripremi kolača u narednih dva do tri tjedna. Naime, lemon curd možete čuvati u zatvorenoj staklenci do tri tjedna u hladnjaku.

Za pripremu ove kreme trebat će vam dvije posude, jedna za vodu i druga za kuhanje kreme na pari. Bitno je da vam voda u donjoj posudi ne ključa jako i da dno posude u kojoj kuhate kremu ne dodiruje ključalu vodu jer bi se jaja mogla zgrušati. Ukoliko vam se i dogodi da se stvore grudice, jednostavno nižu kremu protisnite kroz sito i moći ćete ju koristiti u kolačima. Prije pripreme kreme izvadite sve sastojke da se temperiraju na sobnoj temperaturi i da maslac omekša.

Sastojci

1 cijelo jaje
5 žumanjaka180 g šećera
150 ml soka od limuna
korica od 2 limuna (obavezno netretirana)
prstohvat soli
120 g maslaca

Priprema

Operite i osušite limune. Iscijedite ih da dobijete cca 150 ml soka te naribajte korice. Pri ribanju pazite da ne stavljate bijeli dio jer on daje gorčinu. U posudu stavite vodu i pustite da zavrije. Dok voda zavrije, pripremite sastojke za kuhanje kreme. Jaje, žumanjke, malo soli i šećer kratko pjenasto izmiješajte te stavite na paru da se zagrijava. Kada se smjesa zagrijava i šećer otopio, dodajte maslac, limunov sok i korice. Smjesu cijelo vrijeme miješajte pjenjačom. Kuhajte na pari nekih 20 minuta cijelo vrijeme miješajući.

Krema će se zgusnuti poput pudinga. Kuhana je kada ostaje trag (pređite žličicom i kada se krema ne spaja već ostaje trag, gotova je). Ako ćete kremu koristiti isti dan, posudu s kremom stavite u posudu s hladnom vodom i prekrijte prozirnom folijom da se ne stvori korica. Ja sam je spremila u sterilizirane staklenke (poput pekmeza), odmah zatvorila i spremila u hladnjak. Kada otvorite staklenku, potrošite kremu unutar tri dana. Od ove količine sastojaka dobila sam dvije male staklenke kreme.

Kremu možete koristiti u pripremi raznih pita, kolača, torti, s njom spajati keksiće ili je poslužiti kao desert uz tučeno slatko vrhnje.

Dobar tek! ●

IMPRESSUM

Godina IV / Zagreb | petak, 12. 1. 2024.

Nada #050

Društveni
magazinsrpski
demokratski
forumIZDAVAČ
Srpski
demokratski
forumZA IZDAVAČA
Jelena NestorovićGLAVNA
UREDNIKA
NOVOSTI
Andrea RadakUREDNIKA NADE
Tamara OpačićREDAKCIJA
Nikola Bajto, Vedrana Bibić,
Katarina Bošnjak, Nina
Čolović, Anja Kožul, Ivana
Perić, Olja Savičević
Ivančević, Anja Vladislavljević
i Valentina VukadinovićGRAFIČKI UREDNIK
Ivica Družak / FinalizacijaDIZAJN
Parabureau /
Igor Stanišljević
i Tena KrižanecNada je financirana sredstvima
Savjeta za nacionalne manjine
Vlade Republike HrvatskeREDAKCIJA
Draškovića 25
10 000 Zagreb
nada@sdf.hr
www.sdf.hr

Ovaj Božić i ova 2024. prigoda su da unapređujemo i dalje naše odnose, da odnosi koje imamo u Hrvatskoj budu poluga jačanja odnosa i pune normalizacije i napretka između Hrvatske i Srbije. Vjerujem da svatko od vas to želi i smatra da je to dobro, poručio je Plenković

vrijednosti osobito važnu ulogu imaju predstavnici nacionalnih manjina s kojima već osam godina imamo suradnju, partnerstvo, dijalog, uvažavanje i prijateljstvo koje je omogućilo Hrvatskoj, svim našim građanima, cijelom društvu, veliki napredak nastao na temelju političke stabilnosti koju njegujemo i učvršćujemo – istaknuo je premijer. — Želim na kraju kazati da su ovaj Božić i ova 2024. godina prigoda da unapređujemo i dalje naše odnose, da odnosi koje imamo u Hrvatskoj budu poluga jačanja odnosa i pune normalizacije i napretka između Hrvatske i Srbije. Vjerujem da svatko od vas to želi i smatra da je to dobro. Stoga u ime Vlade želim svim vjernicima i vjericama pravoslavne vjeroispovijesti sretan Božić, želim vam sve najbolje u 2024. godini i da ovaj najradosniji kršćanski blagdan provedete u miru i veselju, u krugu vaših obitelji i vaših najmilijih. Mir Božji, Hristos se rodi! — zaključio je Plenković.

PREDSJEDNIK SNV-a Milorad Pupovac podsjetio je pri početku svoga obraćanja da je točno na današnji dan, prije 20 godina, tadašnji premijer Hrvatske na Božićnom prijemu prvi put izgovorio 'Hristos se rodi!'.

— Ni onaj čija su usta to izgovorila ni mi čije su uši to čule nismo bilo svjesni koliko i kako će odjeknuti. Svjesnim nas je učinio njegov javni odjek, njegov tadašnji *urbi et orbi* i njegovo odjekivanje u godinama nakon tog događaja. Mnogi koji su ga na današnji dan izvikivali utiskivali su njime jedan od pečata na hrvatske evropske akreditivne ili vjerodajnice, potvrđivali njime opredijeljenost za izgradnju mira i pomirenja između Hrvata i Srba, katoličkih i pravoslavnih vjernika — rekao je Pupovac.

Upravo zato, naglasio je, danas dugujemo zahvalnost onima koji su ustrajavali na poruci mira i u vremenima kada su ih nadglasavale suprotne vrijednosti. Među takvima, ovom je prilikom posebno istaknuo dvojicu: patrijarha srpskog Porfirija i apostolskog nuncija u Hrvatskoj, monsijora ĐORĐA LINGVU, koji su se u svojim obraćanjima zalagali za pijetet prema svim žrtvama rata i za izgradnju poslijeratnih mostova među nekada sukobljenim stranama. Izgradnja mira, međutim — kazao je Pupovac — nespojiva je kako s kolektivizacijom krivice, tako i

s ekstremizacijom nacionalnih odnosa kojoj i danas svjedočimo.

— Zato mi na prostoru Hrvatske i drugi na prostoru bivše Jugoslavije imamo posebnu obavezu da zaštićujemo mir od ekstremizacije naših javnih i političkih života, da međusobnim javno-političkim raspravama ne potičemo ekstremnost niti da dopuštamo da ona u našim politikama sjećanja vodi glavnu riječ — zaključio je Pupovac.

— Hvala vam, gospodine Pupovac, što Hrvate u Srbiji, razumijevajući naš položaj, često stavite uz sebe — započela je svoje obraćanje Jasna Vojnić, osvrnuvši se zatim na odnos Srba u Hrvatskoj i Hrvata u Srbiji koji je, zaključila je, više nego kolegijalan.

— Naši odnosi mogli bi biti još i bolji. Protekle godine, nakon obećavajućih poruka otopljavanja između republika Srbije i Hrvatske, nisu se zaustavili na djelovanju u društvenoj, kulturnoj, javnoj, ekonomskoj, ali ne i političkoj sferi. Manjine mogu biti most, ali ako se na obalama konstantno postavljaju ploče upozorenja, most nema svoju funkciju. Most nema svoju svrhu ako se još uvijek bojimo da će nas suprotna obala ugroziti — upozorila je Vojnić.

Dogradonačelnik Zagreba Luka Korlaet naglasio je postojanu suradnju Grada s predstavnicima srpskog naroda, prvenstveno sa SNV-om i Prosvjetom, a ta je suradnja najčvršća u polju izgradnje kulturnog identiteta. Kako bi to potvrdio, nabrojao je nekoliko posebno uspješnih projekata iz prethodne godine: pripremu urbanističko-arhitektonskog natječaja za srpski kulturni centar u Preradovićevoj ulici kao mjesto koje polako postaje društveno-kulturni čvor glavnoga grada, dovršetak obnove crkve Preobraženja Gospodnjeg i dovršetak memorijala obitelji Zec na zagrebačkom Adolfovcu.

— Zagreb je otvoren grad, grad za sve, i tu

Nagrade Srpskog narodnog vijeća

Kao i svake godine, Božićni prijem bio je prilika da SNV uruči nagrade onima čiji je javni rad posebno doprinio zajednici Srba u Hrvatskoj, kao i izgradnji međunarodne tolerancije.

Nagrade Svetozar Pribičević za unapređenje hrvatsko-srpskih odnosa dodijeljene su profesorici Pravnog fakulteta u Zagrebu ANTONIJI PETRIČUŠIĆ, istaknutoj stručnjakinji u području zaštite nacionalnih manjina, i aktualnom gradonačelniku Otočca GORANU BUKOVCU, u znak zahvalnosti na podršci koju je 2023. pružio obilježavanju godišnjice ubojstva srpskih civila u selu Doljani, uz zajedničko odavanje počasti žrtvama hrvatske nacionalnosti.

Nagrada Diana Obexer Budisavljević, posvećena principima solidarnosti, pravde i humanosti, uručena je prof. dr. sc. MILOVANU KUBATU koji je tokom 1993. i 1994. osnovao prvi DNK laboratorij u Hrvatskoj, između ostalog i za potrebe identifikacije žrtava rata.

Nagradu Diana Budisavljević za pravdu i humanost primila je MARICA ŠEATOVIĆ, predsjednica udruge porodica Protiv zaborava, koja se bori za prava srpskih civilnih žrtava rata u Hrvatskoj.

Nagrade Dr. Gojko Nikoliš za antifaziizam primili su NELA PAMUKOVIĆ, čije je dugogodišnje aktivističko djelovanje, kako stoji u obrazloženju, 'jedan od svijetlih primjera kontinuiteta altruizma i antifaziizma kako u krajnje zastrašujućim ratnim tako i u turbulentnim poratnim godinama', te LAZA ĐOKIĆ, predsjednik UABA-e grada Vukovara i ZUAB-e Vukovarsko-srijemske županije, kao i potpredsjednik SABA-e RH za istočnu Hrvatsku.

Nagrada Nikola Tesla, napokon, dodijeljena je PREDRAGU LIČINI i to 'za podizanje kvalitete vidljivosti srpskih institucija u Hrvatskoj, za kreativno i neskriveno deklariranje pripadnosti srpskom narodu u Hrvatskoj kao i za širenje dobre umjetničke i suradničke energije među kulturnim radnicima i radnicama i umjetnicima bivših jugoslovenskih republika a na zadovoljstvo publike željne mira i smijeha'. U ime svih dobitnica i dobitnika, Ličina je potom duhovitim govorom zahvale dobro nasmijao okupljenu publiku.

otvorenost i povezanost osjećam i danas ovdje — poručio je Korlaet na kraju.

Specijalni izaslanik Predsjednika Republike Srbije Veran Matić svoje je obraćanje započeo prizivajući poruke pomirenja i međusobnog razumijevanja koje nosi film RADIVOJA ANDRIĆA 'Leto kada sam naučila

da letim', nedavno prikazan u *prime timeu* Hrvatske radiotelevizije, uz oduševljene reakcije ovdašnje publike.

— Pre godinu dana na ovome mestu govorilo se o otopljavanju odnosa između Hrvatske i Srbije. Kada se pravi inventar učinjenog, to je svakako mnogo manje nego što se očekivalo. Sumirajući prethodnih 12 meseci, ipak je važno istaći da nije bilo pogoršavanja odnosa, da nema drastičnih poremećaja i da je atmosfera svakako bolja nego ranije — rezimirao je godinu za nama.

— Sve u svemu, stanje odnosa nije za slavlje, ali ni takvo da bi se zbog njega kvarilo današnje slavlje — poantirao je Matić.

Zamjenik predsjednika SNV-a Boris Milošević ustvrdio je da božićno okupljanje ima duhovnu, ali i važnu društvenu dimenziju jer se zajednice u to vrijeme okupljaju kako bi obilježile svoju prisutnost.

— Božićni prijem SNV-a na Badnji dan je najvažniji društveni događaj u godini za srpsku zajednicu, ustvrdio je, podsjetivši na vrijeme koje je proteklo od prvih okupljanja devedesetih, kada nije dolazilo mnogo ljudi, do danas, kada na prijem dolazi državni vrh — kazao je.

Milošević je naglasio i važnost odluka koje se donose na političkom vrhu za život na lokalnu, pogotovo život Srba u Hrvatskoj koji su i danas u ranjivom položaju, iako je srpska zajednica hrvatskom društvu nemjerljivo mnogo doprinijela.

— To je jedan od razloga zašto prigodnim kalendarom obilježavamo 80. godina od Trećeg zasjedanja ZAVNOH-a u Topuskom, kada je između ostalog donesena Deklaracija o osnovnim pravima naroda i građana kojom su žene i muškarci, Hrvati i Srbi, proglašeni jednakima — poručio je.

Episkop Jovan Čulibrk poželio je dobrodošlicu vladiki Kirilu, nasljedniku patrijarha Porfirija na mjestu upravitelja zagrebačko-ljubljanske eparhije, u Zagreb, podsjetivši u kratkom govoru na važnost obilježavanja Božića u današnjim nesigurnim i opasnim vremenima. ■

Božićni prijem u Hotelu Westin. (gore) Dejan Jović i dobitnice nagrade Nela Pamuković i Marica Šeatović (dolje)

ИНФОРМАТОР

Вјерници у загребачкој Цркви Преображења Господњег

Да Божић донесе мир

На бадњој вечери у Загребу била је и ватерполо репрезентација Србије, која учествује на Европском првенству у ватерполу

Ни лоше вријеме с кишом која је у многим мјестима немилеца падала, није спријечило православне вјернике у Хрватској да се у великом броју окупе у црквама како би 6. и 7. јануара обиљежили Бадњу вечер и Божић, најрадоснији хришћански празник. Литургију је у пуном саборном храму Преображења Господњег у Загребу служио администратор Епархије загребачко-љубљанске, владика буеносајрески и јужно-централноамерички Кирило са загребачким свештенством и монаштвом.

— Посветимо пажњу да нам Божић донесе мир у нашим породичним и друштвеним односима као и да се старамо за мир у свијету онолико колико до нас стоји те да прије свега имамо љубав према ближњем и да знамо да је највећа вриједност свим свјетовима човјек, јер је човјек мост између видљивог и невидљивог свијета. Идући Исусовим путем, како су то говорили оци с истока и са запада, слједећи његов примјер, ми ћемо сами наћи пут спасења – казао је владика.

Прочитана је посланица патријарха Порфирија у чијој су средишту ове године дјеца, јер је Бог у овај свијет сишао као дијете. Позвао је вјернике да се моле за мир у свијету, а да се нарочито усрдно моле за дјецу коју, како је навео, одрасли убијају у ратовима без грижње савјести.

‘Да ли детињство и децу воле људи, одрасли, али отпали од Бога, када без гриже савести убијају десетине хиљада деце? Није важно чија су то деца, палестинска, арапска или јеврејска, руска или украјинска, или нека друга, међу њима и српска деца; самим тим што су деца, она припа-

дају Господу, али и свима нама, васељенској породици званој човечанство. Ко је имао право да, на питање о неких пола милиона деце коју је НАТО-војска побила у Ираку, одговори да се то, упркос суровости, исплатило? Ко је дао право Хамасу да јеврејску децу отима и држи као таоце, а ко израелској војсци да за непуна два месеца побије неких осам хиљада невиних палестинске деце, скоро половину свих убијених?’, запитао је патријарх и навео бројне примјере дјечјих страдања.

‘Ако наставимо да набрајамо жртве дечје Голготе, од Дахауа и Аушвица, Јастребарског и Јасеновца, до данашњих стратишта широм света, ова божићна порука, драга децо наша духовна, претвориће се у бескрајну тужбалицу’, поручио је патријарх и указао на злокобну чињеницу да су одрасли успјели створити друштво у којем је све више и дјеце насилника и злочинаца.

‘Примера је много, у Америци, у Европи и другде, али, нажалост, и усред Београда: школа Владислав Рибникар довољно о томе говори’, нагласио је и позвао све на ‘покајничку и очишћујућу молитву за децу и за све људе у нашем народу, овде и у расејању, особито за напаћени, али усправни, верни и храбри српски народ на Косову и у Метохији, као и за све људе и народе на земљи’. ‘Апелујемо на вас да се борите за светињу брака и породице, нарочито пак за узрастање деце у побожности и честитости, а не у робовању саможивости и болестима зависности, закључио је у посланици.

Црква је била пуна и на Бадње вече. Тада се владика обратио поруком да је ‘људско поријекло од Оца небескога’.

— Ту треба да га тражимо и да му се враћамо. Људи су род са Богом и не треба да се руководимо лажним хипотезама философија овога свијета, већ тежити да се у свом животу уподобимо Богу – казао је владика, подсјетивши на народну изреку ‘Без бога ни преко прага’.

— Треба да волимо мир, да се молимо за мир и да градимо мир у породици, друштву и цијелим свијету, што је посебно актуално данас кад слушамо поруке о ратовима, чак и међу православним народима. Црква се непрестано моли за мир, позива на њега и тај позив је данас

посебно важан. Треба да градимо добру вољу међу људима и зато је потребно да волимо људе, своје рођаке и сваког човјека, а онда да им чинимо добро. Бог не зависи од времена и сви његови дарови дају се сваком времену свим вјерним људима. Христос не даје само програм и упутство него даје силу и средство како ићи путем уподобљења Богу – закључио је.

Вјерницима су подијељени бадњаца, а дружење је настављено на Цвјетном тргу пред црквом гдје је СДСС на свом штанду дијелио рибице и кухано вино. Припремљено је више од сто литара вина и 250 порција рибица. На бадњој вечери била је и ватерполо репрезентација Србије са својим водством која учествује на Европском првенству у ватерполу у Хрватској.

— Изузетно је лепо да смо у прилици да током такмичења присуствујемо великом празнику у нашој православној цркви и с нашим народом у Загребу. То је за нас јако емотивни моменат и даје нам снагу за даљњи наставак такмичења – рекао је Бранислав Митровић. За Петра Јакшића обиљежавање Бадње вечери у Загребу не представља разлику од обиљежавања у другој средини.

— Ми који смо православне вероисповести, где год да смо, Бог је с нама – рекао је. На пријему приређеном за узванике, међу којима су били челни људи српских организација, дипломатски кор, представници вјерских заједница и личности из јавног живота, владика је нагласио да ‘Христос позива на мир у вријеме кад свједочимо о немирима међу људима’. Говорио је и изасланик надбискупа Дражена Кутлеше, ректор загребачке катедрале и каноник Златко Корен.

— Морамо оставити смисао благодана, смисао сабирања обитељи и наших обичаја – оставити оно најљепше што је у нама и што су изњедриле генерације по чијим траговима ходимо. Они су обликовали заједништво и радост међу људима. Ако то оставимо новим генерацијама и ако оне то буду разумјеле, онда ће сигурно бити кадри поправити иза нас што није било добро и створити нови свијет – казао је Корен.

■ Ненад Јовановић

Свечано у Пожеги

Божићни пријем био је прилика за подсећање што се радило у протеклој години

Уочи предстојећег православног Божића, 4. јануара су у Пожеги градски ВСНМ, парохија пожешка СПЦ-а и пожешко-славонски дођупан из редова српске заједнице НИКОЛА ИВАНОВИЋ организирали традиционални Божићни пријем који је био прилика за подсећање што се радило у протеклој години.

— У више средина прослављен је Дан жена те су обиљежени вјерски празници. Настојали смо радити с представницима различитих твртки, обртника и пољопривредника. Били смо на сајмовима, а организирано је и неколико предавања – рекао је. Осврнуо се на очување антифашистичких тековина на скуповима и комеморацијама.

— Током година одржали смо јако пуно радних акција из чега се види јака повезаност са заједницом, као и жеља да се уреди наша црквешта, споменици и културна баштина. Посебно сам задовољан подришком коју имамо од Српског народног вијећа, као наше кровне организације. Помогли су око уређења простора у Пакрацу, уређен је простор у Трештановцима, ради се на простору у Лучинцима, а уређен је низ домова гдје се могу окупувати припадници српске заједнице и други мјештани – истакнуо је Ивановић.

Окупање учесника Божића

— Планирамо да свако вијеће на подручју жупаније организира барем два до три догађања, као и да се трајно ријеша простор за рад Вијећа у Пожеги, а у току је оснивање подбора ‘Просвјете’ у том граду – најавио је. Замјеник пожешког градоначелника Борислав Миличевић, захвалио је припадницима српске мањине на колективном доприносу у привредном и друштвеном животу Пожеге. Дођупан Фердинанд Троха обећао да ће Жупанија подржавати српску заједницу. Пријему су присуствовали саборска заступница СДСС-а Драгана Јецков, замјеница градоначелнице Пакраца из редова

ва српске заједнице Мирсада Поповић Дамјановић, чланови мањинских вијећа и активисти.

■ Н. Ј.

Ватрометно на Бадњак

Ракете су пропарале небо над Белим Манастиром и Болманом

НА Бадње вече, у Барањској српској кући у Белом Манастиру, која се налази тик до православног храма Светог Архангела Михаила у Улици Владана Деснице, Фолклорни ансамбл 'Чувари традиције барањских Срба', под водством предсједнице СВЕТЛАНЕ ЖАРКОВИЋ, уприличио је приказ обичаја уношења бадњака и сламе у кућу, као и рецитације у духу Бадње вечери и Божића. Свој присутној дјечи подијељени су божићни пакетићи, а сви гости послужени су топлим чајем и посним кифлама. Тиме је Фолклорни ансамбл свима који Божић славе по јулијанском календару пожелело здравља, среће, мира, успјеха и весеља уз хришћански поздрав 'Мир Божији, Христос се роди!'

Након тога, на платоу испред цркве, палио се бадњак, а рођење Исуса Христа обиљежено је и ватрометом, док је у храму богослужена света литургија и подијељен посвећени бадњак. На пригодан начин Бадњак и Божић обиљежени су и у другим барањским мјестима у којима у већем броју живе Срби: у Болману, Брањини, Дарди, Јагодњаку, Кнежевим Виноградима, Кнежеву, Поповцу, Угљешу...

Од некадашњих обичаја, у Болману су се најбоље сачували обичаји за Бадњак и Божић. И ове године, на Бадњак ујутро још прије свитања, десетак особа које је предводио бивши начелник Општине Јагодњак Стево Млинаревић, кренуло је по бадњак. Пред храмом Светих апостола Петра и Павла дочекали су их вјерници уз музику и честитке. Бадњак је освешан на вечерњем богослужењу које је служио протојереј – ставрофор Слободан МАЈКИЋ, парох јагодњачки и администратор болманске парохије, уз присуство мноштва вјерника. У Болману се још увијек поштује и обичај да се на Бадњак, обично послије подне, одлази на гробље почившим за-

Божићни обичаји у Болману

палити свијећу те на гроб однијети јабуку и 'орас', а неки понесу и бомбон. На Бадње вече се с нестрпљењем очекује да у шест сати зазвони црквено звоно па да се унесу бадњак и слама те започне с вечером. И ове године по новоуспостављеном обичају, након првог звона, Бадњак и долазећи Божић прослављао се ватрометом који надмашује новогодишњи. Звук звона заглашавало је испаливање и распрскавање ракета, које испалују вјерници из свих дијелова села.

Након престанка звона и ватромета, по селу је и ове године по древном обичају кренуо вертеп, обилазећи куће које славе до касно у ноћ. Болмански вјерници, радосни због празника Рождества Христова, истовремено су и тужни што на први дан Божића у Болману нема божићне литургије, већ само други дан. Они који су то жељели, на први дан Божића на литургију су ишли у сусједни Јагодњак. И тако су у Болману и ове године Бадњак и Божић прослављени свечано и по – обичајима.

■ Јован Неђић

Традиционално у Ријеци

Грађанима је на Коблеровом тргу подијељено 1000 порција посне хране

ТРАДИЦИЈА обиљежавања Бадњака по Јулијанском календару у Ријеци се наставила и ове године на Коблеровом тргу гдје су се, успркос упорној киши, окупили бројни грађани. Прослава је одржана у организацији Вијећа српске националне мањине Града Ријеке, Заједнице Срба Ријека и Српског културног друштва Просвјета – Пододбор Ријека уз подршку ријечке Српске православне црквене општине. Грађанима је подијељено 1000 порција посне хране које су осигурали Град Ријека и Приморско-горанска жупанија, а храну су благословили Протојереј-ставрофор Миљо Костић и Протојереј Јован ГАЛАМИЋ. Одржан је и пригодан гласбени програм, а прославу су увеличали замјеници градоначелника Ријеке САНДРА КРПАН и ГОРАН ПАЛЧЕВСКИ, предсједница Градског вијећа града Ријеке АНА ТРОШЕЉ, замјеник жупана Приморско-горанске жупаније ВОЈКО БРАУТ, предсједник ВСНМ-а Града Ријеке ЈОВИЦА РАДМАНОВИЋ, предсједник Заједнице Срба Ријеке МИЛАН ПОПАДИЋ те предсједник СКД Просвјета – пододбор Ријека ДРАГИША ЛАПТОШЕВИЋ. Предсједник Заједнице Срба Ријека МИЛАН ПОПАДИЋ истакнуо је вриједност ове манифестације која се у Ријеци прославља већ 14 година, изузев периода пандемије.

— Ова манифестација је за православну српску заједницу врло важна јер се на тај начин учвршћује вјерски идентитет, па и национални идентитет који је у посљедње вријеме озбиљно пољуљан и у кризи, што је потврдио задњи попис становништва.

Пјесма на Бадњак у Ријеци

С нама су представници Града Ријеке и Приморско-горанске жупаније те им захваљујем за све што су до сада чинили и што раде за одржавање данашњег Бадњака. Надам се да ће се то наставити и у будућности. Ријека је мултикултурални и мултиконфесионални град, што се потврђује и организирањем ове манифестације – закључио је Попадић. Уз прославу на Коблеровом тргу, на Бадњак је у Ријеци одржана и литургија у храму св. Николаја, а вечерње богослужење, освећење и традиционално паљење Бадњака одржано је у храму св. Георгија на Сушаку.

■ К. Бошњак

'Капиталци' тешки 338.000 евра

У зво-у су потписани уговори о капиталним донацијама за општине и мањинска већа

НА основу средстава из ребаланса овогодишњег буџета, Заједничко веће општина на крају ове календарске године имало је на располагању 120 хиљада евра за програмске активности као и једнократне помоћи студентима. Осим споменутог износа, 338 хиљада евра обезбјеђено је за капиталне инвестиције и то као подстицај за пројекте на подручју општина под ингеренцијом зво-а те рад и активности мањинских већа. У говору о донацијама потписани су 28. децембра у простору Већа, а појединачни износи кретали су се од 15.000 до нешто више од 46.000 евра.

— Од мањинских већа подстицај су добили Веће српске националне мањине Вуковарско-сремске жупаније, Града Вуковара и Општине Дарда, док су општине добиле новац за пројекте који су у реализацији или су у питању нови програми, који ће да почну након добивања донације – рекао је председник зво-а Дејан Дракулић.

До сада је овакав вид помоћи користила Општина Ердут, која је и овом приликом добила 41.600 евра. Начелник ЈУГОСЛАВ ВЕСИЋ истакао је да ће споменутим износом да буде настављена реализација радо-

ва на уређењу и опремању Дома културе у Бијелом Брду. Међу потписницима уговора, био је и начелник Општине Борово ЗОРАН БАЊАНОВИЋ, чија је јединица локалне самоуправе добила једнаки износ и то за наставак изградње зграде ФК Слога у Борову. Испред Заједничког већа општина наводе како у следећој години на исти начин планирају да подрже рад и улагање у општине и мањинска већа на подручју свог деловања.

— Ово је наставак пројекта, с обзиром да је и први позив за капиталне донације Заједничког већа општина био усмерен у исту намену. Мислим да је ово једна до-

Потписивање уговора са представницима корисника

бра ствар и да ћемо са овим финансијским износом допринети наставку реализације овог пројекта за којег знамо да је од капиталног значаја за Општину Борово и његова укупна вредност је 945.000 евра – рекао Бањановић. Истакао је да су капиталне донације зво-а добра ствар, како за општине, тако и мањинска већа јер се са таквим, озбиљним износивама може направити заиста добрих ствари и срећни су на прилици да користе овакав извор финансирања.

— Према информацијама које имамо и што смо и уврстили у финансијски план за наредну годину, за капиталне донације у 2024. години требало би да буде одобрено приближно милион и 800 хиљада евра – поручио је Дракулић.

■ Сенка Недељковић

Страшно и монструозно

Усташе су 1942. преварили људе у Горњој Требињи рекавши им да ће их преселити у Србију

ДВАДЕСЕТАК антифашиста и представника ромске заједнице, присуствовали су 2. јануара у Горњој Требињи комеморацији за 147 Срба, 72 Рома и једног Руса, које су усташе убили на православној Бадњак и Божић 1942. године. Комеморацију је и ове године организирано Удружење антифашиста

ИНФОРМАТОР

Града Карловца. Парастос невиним цивилним жртвама служио је надлежни парох протојереј-ставрофор РАДОСЛАВ АНЂЕЛИЋ. Саборски заступник Вељко Кајтази се захвалио Српском народном вијећу и становницима околних насеља који су прије десет година добровољним прилозима финансирали подизање заједничког споменика невиним жртвама и заједничке спомен костурнице код православне цркве у Горњој Требињи.

Усташе су у зиму 1942. на превару ухватили људе рекавши им да ће их преселити у Србију влаком и нека узму сву своју вриједну имовину. Онда су их затворили, отели им имовину и стоку те их потом су их убили и бацили тијела у четири-пет прије припремљених масовних гробница.

— Прије 82 године традиционална је православне обичаје замијенила смрт. Србе и Роме из околице усташе су извели из њихових домова, претрашене и промрзле, убили и покопали у масовним гробницама у шумама Домаћај луг и Липјанско млађе. Међу убијенима је било и 75-еро дјеце. Можемо ли замислити ишта страшније и монструозније? — запита се Вељко Кајтази. — ‘За дом спремни’ или ‘Ушато слово У’: такви симболи своје поријекло имају искључиво у усташком покрету који је побио ове људе и никакве конструкције то

Судионици комеморације

не могу оповргнути — истакао је Кајтази, додавши да би правилним образовањем људи схватили да је геноцид у Другом свјетском рату нанио трајан ожиљак страдалачким народима и да је усташка творевина била злочиначка у својој сржи. У том злочину страдао је и руски православни свештеник у Горњој Требињи.

■ М. Ц.

Ватромразови у Борову

Добровољно ватрогасно друштво поделило више од 400 новогодишњих пакетића

Већ трећу годину, у сусрет новогодишњим празницима, чланови Добровољног ватрогасног друштва (двд) из Борова обрадовали су малишане поклон пакетићима, које је деци донео тзв.

Ватрогасци — мразови и радосни клинци

Ватромраз. Наиме, пракса је да ватрогасци с окићеним ватрогасним возилом пролазе улицама Борова, где их с нестрпљењем очекују малишани. Тако је било и последњих дана старе године, када је подељен је највећи број пакетића досад.

— Поделили смо 435 пакетића. Ове године смо дозволили да баке и деде купе унуцима, који не живе на подручју Општине Борово пакетиће, те да их ми уручимо деци у склопу ове акције. Деца су изузетно срећна и зато ћемо и даље да наставимо ову активност, јер тешко је описати њихову радост и узбуђење док на улици ишчекују долазак камиона с пакетићима — истакао је председник боровских ватрогасаца Милољуб Младеновић. Објаснио је да је акција поделе пакетића трајала два дана, а сама припрема готово месец дана. Захвалио се члановима двд-а, што су одвојили време да прикупе средства, организују и сложе пакетиће, посебно млађим члановима, који су дали допринос у припреми новогодишњих честитки, које су стављене у пакетиће. Поред двд-а као организатора акције, Општине Борово и Заједничког већа општина, акцију је радо подржало и 28 донатора с подручја Општине Борово, а за све њих ће накнадно бити организовано дружење уз поделу захвалница.

■ С. Недељковић

Хуманитарна разгледница

У Борову је одржана још једна хуманитарна фото изложба

У ОРГАНИЗАЦИЈИ Већа српске националне мањине Општине Борово, у Галерији Основне школе у том месту, 27. децембра одржана је 11. по реду хуманитарна фото-изложба Боровска разгледница. Према речима председника Већа, Душана ЛАТАСА, овогодишња изложба била је подељена у три сегмента. У једном су учествовали фотографи — аматери, њих 26, други део био је посвећен изложби десетак фотографија гостујућег, дугогодишњег фотографа МИЛЕНКА ВУКАЈЛО-

ВИЋА, док је у трећем делу била изложба старих, махом црно-белих фотографија, које су садржавале богат део прошлости боровског краја. Међу овогодишњим учесницима конкурса, прву награду за најбољу фотографију освојио је АЛЕКСАНДАР ЧЕЧАВАЦ, друга је била МАЈА ЛОНЧАРЕВИЋ, а трећу титулу понела је НАТАЛИЈА КОВАЧ. Аутори су награђени поклон-бонусима у износу од 50 евра за прво, 30 евра за друго и 20 евра за треће место, о чему су одлучивали чланови оцењивачке комисије. Латас је као једну од идеја у будућем периоду, најавио издавање књиге посвећене овој изложби.

Отворење ‘Боровске разгледнице’

— У данашњим временима, када се фотографија у материјалном облику изгубила, намера нам је на овај начин сачувати од заборава тренутке које су обележили поједине периоде живота у Борову — рекао је у име организатора Латас. Манифестацију су својим наступом обогатили чланови Тамбурашке секције боровског куд-а Бранислав Нушић.

Новчани износ, који је као прилог прикупљен донацијама посетилаца и ове ће године бити уплаћен у хуманитарне сврхе, односно као помоћ социјално угроженим породицама, онима са више чланова или породицама тешко оболеле деце.

■ С. Н.

Иконе у Бјеловару

Изложба садржи одабране иконе даруварске умјетнице Персиде Жутињић (1954. — 2014.)

П ОЧЕТАК године недавно основани пододбор Просвјете у Бјеловару обиљежио је изложбом икона ПЕРСИДЕ ЖУТИЊИЋ (1954. — 2014.), отвореном 4. јануара увечер у просторијама Српског културног центра ‘Павле Соларић’. Изложба која садржи одабране иконе ове преминуле даруварске умјетнице, лани је одржана у Завичајном музеју у Дарувару у оквиру манифестације ‘Српски традиционални обичаји за Божић’. Изложбу је отворила председница пододбора и замјеница председника градског ВСНМ-а ДАНКА ЈАРИЋ уз уводне ријечи РАДОВАНА ДОЖУ-

Отворење бјеловарске изложбе

ДИЋА, одвјетника и писца који је и члан председништва пододбора. О самим иконама и раду Персиде Жутињић говорила је ауторица постава, хисторичарка умјетности МАЈАНА ШТОР. Подсјетимо, Персида Жутињић рођена је 1954. у Пакрацу, у Дарувару је похађала основну и средњу школу, након чега је завршила архитектуру у Загребу и сценографију у Београду. Радила је у архитектонским уредима, многим казалиштима, као наставница у школама, рестаураторица те у слободно вријеме као сликарица и иконопискиња. Већи дио њезина умјетничког опуса чине уља на платну која приказују мотиве из обитељског и свакодневног живота — ликове, пејзаж и мртву природу, па су те слике пуне снаге и живих боја. Мањи, али такођер врло важан дио Персидина умјетничког стваралаштва обухваћа иконе које је сликала тијekom живота у иноземству, чији је избор представљен на овој изложби.

■ Н. Ј.

Задовољни учињеним

Дјеловање чланова ВСНМ Крижеваца више је него задовољавајуће

ВИЈЕЋЕ српске националне мањине Града Крижеваца одржало је задњих дана прошле године редовну сједницу којој је су присуствовали сви вијећници и вијећнице. На дневном реду биле су тачке које су се односиле на досадашњи рад и постигнућа Вијећа, а разговора је би-

Опроштај од 2023. — ВСНМ Крижеваца

ло и о будућим активностима. Дјеловање Вијећа и самих вијећника, посебно оних нових, како су многи на сједници истакли, и више је него задовољавајуће. Вијеће је осим организовања крсне славе, путовања и других активности, повело низ других дјеловања као што су књижевне вечери на којима су промовисане књиге познатих српских писаца и публициста. Било је ту етно изложби и крамова, попут оне коју је Вијеће у склопу прославе мјесне црквене славе приредило у Војаквачком Осијеку. Од велике важности свакако је активizam појединих вијећника у жупанијском Вијећу гдје се приликом сваке сједнице залажу за већи допринос у раду самоуправи на регионалној разини.

— До сада смо организовали много активности и тиме сасвим сигурно постали најактивније Вијеће у овој жупанији. Велике похвале смо доживјели због књижевних вечери. Управо организујемо прославу православне Нове године, Међународног дана жена и много чега другог. Добили смо нешто већа средства од Града Крижеваца што ће нам олакшати дјеловање. Све у свему, задовољна сам колико сви чланови и чланице – рекла је Горанка Манојловић, предсједница вснм-а Града Крижеваца.

■ З. В.

О албанској ГОЛГОТИ

Предавање у страдању српске војске и цивила у повлачењу према Крфу одржао је проф. Зоран Јакшић

УПРОСТОРИЈАМА ПОДОДБОРА СКД Просвјета у Осијеку, одржано је предавање на тему Албанска голгота. Предавач, проф. историје Зоран Јакшић, присутнима је приближио историјски период од завршетка Балканских ратова 1913. до Солунског фронта, 1916. године. Албанска голгота је једна од највећих српских трагедија у 20. веку. Након фасцинантних победа српске војске над пуно надмоћнијим аустроугарским дивизијама 1914. године на почетку Првог светског рата, у јесен 1915. уследила је велика офанзива здружених аустроугарских и немачких војних снага. Армада од око 800.000 непријатељских војника брзо је прешла реке Саву и Дрину, дубоко продрила на територију Србије и почела потискивати знатно малобројнију српску војску према југу.

План врховне команде српске војске био је да се војска почне повлачити према Солуну савезничким снагама Француске и Велике Британије. Тај план је осујетила бугарска војска која је била на страни Централних сила и у вардарској долини пресекала је пут према Грчкој. Одлука је донесена 24. новембра и гласила је: прелазак преко залеђених албанских планина на Јадранско море где би савезнички бродови допремили помоћ у храни и одећи.

У неколико колона у којима су били помешани српска војска, цивили и избеглице, више од месец дана повлачило се укупно око 400.000 људи, уз сталне нападе албанских комита који нису признавали власт врховног команданта албанске војске Есад паше Топтанија, савезника Србије. На путу егзодуса највећи број Срба умро је од исцрпљености и глади, а планина Чакор остала је упамћена као место смрти и страдања. Само је око 120.000 војника и 60.000 цивила стигло до јадранске обале.

Но савезнички бродови с храном и одећом нису могли упловљавати у плитке албанске луке, а талијанске, такођер савезничке снаге, на том подручју нису благонаклоно гледале на српску војску. Непријатељске аустроугарске подморнице и авиони спречавали су било какав прилаз албанској обали. Предстојао је нови дуги марш исцрпљене српске војске од 240 километара, по хладном времену и киши, до албанског града Валоне. Тамо је преостала војска превожена на грчки оток Крф.

Британски и француски савезници никако се нису представили на висини задатка. Нису послали војску да спречи аустроугарски притисак на албанској обали. Војни бродови нису стизали, а српски војници масовно су умирали. На оток је у јануару 1916. године ипак успело стићи нешто преко 100.000 српских војника, али први дани на Крфу су били ужасни. Није било довољно хране, одеће, огрева и шаторске опреме, па су војници опет масовно умирали. Преморена војска под ведрим је небом седам дана тешко подносила ледену кишу. На отоку Видо су искрцавани најтежи рањеници и болесници. Од 23. јануара до 23. марта 1916. умрло је 4.847 људи. Мали оток Видо претворен је у оток смрти, а море око њега у плаву гробницу.

Без могућности достојне сахране, око 5.400 умрлих спуштено је у море. Одлука српске врховне команде од 24. новембра да се српска војска повлачи преко Албаније коштала је укупно 240.000 мртвих војника, и цивила. Након опоравка, око 150.000 припадника Српске војске прикључило се савезничким трупама на Солунском фронту, у јуну 1916. где су вођене тешке борбе све до краја рата.

■ Зоран Поповић

Календари за незаборав

Календари с мотивима Глине и Врепца за 2024. својеврсни су документи о историји ових насеља

ЧЕТВРТУ годину заредом глински пододбор 'Просвјете' издаје календар с локалним мотивима. Назван је Банијски јер се темељи на фотографијама села у околици Глине, па ће кроз спектакуларне црно-бијеле фотографије банијских села, настале почетком 60-их година, за-

Банијски календар 2024.

интересирани моћи прошетати кроз њихову прошлост. Календар је тискан у 500 примјерака, уредио га је повјесничар ИГОР МРКАЉ из Архива Срба у Хрватској, дизајнирао ДЕЈАН ДРАГОСАВАЦ РУТА, а финансијски подржао Савјет за националне мањине Републике Хрватске.

Насловницу краси фотографија села Обљај из 1961. године, након којег слике панораме Влаховића и Бојне. Приказани су такођер млин у селу Шашева, школска дјеца у селима Бузета и Мали Градац те панораме села Брестик и Класнић.

— Ове драгоцене фотографије не одају само носталгију него свједоче друштвеном, културном и привредном животу банијских села тог времена. Посебан значај календара за 2024. годину лежи у чињеници да се већином ради о необјављеним фотографијама с мотивима банијских села, укључујући посљедњу која приказује тједни сајам у Глини – каже уредник Игор Мркаљ. Фотографије су откривене у Хрватском државном архиву и њихов аутор је фотограф Агенције за фотодокументацију Драго Рендулић (1927. – 1979.). Календар је дистрибуиран у Глини и околици, те у Загребу и Београду, а скоро свих 500 примјерака подијељено је у рекордно кратком року.

У тренд 'локалних' календара укључио се и календар за 2024. који издаје друштво Српска народна читаоница и књижница у Врепцу, а приредили су га НИКОЛА ЦЕТИНА и Жељко Наранчић. На свакој од 12 страница 'Вребачког календара' је мотив села, било да су у питању школа оштећена 1995., црква Покрова пресвете Богородице срушена 1948. и друго. Ту је слика споменика за 145 палих бораца и 134 жртве терора на Градини. Слика за април приказује и овце као симбол једног од дуговјеких извора егзистенције села. Насловни мотиви су на задњим странама календара додатно проширени фотографијама, документима и текстовима. Особитост календара су народни изрази за мјесеце у години, од коложега до коледара.

■ Н. Ј.

Stogodnjak (720)

12. 1. – 19. 1. 1924: 'Прије свјетског рата наше је јавно мишљење у овим крајевима било окупљено у два строго одијелена, противничка, непријатељска логора. У једном су логору биле новине и странке са 'славенском оријентацијом', омражене у Бечу и Будимпешти и прогонjene од аустроугарских државних власти. Те су новине и странке гледале у carskoj Русији ону веселилу која је имала и моћи, и снаге, и воље да ослободи још заробљене славенске народе. У дугом су логору биле странке и новине под utjecajem Нјемачке. Ове су... углавном биле презиране од бећких и пећанских властодржца, иако су их искориставали, а противници су их звали 'бећким плаћеницима'... У првом су Балканском рату наше новине са славенском оријентацијом биле за Србе и Бугаре, а оне наше друге новине, с бећком и германском оријентацијом, за Турке. У другом су балканском рату новине из првог логора биле за Србе, а из другог логора за Бугаре... Тако је било и за свјетског рата. Ми Југославени у овим крајевима, Хрвати и Срби, под аустро-угарском владавином осјећали смо се сувише слабима пред оним silom 'centralnih vlasti', а да бисмо могли само и помислити на неку на ослобођење vlastitim snagama. Зато смо, већ према 'logorskoj оријентацији', први очекивали све од Русије и Антанте, а други, још заплашенији, превјали се пред Бећом, да побogu побједу... А послје рата? Опет се једни одушевљавали Француском, други Englesком. Otuda и теорија: Французи су за Србе, Englezi за Хрвате... Ми ћемо се нападати и грдити, борити и клати за Французе и за Engleze свим жаром и светим одушевљенjem, као да се бијемо за родену груду. Та, у том и jest наша политичка недораслост... а притом uopće не вјерујући у могућност vlastite оријентације' пишу једне новине о нашим несналажењима у европској politici.

* група руских избјеглица, у Београду, uputila је новинским редакцијама protestno писмо против филма 'Распућин' у једном београдском kinematografу. Руси у protestу кажу да 'овaj филм sije razdor između руског и српског народа, prikazujuћи живот на dvoru Nikole Drugog у vrlo nezgodnoj боји...' Taj је филм иначе одобрила zagrebačka цензура, а београдска policija га – забранила.

* у novinama је све више detalja о hvatanju glasovitog slavenskog razbojnika Jove Stanislavljevića – Čaruge. Sada се зна да је доста дуго потajно boravio у Retkovcima код своје заручнице Mande Smolčić и да је у оде тamošnjeg билежника tražio да га uvede у књиге као stalnog stanovnika села. Ali, билежнику је од samog početka био sumnjiv. Svoju је sumnju podijelio s policijskim narednikom Balatincem koji је odmah otišao код дjevoјчине majke, добро је opio и doznao све што је htio: Čarugina дружина često је boravila у Retkovcima, углавном по ноћи. Kad су га uhapsili Čaruga је на pitanje kakav је cilj imala njegova дружина, без suzdržavanja одговорио: 'Mi смо stvorili zavjerу да obranimo siromašni narod. Svatko tko је ušao међу нас urotnike morao је бити спреман и poginuti...'

■ Đorđe Ličina

Израел пред Хашким судом

ЈАР је прва и засад једина држава која је на Међународном суду правде започела процес против Израела због кршења УН-ове Конвенције против геноцида због војне офензиве у Појасу Газе. Израелски представници ће пред судом бранити политику државе и тако направити изнимку од вишедесетљетног бојкота тог суда

Дјеца у избјегличком кампу
Цабалиа у Појасу Газе почетком
сijeчња 2024. године (Фото:
Мохамед Али/ЧИНУА/PIXSELL)

У задњим данима прошле године Јужноафричка Република (ЈАР) постала је прва, и засад једина држава свијета која је на Међународном суду правде (МСП) започела процес против Израела због кршења УН-ове Конвенције о спречавању и кажњавању злочина геноцида војном офанзивом у Појасу Газе. Израел је на тај потез Јужноафричке Републике одговорио тако што ће његови представници доћи у сједиште тога суда у Хаагу и бранити политику коју проводи на окупираним палестинским подручјима, чиме ће направити изнимку од вишедесетљетног бојкотирања тог међународног суда. Саслушања ће се одржати 11. и 12. сijeчња, након чега би у најоптимистичнијем сценарију суд могао донијети мјеру којом се Израелу налаже да обустави сва војна дјеловања која могу довести до геноцида над Палестинцима.

У свом 84 странице дугачком поднеску, правни тим ЈАР-а детаљно је објаснио због чега су, према њиховом мишљењу, војни поступци Израела на палестинским подручјима 'геноцидног карактера' и зашто ти поступци и пропусти 'имају намјеру проузрочити уништење значајног дијела палестинске националне, расне и етничке групе'. Иако је Израел, једнако као и Јужноафричка Република, потписник споменуте конвенције о геноциду, израелске власти оптужиле су ЈАР да злоупотребљава Међународни суд правде и 'сурађује с Хамасом'. Гласноговорник израелске владе Еллон Леви ЈАР је покушао додатно дискредитирати оптужбама да је влада те земље у вријеме геноцида у суданској покрајини Дарфур подржавала коловожу тога геноцида, бившег суданског председника Омара ел Башира. Леви је рекао и да Израел, супротно тврдњама ЈАР-а, заправо подузима 'мјере без преседана за заштиту цивила', које укључују слање милијуна позива и порука палестинским цивилима с инструкцијама за евакуацију.

За разлику од Међународног казненог суда, који се бави процесима против појединаца и који је компромитиран изразито прозападном пристраношћу, МСП је суд на којему државе туже друге државе. У овом конкретном случају од МСП-а се међутим не тражи да донесе дефинитивну пресуду о томе крши ли Израел Конвенцију о геноциду већ само да одлучи могу ли дјела на која се односи притужба потпасти под одредбе Конвенције како би се тиме створиле претпоставке за будући судски процес. 'Суд не мора одредити да сва дјела на која се односи притужба потпадају под одредбе Конвенције', већ 'барем нека од њих', наводи се у притужби ЈАР-а, а суд у овој фази не мора доказати ни да постоји геноцидна намјера, што је уједно и најважнији елемент сваке оптужбе за геноцид. Циљ притужбе је доказати да војни поступци Израела надилазе самообрану и пријете уништењем Палестинаца, а суд према својој статуту има овласти саслушати стране које се споре око питања примјене Конвенције.

У последњих десет година Међународни суд правде донио је 11 таквих привремених мјера, које су обавезујуће, но анализе показују да се оне у око 50 посто случајева не поштују. Најрецентнији такав примјер односи се на мјеру обуставе војних дјеловања у Украјини коју је суд затражио од Русије 2022. године. Уноточ томе, добар дио стручњака за међународно право оптимистичан је у вези јужноафричке притужбе, примјерице амерички правник Френсис Бојл који је 1993. у име Босне и Херцеговине МСП-у поднио сличан захтјев за очитовање суда о гено-

У својој апликацији правни тим ЈАР-а у уводу осуђује сва кршења међународног права на објекте зараћене стране, али констатира да никакав напад на Државу Израел, ма како озбиљан био, не може оправдати кршења Конвенције о геноциду 'било као ишанање права, било морала'

Међународни суд правде у Хагу (Фото: Ванг Јангџанг/ЧИНУА/PIXSELL)

циду. Ти стручњаци сматрају да ће суд евентуалном позитивном одлуком, чак и ако је Израел не прихвати, извршити међународни притисак на израелске власти да макар модифицирају своју војну кампању у Појасу Газе. Главни правни саветник ЈАР-овог поднеска признати је стручњак за међународно право, бијели Јужноафриканац Џон Дугард, који се академски бавио јужноафричким апартејдом. Од средине деведесетих обнашао је низ дужности у Уједињеним народима, а од двијетисућитих бави се и случајевима кршења људских права на палестинским подручјима. Био је и судија МСП-а, па стога не чуди консензус да се ради о стручно и аргументирано сročеном правном документу, притом темељеном на пресуди МСП-а у сличном спору у случају Гамбије против Мијанмара из 2020. године.

У својој апликацији правни тим ЈАР-а у уводу осуђује сва кршења међународног

Знајан дио стручњака за међународно право оишмисличан је у вези јужноафричке пришужбе. Смајрају да ће суд евентуалном позитивном одлуком, чак и ако је Израел не прихвати, извршити међународни притисак на израелске власти да макар модифицирају своју војну кампању

права на објекте зараћене стране, али констатира да никакав напад на Државу Израел, ма како озбиљан био, не може оправдати кршења Конвенције о геноциду 'било као питање права, било морала'. Дјела и пропусти Израела геноцидног су карактера зато што им је намјера довести до уништења значајног дијела палестинске националне, расне и етничке скупине', а та дјела укључују 'убијање, наношење тешке физичке и менталне штете и наметање увјета живота чији је циљ довести до њиховог физичког уништења'. Будући да је Јужноафричка Република 'свјесна да су дјела геноцида увијек дио континуума, како је то схваћао и творац термина геноцид РАФАЕЛ ЛЕМКИН', аутори поднеска данашње догађаје ставили су у шири контекст политике Израела према Палестинцима 'тијekom 75 година дугог апартејда, 56-годишње војне окупације и 16-годишње блокаде Газе', што све представља кршење Женевских конвенција и друге ратне злочине и кршења међународног права. ЈАР сматра да чињенице на које се њихова апликација ослања доказују да је Израел – уз апартејд, протјеривања, етничко чишћење, анексију, окупацију, дискриминацију и ускраћивање права на самоодређење – од 7. listopada 2023. пропустио спријечити геноцид и да је активно укључен у његово провођење. 'Геноцидна дјела' Израела таксативно се набрајају, почевши с убијањем Палестинаца. До тренутка подношења захтјева забиљежено је 21.110 случајева погибија, од којих је 7.729 дјеце, још 7.780 несталих односно вјеројатно погинулих те 55.243 рањених, уз широко распрострањену менталну трауму изазвану континуираним и интензивним бомбардирањем, укључујући и до једне тоне тешким бомбама радијуса дјеловања од 800 метара. Уз рекордан број убијене дјеце – више од 115 дневно – убијен је и рекордан број новинара (103), лијечника и других здравствених радника, укључујући и најискусније хирурге (311), просвјетних радника (209) и запосленика УН-а (144). Расељено је 1,9 милијуна људи, односно 85 посто становништва Газе, од чега се њих 1,2 милијуна склонило у зградама УН-ове агенције УНРВА, која нема ни приближно довољне капацитете за толико људи. Уништено је 355.000 домова, заједно с критичном инфраструктуром која укључује водоводна и канали-

зацијска постројења, електроенергетску мрежу, здравствене установе, зграде јавне управе, пољопривредна земљишта, пекаре, радње, образовне институције, богомоље, гробља, културне установе и археолошка налазишта. Израел је 9. listopada прогласио 'комплетну блокаду' Газе, која је у пуном опсегу трајала 12 дана и укључивала потпуни прекид опскрбе струјом, горицом, храном и водом, а до средине студеног међународне организације процијениле су да прехранбена инфраструктура у Гази 'више није функционална'. УН-ове агенције тврде и да се чак 93 посто становника Газе суочава с кризом хране те да свака особа има на располагању само 1,5 литру чисте воде дневно. Због разарања само 13 од 36 болница и 18 од 72 друге здравствене установе функционирало је у вријеме писања овог захтјева за саслушање.

Осим тим дјелима, поднесак се детаљно бави и 'изразима геноцидне намјере' израелских државних дужносника и других јавних особа, укључујући и премијера БЕЊАМИНА НЕТАЊАХУА. Текст садржи неколико десетака таквих примјера, попут најаве циља да се подручје Газе учини 'трајно ненасељивим' и називања Палестинаца 'људским животињама'. 'Такве изјаве угледних чланова израелског друштва представљају директно јавно потицање на геноцид', наводи се у тужби, уз констатацију да је нарочито забрињавајуће што су такве изјаве широко распрострањене унутар цивилног друштва, из чијих се ре-

дова регрутирају резервисти који служе у Гази. У тужби се наводи и низ изјава различитих УН-ових агенција и дужносника који су формално упозоравали на ризик од геноцида те се закључује да је Израел у Гази прекршио најмање девет тачака Конвенције о геноциду. Унаточ оптимизму низа правних стручњака, највећом препреком успјеху ЈАР-овог захтјева сматра се чињеница да Међународним судом правде од краја listopada прошле године предсједател америчка правница ЏОАН ДОНОХУ, која је десетљећима радила у америчком Стејт Департменту.

Након што МСП донесе одлуку, што би се могло догодити до краја сiječња, она ће бити упућена Вијећу сигурности УН-а на имплементацију, што ће врло извјесно блокирати Сједињене Америчке Државе. Опћа скупштина УН-а има могућност суспензије Израела или примања Палестине као пуноправне чланице тог УН-овог тијела. Може и успоставити *ад хок* трибунал који ће иницирати прогоне појединих израелских дужносника, слично као у случајевима бивше Југославије и Руанде, а чланице УН-а на располагању имају и принцип универзалне јурисдикције која такођер омогућава покретање поступака против појединаца. С друге стране, ниједна држава још није формално подржала захтјев Јужноафричке Републике и тиме ојачала његов међународни кредибилитет, унаточ томе што је низ њих – од Бразила и Колумбије, преко Ирске па до низа арапских земаља – догађања у Појасу Газе експлицитно окарактеризирао као геноцид. Но иницијативу су декларативно подржали Организација исламских земаља, која има 57 чланица те појединачно Малезија, Турска, Јордан, Боливија, Малдиви, Намибија и Пакистан. Према Конвенцији о геноциду све су њезине потписнице дужне реагирати у циљу спречавања геноцида без обзира на то гдје се он догађа, због чега су се стотине организација цивилног друштва удружиле у коалицију која лобира међу чланицама УН-а да подрже иницијативу Јужноафричке Републике. ■

Главни правни саветник ЈАР-а Џон Дугард (Фото: Скриншот/Јутјуб)

INTERNACIONALA

Njemačka na putu prema dole

Prosvjedni val potresa najveću ekonomiju Europe, poljoprivrednici blokiraju ceste, prosvjede najavljuju autoprijevoznici i željezničari. Režu se izdvajanja za socijalu, obujam ekonomije se u trećem kvartalu smanjio, a tvrdo nacionalistički AfD je nikad snažniji

NJEMAČKU potresa prosvjedni val. U ponedjeljak su konvoji traktora bijesnih poljoprivrednika blokirali autoceste, pristupne ceste i središta gradova diljem zemlje, a za svaki urbani centar prijavljeno je sudjelovanje više od dvije tisuće vozila. Poljoprivredni sektor obuhvaća svega dva posto nacionalne radne snage, ali je važan zbog kvalitete tla i potencijala za budućnost obilježenu klimatskim promjenama. Razlog nezadovoljstva najave su savezne vlade o rezanju poljoprivrednih subvencija, pri čemu je u zadnji čas zaključeno da će rezovi ipak biti umjereniji.

Zemljoradnici su, međutim, odlučili nastaviti s prosvjedom, dok bi im se u toku tjedna trebali pridružiti autoprijevoznici revoltirani visokim cestarinama te radnici na željeznicama, nezadovoljni plaćama i radnim uvjetima. Ovi trostruki prosvjedi dolaze nakon što je Ustavni sud u studenom

presudio kako je vladin dugoročno planirani, 60 milijardi eura težak fond za 'klimu i transformaciju' protuustavan: naime, Berlin je namjeravao preusmjeriti sredstva nastala izvanrednim zaduživanjem tijekom saniranja posljedica pandemije. Tada je omogućeno zaobilaznje takozvane 'dužničke kočnice' – *Schuldenbremse*, odnosno doneseno je pravilo kojim je 2009. u savezni Temeljni zakona, odnosno ustav, upisano da proračunski deficit federalne i pokrajinskih vlada ne smije prelaziti 0,35 posto BDP-a godišnje. U Njemačkoj je, izvijestio je nedavno tamošnji portal magazina Jacobin, četrdeset godina neoliberalne propagande dovelo do toga da se prema anketama većina stanovništva više boji dugova nego uništenja klimatskog sustava i raspada javne infrastrukture – iako članovi i srednjestrujaških *think tankova* poput DGAP-a (Deutsche Gesellschaft für Auswärtige Politik) upozoravaju da bi štednja zbog aktualnog znatnog usporavanja nacionalne ekonomije mogla potkopati njemačku, ali i europsku energetske tranziciju te ekonomski oporavak i restrukturiranje.

Njemačka privreda se u trećem tromjesečju 2023. godine, naime, smanjila, dok prema zadnjim ciframa inflacija iznosi 3,8 posto. Među razlozima su još uvijek ne posve prevladan prekid dostave jeftinih ruskih ener-

genata te usporavanje kineske ekonomije. Usred te situacije, odluka Ustavnog suda uzrokovala je krizu sastavljanja proračuna za narednu godinu, koji je izglasan u posljednji tren nakon što je postignut dogovor da će spomenuti fond u periodu 2024. – 2027. biti srezan za 45 milijardi eura. Kancelar i šef SPD-a OLAF SCHOLZ je, doduše, teoretski zadržao mogućnost da zbog izvanredne situacije suspendira *Schuldenbremse* ili da ga različitim trikovima zaobiđe, kao što je to napravljeno 2017. za potrebe financiranja prihvata izbjeglica te potom u svrhu prevladavanja pandemije koronavirusa ili uspostave Scholzovog *Zeitenwende* fonda za obranu teškog 100 milijardi eura, osnovanog nakon ruske invazije Ukrajine. Ovog prosinca je, međutim, neoliberalna probiznis orijentirana stranka Slobodnih demokrata (FDP) predvođena saveznim ministrom financija CHRISTIANOM LINDNEROM zaprijetila rušenjem vlade ako se posegne za sličnim mehanizmom. Među posljedicama postignutog kompromisa su i rezovi davanja za socijalu, što, opet, dovodi do bijesa raznih društvenih grupa. Stotinjak farmera prošlog je tjedna spriječilo vicekancelara i ministra ekonomije ROBERTA HABECKA – istaknutog političara treće koalicijske stranke, Zelenih – da se na sjeveru zemlje iskrca s trajekta kojim se vraćao s odmora. 'Zabrinjava me što se raspoloženje u zemlji zagrijava do te mjere', izjavio je tom prilikom.

INAČE, spomenutog Lindnera je Jacobin u svibnju 2023. opisao kao 'najopasnijeg čovjeka u Europi', čija 'zombi-ekonomija će osiromašiti građane i ubrzati uspon krajnje desnice'. Trenutni trendovi opravdavaju takve prognoze: tako su se socijaldemokrati prema posljednjim anketama strmoglavili na 12 do 15 posto podrške, dok FDP možda ne prebacuje ni pet-postotni cenzus. Istovremeno ekstremno desna Alternativa za Njemačku uživa rekordnu podršku, odnosno tu

stranku podupire od 22 do 24 posto birača na nacionalnoj razini. Pritom je riječ o tvrdo nacionalističkoj i ksenofobnoj stranci, za koju je ovog ljeta sociolog HORST KAHRS u Novostima ustvrdio kako 'sve više poprima obilježja fašističkog pokreta'. Stranka nastoji kapitalizirati od aktualnih prosvjeda prikazujući se kao zaštitnik običnih ljudi te pozivajući građane na 'opći štrajk', dok su poneki prosvjednici na društvenim mrežama dijelili fotografije generirane umjetnom inteligencijom, na kojima je prikazan goreći Reichstag i natpis 'Otjerajte semafor!' (boje aktualne vladajuće koalicije) i 'Njemačka postaje plava' (što je pak boja AfD-a). Zbog toga je Habeck upozorio kako se među prosvjednike infiltriraju ekstremističke grupe koje šire 'fantazije državnog udara'. U tri istočnonjemačke savezne pokrajine ovog rujna održat će se izbori, a u dvije od njih u anketama vodi AfD-a – riječ je o Tiringiji i Saskoj. S obzirom na očitu nesposobnost političke klase da preokrene rast podrške građana toj partiji čiji članovi i funkcionari nerijetko izražavaju i otvoreno rasističke stavove, počelo se razgovarati o izvodljivoj pokretanju procedure zabrane AfD-a kao ekstremističke stranke, čijih se više istočnonjemačkih pokrajinskih organizacija već nalazi pod nadzorom Savezne službe za zaštitu ustavnog poretka (BfV), odnosno unutarnje sigurnosne agencije. Njemački ustav zabranu teoretski ne samo da omogućava, nego se u prošlosti tako i postupalo. Doduše, tada su u pitanju uglavnom bile marginalne organizacije, a ne trenutno druga stranka u državi, iza konzervativaca iz CDU-a koji uživaju 30-ak posto podrške. Uostalom, zabranom stranke neće nestati i njeni pobornici, a primjeri poput Grčke pokazuju da takvi potezi, štoviše, uzrokuju daljnje jačanje ekstremne desnice.

Nešto suvislije, premda još uvijek prilično nesigurno, djeluju nade koje gaje brojni u njemačkoj javnosti, a riječ je o Savezu Sahre Wagenknecht (BSW), političkoj stranci osnovanoj prošlog ponedjeljka. Novi projekt bivše perjanice Ljevice, nazvan jednostavno njenim imenom, trebao bi biti lijevo-populistička stranka. Zasad ne postoji ni program, nego svega nekoliko stranica s napisanim glavnim načelima. Ipak, prema anketama iz studenog 30 posto ispitanika podržava osnivanje BSW-a, dok među pobornicima AfD-a taj udio doseže čak 61 posto. WAGENKNECHT i stranačka kopredsjednica AMIRA MOHAMMED ALI obje su useljeničkog porijekla, no premda se protive svakom rasizmu, istovremeno su skeptične prema migracijama. Nova se stranka predstavlja kao alternativa AfD-u. To ima smisla, upućuju politolozi – prvo, u Njemačkoj je značajan broj protestnih glasača i onih razočaranih u sve stranke. Drugo, prema određenim podacima je od saveznih izbora 2017. do danas više od 400 tisuća glasača Ljevice prešlo AfD-u, no brojni od njih nisu prešretni ekstremizmom te organizacije. Već ove jeseni vidjet će se hoće li BSW dio njih uspjeti preoteti za sebe i ponovno ih vezati uz anti-fašističke i demokratske vrijednosti te preokrenuti zastrašujuće tendencije u Njemačkoj.

■ Jerko Bakotin

Prosvjed njemačkih poljoprivrednika u Wiesbadenu (Foto: Zhang Fan/XINHUA/PIXSELL)

Kosovska bezvizna odlaznost

Postoji opravdan strah da će liberalizacija viznog režima s EU-om ujedno značiti i egzodus stanovništva. Procene su da bi samo u prvoj godini Kosovo moglo napustiti između 100.000 i pola miliona ljudi. Većina stanovnika već ima nekog u nekoj od članica Unije

GODINE su prošle pune muka, sad slobodno po Evropi ide mo', mogla bi glasiti kosovska verzija pesme ZDRAVKA ČOLIĆA, jer skoro 16 godina od proglašenja samostalnosti, u istom danu građani Kosova sa kosovskim tablicama prvi put mogu slobodno ući u Srbiju, ali ono što je još važnije za njih, konačno mogu ući u bilo koju od 27 evropskih država sa kosovskim pasošem bez vize. Nećkala se malo Španija, jedna od pet zemalja EU-a koje nisu priznale Kosovo, ali na kraju su i oni popustili, pristali na novi bezvizni režim i naglasili da to ne znači i priznanje Kosova.

Evropski parlament odobrio je 18. aprila 2023. godine liberalizaciju viznog režima sa Kosovom, što u praksi znači da građani Kosova mogu da putuju u šengensku zonu bez viza do 90 dana unutar bilo kog 180-dnevnog perioda. Sloboda kretanja, poslovanja, lečenja i još mnogo toga omogućeno je građanima Kosova.

Građani u tom periodu neće moći da rade u inostranstvu, jer je za posao potrebna radna viza, a neće moći ni da studiraju na stranim univerzitetima, jer studiranje traje duže od tri meseca. Bez obzira na to, postoji opravdan strah da će liberalizacija viznog režima ujedno značiti i egzodus stanovništva. Procene su da bi samo u prvoj godini Kosovo moglo napustiti između 100.000 i pola miliona ljudi. Većina stanovnika već ima nekog u zemljama EU-a. Razloga za iseljavanje je mnogo: nezaposlenost, niske plaće,

loši uslovi poslovanja, konstantne političke turbulencije i pretnje novim sukobima, korupcija, kriminal... Kosovo po tom pitanju nije ništa drugačije od sličnih balkanskih zemalja. Iskustvo Albanije i Severne Makedonije nakon liberalizacije, prema podacima albanskog Instituta za statistiku, govori da je iz Albanije protekle decenije otišlo 200.000, a iz Severne Makedonije, u istom periodu, čak 230.000 radnika.

Viznu liberalizaciju posebno je interesantno sagledavati iz ugla Srba sa Kosova. Većina njih dobila je pravo na pasoše Srbije, koje izdaje tzv. Koordinaciona uprava, ali ti pasoši nisu bili ništa vredniji od kosovskih. Do 1. januara 2024.

— Ukidanje viza samo po sebi jeste dobra odluka EU-a jer sloboda kretanja nema cenu — kaže za Novosti DEJAN NEDELJKOVIĆ, direktor NVO 'Zeleno srce' iz Banjske.

Brojni građani severnog dela Kosova nemaju kosovske pasoše, što nije slučaj sa Nedeljkovićem koji ističe da pasoš ima od 2016. godine i da sa tim nema problema.

— Srbima sa severa to još uvek ne znači puno jer mali broj ljudi ima pasoše Kosova. Veliki broj Srba nacionalno orijentisanih ne želi da ga uzme — napominje on, a kao jedan od razloga za nećkanje navodi očekivanu preporuku Evropske komisije koja bi u bezvizni režim trebala uključiti i pasoše koje izdaje Koordinaciona uprava Kosova i Metohije.

Nedeljković očekuje da će bezvizni režim dovesti do odlaska velikog broja, kako Albanaca, tako i Srba 'truhom za kruhom u zemlje zapadne Evrope'.

— Siguran sam da će bezvizni režim dovesti do velikih migracija, naročito kada znamo da samo Nemačkoj treba dva miliona radnika. Albanci umeju da rade, pogotovu kad je u pitanju bauštel, ali imajući u vidu da su plate na Kosovu jako male pogotovu u privatnom sektoru, a da je Kosovo država sa najmlađom populacijom u EU-u ne bi čudilo da i pola miliona ljudi ode u naredne dve do tri godine — objašnjava on.

Siguran je da će otići i velik broj Srba, ali oni već uvelike napuštaju Kosovo, posebno nakon incidenta u Banjskoj, na što naš sagovornik i ukazuje.

— Nezvanično, preko 25 odsto Srba je otišlo posle Banjske i taj trend će se nastaviti — opominje Nedeljković.

Trenutno je sa Kosova ogromna 'odlaznost', ali zasad je reč o velikom broju gastarbajtera koji praznike provode u svojim krajevima. Što se tiče nove generacije gastarbajtera, Nemačka se spominje kao najčešće odredište jer je u Nemačkoj od decembra na snazi liberalizacija tržišta radne snage za građane sa Balkana, što sada uključuje i one sa Kosova.

Ministarstvo unutrašnjih poslova Kosova saopštilo je da je u periodu od 2018. do 2022. Kosovo napustilo 156.080 stanovnika, odnosno 8,85 posto stanovništva zemlje.

Prvi veliki talas građana koji su napuštali Kosovo bio je nakon vizne liberalizacije uvedene za imatelje pasoša iz Srbije i sporazuma o slobodi kretanja između Kosova i Srbije. Veliki broj građana Kosova je i uzeo pasoše Srbije. Mnogi su zatražili i azile, ali je većina njih nakon 2015. vraćeno na Kosovo, što se poklopilo sa velikim brojem izbeglih sa Bliskog istoka.

■ Dejan Kožul

Vožnja od 708 milijuna

GRADONAČELNIK New Yorka ERIC ADAMS podigao je tužbu protiv 17 autobusnih kompanija kojom od njih traži čak 708 milijuna dolara odštete na ime troškova zbrinjavanja migranata koje su tamo tijekom prethodne dvije godine poslale vlasti Teksasa.

U pitanju je više od 33 tisuće ljudi koji su iz Teksasa prevezeni u New York u sklopu Operacije Lone Star, čiji je cilj sprječavanje ilegalnih migracija. Operaciju je 2021. pokrenuo republikanski guverner GREG ABBOTT, s obrazloženjem da je 'politika otvorenih granica predsjednika BIDENA stvorila trajnu krizu na južnoj granici, a u Teksasu dovela do rekordnog broja ilegalnih migranata i priljeva smrtonosnih droga'. Operaciju provode teksaska Nacionalna garda i državno Ministarstvo javne sigurnosti, unatoč tome što zaštita vanjskih granica spada u nadležnost federalne vlade. Teksaska vlasti nedavno su donijele i zakon koji državnoj policiji omogućava da uhapsi bilo koju osobu za koju posumnja da je ilegalno prešla granicu s Meksikom, što savezne vlasti smatraju protuustavnim.

Iako New York spada u takozvane gradove utočišta, lokalne jedinice koje nedokumentiranim migrantima pružaju zaštitu od deportacija, gradonačelnik Adams u svojoj tužbi tvrdi da su autobusne kompanije prekršile zakon iz 19. stoljeća prema kojemu je svatko tko u državu New York doveze osobu u nevolji dužan pokriti troškove pomoći toj osobi. Adams je potkraj 2022. bio proglasio izvanredno stanje nakon što je u periodu od nekoliko mjeseci iz Teksasa dovezeno 17 tisuća migranata, a gradske vlasti procijenile su da će ih to koštati milijardu dolara. 'Grad New York će uvijek činiti sve što može kako bi adresirao humanitarnu krizu, ali ne možemo samo mi plaćati cijenu bezobzirnih političkih spletki vlasti države Texas', rekao je Adams optuživši Abbotta da migrante koristi kao političke pijune. Na web stranici Operacije Lone Star, koja uključuje kopnene i zračne snage i jedinice marinaca, navodi se da je od njezinog pokretanja izvršeno gotovo pola milijuna 'hvatanja ilegalnih migranata', da je podignuto 40 tisuća kaznenih prijava i zaplijenjeno '450 milijuna smrtonosnih doza droge fentanil'.

Slična tužba zbog transporta imigranata podignuta je 2022. protiv također republikanske države Floride. Organizacija Odvjetnici za ljudska prava tužila je guvernera i kandidata za predsjednika države na izborima ove godine RONA DESANTISA nakon što je s Floride 50 tražitelja azila iz Venezuele avionom dovezeno na otok Martha's Vineyard u Massachusettsu. Arizona je još jedna južna savezna država koja na takav način krši federalne zakone, a migrante se najviše transportira u sjeverne gradove poput New Yorka, Bostona, Chicaga i Washingtona.

■ T. Erceg

PERSONA NON GROATA

Foto: Claudia Martini/
XINHUA/PIXSELL

Vjerojatno nije bio jedan od najvećih, ali je bio najuspješniji. Po broju naslova prvaka svijeta nadmašio je i kralja nogometa Pelea. U 93. godini umro je MARIO LOBO ZAGALLO. Legendarni igrač, legendarni trener. Kao igrač osvojio je s Brazilom naslov prvaka svijeta i bio dio glasovite navale GARRINCHA-DIDI-VAVA-PELE-ZAGALLO. Isti uspjeh ponovio je i četiri godine kasnije, a još osam godina kasnije predvodio je vjerojatno najbolju momčad ikad do treće brazilske titule, ovaj put kao trener. Postao je prvi koji je osvajao titulu i kao igrač i kao trener. Četvrtu titulu, kojom je nadmašio Pelea, osvojio je kao pomoćni trener 1994. U kući brazilskog nogometa, pred fotografijom Zagalla počast mu odaje igrač u dresu golmanskog velikana brazilskog nogometa..

■ T. P.

По диктату деснице

Од 1980. француски парламент изгласао је 29 закона о имиграцији. Ова тема опседа политичаре много више него становништво. Низ мера предузетих тим законом нису политичка прекретница, већ нагло убрзање континуитета француске антиимиграционе политике у задњих 40 година

ФРАНЦУСКА Национална скупштина усвојила је антиимигрантски закон директно инспирисан програмом бившег вође екстремне деснице Жан-Мари Ле Пена, оца данашње предсједнице Националног окупљања (РН) Марин Ле Пен. Закон је усвојен 19. децембра захваљујући савезу владајуће странке предсједника државе Емануела Макрона Ренесанса, Републиканске странке и РН-а. Нови закон је изразито рестриктиван, а макронисти само настављају политику коју су већ увелике покренули њихови претходници на власти. До тога није дошло само због опортунизма владајућих, већ зато што Ренесанса, републиканци и Национално окупљање деле исту визију света.

Ретроградан у многим аспектима, Закон о контроли имиграције и побољшању интеграције, назван је и Дарманинов закон према Жералду ДАРМАНИНУ, министру унутрашњих послова. Он га је предложио крајем 2022., али је гласање одложено за децембар 2023. године због протеста око мировинске реформе. Изгласан је са 349 гласа за и 186 против. Закон предвиђа укидање аутоматског добијања држављанства за малолетнике чији су родитељи странци. Другим речима, влада доводи у питање *jus soli*, основни принцип који постоји у Француској од 14. века. Друга мера је враћање кривичног дела незаконитог боравка, које је било укинута 2012. године. Једноставна чиње-

ница да сте рођени у другој земљи или да имате 'погрешан' пасош поново представља прекршај у Француској. Такођер, право странаца да живе са својом породицом новим ће законом бити отежано. Подносиоцима захтева за спајање породица намећу се одређени финансијски услови, а исто тако и када су у питању захтеви за здравствено осигурање за рођаке који желе доћи на француско тло. Макрон је урадио још нешто што екстремна десница сања деценијама, па ће имигранти који не раде по новом закону морати да чекају пет година да би могли да траже социјалну и стамбену помоћ, док ће страни радници ту помоћ моћи добити тек након две и по године иако плаћају доприносе. 'Национална преференција' приликом доделе грађанских права тиме је дакле дефинитивно потврђена.

Међутим, ствари су у почетку парламентарне процедуре криво кренуле за предлагача с обзиром на то да је левица тражила да се предлог одмах одбије. У томе ју је подржала десница која је хтела још строжи закон. Опозиција је тиме нанела политички пораз власти и дискредитовала Макрона јер, када се усвоји предлог за одбијање, Народна скупштина сматра да је предлог одбачен па стога престаје парламентарна расправа. Након тога, влада може дефинитивно одустати од приједлога, као што је хтела левица, или може сазвати заједничку комисију која окупља седам посланика и седам сенатора. Макрон се одлучио за ово друго и форси-

рао усвајање закона. Затражио је од својих посланика у комисији да пожуре и постигну споразум са опозиционом десницом без обзира на то какве компромисе треба направити. На крају је постигнут договор по цену огромних уступака с обзиром на то да је влада, како би добила њихове гласове, прихватила већину захтева републиканаца, који су слични захтевима Националног окупљања.

Од 1980. године француски парламент изгласао је 29 закона о имиграцији. Ова тема заправо опседа политичаре много више него становништво. Низ мера предузетих тим законом стога нису политичка прекретница, како тврде многи политички аналитичари, већ нагло убрзање континуитета француске антиимиграционе политике у задњих 40 година.

Жан-Лик МЕЛАНШОН из странке љевице Непокорена Француска (ЛФИ), истакао је да је 'власт тиме подржала идеје које је крајња десница заступала 50 година, чиме дубоко поткопава републикански идентитет француске нације'. И предсједница парламентарног клуба ЛФИ-а МАТИЛД ПАНО сматра да је текст закона директно инспирисан програмом Жан-Мари Ле Пена, оснивача Националног фронта. 'Национална преференција у социјалним давањима, губитак држављанства и довођење у питање принципа *jus soli* сада су утврђене законом', рекла је Пано. Текст није једногласно подржан у Макроновој странци јер 59 од укупно 245 посланика Ренесансе није гласало за закон, а министарка високог образовања и министар здравства због њега су поднели оставке.

Републиканци и Национално окупљање ликују. Ерик СИОТИ, лидер републиканаца, није могао да сакрије задовољство када је рекао да коначни текст садржи 95 одсто њихових предлога. 'Ми смо данас доказали да једини можемо да изградимо, предложимо и доставимо комплетан, правно чврст план, који најбоље одговара на питања миграција', рекао је шеф ЛР-а. Марин Ле Пен обрадовала се пак идеолошкој победи. 'Национална преференција сада је садржана у овом закону, то је наша идеолошка победа', рекла је.

Парламентарци деснице и крајње деснице сматрају да је овај закон потребан како би се зауставило оно што расистички

називају 'пропухом', односно доласком великог броја миграната који наводно желе злоупотребити социјалну државу. И сам Емануел Макрон дан након доношења закона на каналу тв Франце 5 поновио је ту тезу.

Проблем је у томе што та расистичка теорија, сада урезана у срце закона, није поткрепљена никаквим студијама. Дан након усвајања закона, Институт за миграције (ИЦМ), који окупља више од 700 истраживача друштвених наука под окриљем Националног центра за научна истраживања (ЦНРС), критиковао је то што је владајућа странка 'поклекнула пред налетом екстремне деснице кршењем људских права и игнорисањем најосновнијих података истакнутих у нашем истраживању'. Наиме, како кажу из ИЦМ-а, Француска није 'преплављена неконтролираном имиграцијом', већ доживљава повећање потражње странаца за уточиштем и боравком, што одражава глобални тренд, и то умеренијим темпом од већине суседних земаља и пуно мањег нивоа од оних уочених у земљама југа. Француска, поврх свега, нема 'највеликодушнији социјални модел у Европи који је чини омиљеном дестинацијом за мигранте', како тврди десница. Уопштено говорећи, расподела миграната и избеглица широм Европе нема везе са великодушност у социјалне заштите; 'пропух' је мит који никада није доказан. На крају, политичка чврстина не спречава 'улазне токове', већ само ствара ефекат замке блокирањем долазака и одлазака између земаља порекла и земаља одређишта.

Доношење таквог закона не би требало никога изненадити. Макрон већ шест година показује да је спреман на све како би реализовао свој либерални пројекат, по цену да усваја тезе екстремне деснице која захваљујући томе више није пред вратима моћи, већ су њене идеје сада на власти. Јер, како зовемо власт која крене оружјем на своје становништво, којег се 93 посто противи злогласном закону о раду? Како зовемо власт коју ЕУ, Савет Европе, УН, Амнести Интернешнел и Лига за људска права критикују због кршења демократских права? Како зовемо власт која убија црнци и Арапе, а да ниједан полицајац није за то осуђен? Како зовемо власт која гуши слободу штампе и универзитета? Власт која, на крају, подржава националну преференцију? Сигурно не бедомом против екстремне деснице, каквим је самог себе Макрон прогласио на почетку другог мандата. ■

Демонстрације против закона о имиграцији у Паризу у априлу 2023. (Фото: Serie Claire/BePress/ABACA/ABACA/PIXSELL)

MAKSIMIR
I MIROGOJ

Bili libar, dva

PIŠE Sinan Gudžević

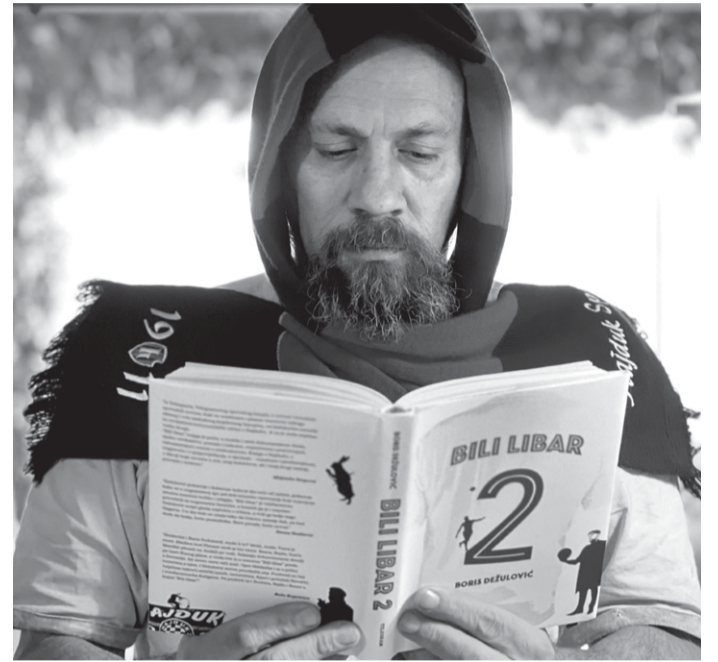
Nema prostora da prepričavam 'Bili libar broj 2'. Poglavlja u njemu ima 13, čitaju se naiskap i naizduš. Ni jedno se ne može preskočiti, ne znaš hoćeš li prije ono o hajdukovcima po imenu Didi i Gogo ili ono 'Bologna ili smrt'. Ili ono o Božu Soldu, dobro, o Boži Soldi: da vidimo majčina sina ili kćer koji bi posle čitanja ostali isti kao prije!

ULCINJU se krajem novembra skupilo dosta ljudi koji su jedni drugima uspomene. Bio je FAZLAGIĆ, bio KUSTUDIĆ, OMERVIĆ, GUDELJ, RAJKO JANJANIN, MATO GAVRAN, SAVIĆEVIĆ, BAJRO ŽUPIĆ. Bio je NIKICA CUKROV i njegov prezi-menjak DŽEVAD ŠEĆERBEGOVIĆ, bilo je novinara, filmaša i reportera. PAVLE PEPDONOVIC mi je dao slobodu da i sam pozovem nekoliko ljudi. Od pozvanih su neki došli, neki nisu. Od ovih potonjih najzalije mi je što nije došao BORIS DEŽULOVIC. Nije mogao, morao je biti na Sajmu knjiga u Puli. Šteta je što nije bio i u Ulcinju. Vidio bi neke Hajdukove igrače, koje možda nikad nije vidio iz takve blizine, a bilo bi upriličeno i predstavljanje tek izišle knjige njegove 'Bili libar 2'. O toj bi se knjizi bili vodili razgovori i po komisijama i barem jedan plenarni, u dvorani Centra za kulturu. Ovako, hajdukovcu Pavlu Pepdonoviću i ljudima s kojim je upriličio Mundijal prijateljstva ne ostaje druge prilike nego da se cijela stvar ponovi sljedeće jeseni. I da uz autora dođe i pratnja sastavljena od likova njegove knjige, te da se vrtlarima književne teorije ponudi rijetka građa za projekt o metanarativnoj naraciji.

I bolje je da se stvar upriliči sljedeće jeseni. Ako ovaj svijet ne ode u smak. Ima se vremena, a i bolje će ispasti no da je bilo ove jeseni. Pravovremeno se može osigurati dolazak glavnih likova knjige. Prije svih osigurati da dođe BRANE OBLAK. To će biti radost za gostoljubive Ulcinjane, da prvi put vide čovjeka koji je bio glavni igrač Hajduka, a kome je posvećeno poglavlje koje bi moralo ući u čitanke čim se reformira hrvatska škola. A dan reforme doći mora. Da đaci uče kako nije važno koliko utakmica si odigrao, nego kako si ih odigrao. I da nauče zašto Hajduk nije igrao kao reprezentacija Jugoslavije na Svjetskom prvenstvu 1930, a igrao je kao reprezentacija Antifashiističke koalicije cijelog svijeta 1944 – 1945.

Pa nastojati da u Ulcinj dođe JOSIP SKOBLAR, čovjek kojega je dična struka Hajdukova, nakon što je iz Zadra došao na probu, proglasila nejakim, te obećala kako će ga zvati čim malo ojača, možda se od njega, rekli su ti stručnjaci, uspije istesati dobar desni bek. Struka ga nije zvala nikad. Ulcinjani će tako vidjeti najpromašeniju golgetersku neinvesticiju stručne službe Majstora s mora. Rečeni Skoblar je otišao u OFK Beograd, pa je, da skratimo, preko Hanovera, zaigrao za Olympique Marseille, gdje je u jednoj sezoni dao 44 gola. Podrobnosti su u knjizi na stranicama 195 – 207. U knjizi bi čitaoci mogli vidjeti i još promašeniju, njoj je ime LUKA MODRIĆ, ali ta neinvesticija stoposto ne može doći u Ulcinj, jer će u vrijeme Mundijala prijateljstva u Ulcinju, morati još da igra za Real iz Madrida. SLAVEN ZAMBATA, još jedan Hajdukov grandiozni nepromašeni neprojekt, rado bi došao, ali ne može, odsutan je, otišao je na neodređeno vrijeme s ovoga svijeta.

Meni je stalo da se na Mundijal u Ulcinj pozove pjesnik iz Novog Pazara ENES DAZDAREVIĆ. On je važan lik knjige, oni koji je uzmu u ruke ima da shvate. Stalo je i Dežuloviću, on je Dazdarevića viđao rjeđe no što sam ga ja viđao. Dazdarevića nisam vidio još od prije pandemije, a Dežulović sigurno i duže. Ulcinjani bi mogli čuti Dazdarevićevu pjesmu protiv muslimanskog običaja kojim se zabranjuje da se u žalosti zastava ikad

Boris Dežulović u svom uredu, 9. januara 2024.
Foto: Rose Fistanić

spusti na pola koplja, pa makar i kad umre neumrli BAJDO VUKAS. O tome i o još mnogo čemu, uz cijelu Dazdarevićevu pjesmu, sve potrebno i važno do nezasičnosti, stoji na 20 stranica knjige, u poglavlju 'Ča pizdiš kad nisi iz Splita'. Iz toga poglavlja dovesti nekoliko igrača koji su služili vojsku u Raški i igrajući za garnizon JNA zamalo izbacili Hajduk iz Kupa Jugoslavije.

SA skupa likova knjige ne bi smio izostati ni NENAD BJEKOVIĆ, sve u svemu glavni junak poglavlja u tri glave 'Do zanjega sučevoga piščota'. Ima stvari koje bi trebalo još raspraviti, komisijski ili plenarno, pa bi prisustvo Bjekovića, zvanog Đavo, bilo od presudne važnosti. Njega bi se dalo dovesti u Ulcinj, iako Dežulović tvrdi da on još uvijek igra utakmicu od 11. jula 1976, onu između Olimpije i Partizana, u kojoj Partizan vodi 1:0, a sudac Novosađanin DUŠAN ARON MAKSIMOVIC još ne svira kraj, iako je, po izvještajima novina umro još uoči Vidovdana 1998, sa 58 godina. Bjekoviću je Dežulović preda mnom i drugim svjedocima u Ulici Đorđa Vajnerta Beogradu, poklanjajući mu prvi tom 'Bilog libra', ima i o tome u drugom tomu, napisao posvetu: 'Nenadu Bjekoviću, čovjeku koji mi je uništio djetinjstvo'. Kad mu u Ulcinju bude poklanjao drugi tom, možda će posvetu smisliti opreznije: 'Bjekoviću, jednom od onih koji ne daju da mi prođe djetinjstvo'. Ako neko pomisli da ne znam šta govorim, neka zna da znam, znam i šta sam gledao i vidio u Ljubljani 11. jula 1976: MAKSIMOVIC je Hajduku uzeo prvenstvo taman koliko sam mu ga uzeo ja, koji i danas vidim kako iz krova Partizanove klupe štrče krvave šake pomoćnog trenera ZORANA MILADINOVIĆA. On je, kad je Bjeković dao gol, skočivši rukama nehotice probio krov nad klupom. A spiker na stadionu za Bežigradom je javio barem dvaput kako Hajduk vodi na Karaburmi.

Nema prostora da prepričavam 'Bili libar broj 2'. Poglavlja u njemu ima 13, čitaju se naiskap i naizduš. Ni jedno se ne može preskočiti, ne znaš hoćeš li prije ono o hajdukovcima po imenu DIDI i GOGO ili ono 'Bologna ili smrt'. Ili ono o Božu Soldu, dobro, o BOŽI SOLDI: da vidimo majčina sina ili kćer koji bi posle čitanja ostali isti kao prije! Ako pročitaš jedno, moraš sva, ako ih pročitaš sva, malo ti, pa hoćeš još. Da su autor i izdavač

bili krajem novembra u Ulcinju, prodali bi onoliko knjiga koliko bi bili donijeli. Sad bi morali doštampavati tiraturu. No neka ne brinu: sve će se nadoknaditi najesen. Žaliti mogu samo oni koji su bili ove jeseni, a sljedeće neće doći. Bolje i ljepše bi im bilo da dođu. Da ne ostanu bez Libra, s nepostojanim a, to jest h. Libar-Libra, nastavi niz.

Ako išta od takvog (budimo realni, za sada hipotetički irealnog) Mundijala u Ulcinju bude, onda bi Boris Dežulović dobio zaduženje da sa sobom na kraj Crne Gore dovede i čovjeka koji je živi dokaz da je život ispletan od konaca i končića od kojih su pleteni samo snovi. Taj se dokaz zove MEHMED BUZA. Na stranu neka ide što Buza nije igrao za Hajduk, već je igrao protiv Hajduka, na stranu i to što se od njegovih šunjanja po Hajdukovu šesnaesteru centarhalfovima i bekovima, bogme i golmanima godinama dizala kosa na glavi, a noću im se, barem od petka do ponedjeljka, i glava znojila, sve to neka ide na stranu i u stranu. No se, a to ne može ići na stranu, rečeni Buza ušunjavao i u 'Bili libar broj dva', i zauzeo šesnaesterac od tačno 16 stranica u njemu, sakriven pod naslovom 'Majstor i margaritela', a s nadnaslovom 'Kako sam upoznao CHRISTIANA RONALDA'. Ima još. Buza se Mehmed došunjavao i blizu prozora Dežulovićeva ureda u naseljenom mjestu između Trsta i Ulcinja, i već godinama ondje živi, te nema namjeru da se makne. Kakva će to svečanost biti (to jest, kakva bi to svečanost bila) da se u Ulcinju sretnu napadači Čelika iz Zenice Mehmed Buza i Mato Gavran. Gavran je ove godine bio u Ulcinju, mogao bi Buzu odvesti do stadiona ulcinjskog Otranta. Jer Buza ne može bez šesnaesterca, kao što kuća ne može bez prozora.

Svakako treba da hajdukovac Pavle Pepdonović upriliči predstavljanje 'Bilog libra' Dežulovićeva. Treba, jer je Pavle važan i kao nasljednik RIZA ŠURLE, jedinstvenog Hajdukova povjerenika za Ulcinj. Rizo je bio iz ulcinjske afrocrnačke zajednice. I njega ima u 'Bilom libru broj dva'. Eto, 'Bilih libara' Dežulovićevih je već dva na broju, a kako Hajduk igra, moglo bi se Hajduku desiti da, kakav god da je u nezavisnoj Hrvatskoj luzer, osvoji prvenstvo Hrvatske, pa bi, kako se Dežulović ponaša po načelu *čim kupus u kacu, knjiga u štampariju*, do skupa u Ulcinju mogao izići i treći tom kod izdavača koji baš nema ime za izdavanje trilogija, Telegram. ■

Dok gaze Gazu

Priča o kulturnim ratovima koji se na Zapadu vode oko izraelskog napada na Gazu nije samo priča o cenzuri, lažnim optužbama i cinizmu moćnijih, nego govori i o otporu, solidarnosti i nepristajanju na ravnodušnost. Ponešto od toga odjekuje i kod nas

U SUBOTU, 13. januara, sa zagrebačkog Trga žrtava fašizma u 17:30 kreće prosvjedni marš za Palestinu pod sloganom 'Život, sloboda, pravda': treći masovni skup koji u glavnom gradu organizira Inicijativa za slobodnu Palestinu. Hoda se u ime preko 22 hiljade ubijenih kroz samo tri mjeseca, u znak sjećanja na preko devet hiljada izgubljenih dječjih života: hoda se radi milijun i 900 hiljada Palestinki i Palestinaca koji su danas raseljeni, izgledniji i iscrpljeni na ulicama i u šatorima jer je izraelska armija uništila više od 70 posto njihovih domova. Govoriti o kulturocidu, o sustavnoj destrukciji arhitektonske baštine, važnih građevina i arheoloških nalazišta dok svjedočimo takvom užasu luksuz je koji sebi možemo priuštiti samo zato što nas užas ne zahvaća, ali izraelski vojni stroj ne briše samo živote ljudi, nego i tradiciju, prikupljeno znanje, kolektivnu memoriju jednog naroda. Gore galerije, škole su srušene, muzeji nestaju. Još u oktobru, projektili su teško oštetili pravoslavnu crkvu sv. Porfirija, najstariju u Gazi i jednu od najstarijih crkava uopće na svijetu, pobivši civile koji su se ondje skrivali. Prošlog mjeseca, još je teže oštećena i najstarija tamošnja džamija Al-Omari. Bombarderi su naciljali glavnu gradsku javnu knjižnicu, spalivši desetke hiljada knjiga i arhivskih dokumenata: DAN SHEENAN, novinar portala Literary Hub,

nije bio jedini koji se –izvještavajući o tom bibliocidu – prisjetio plamena koji je 1992. godine progutao fond Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine u sarajevskoj Vijećnici. Oni među nama koji su prije tri decenije iskusili što znače razorene zgrade, izbjeglištvo i okupacija možda su na korak bliže tome da zamisle jezu današnje Gaze od onih sa Zapada.

A na Zapadu, za to vrijeme, vode se drukčiji ratovi: oni kulturni. O prvim gušenjima propalestinskih glasova, odmah nakon terorističkog napada Hamasa i daleko smrtonosnijeg odgovora izraelske vlasti u Novostima smo već pisali: o odluci da se na Frankfurtskom sajmu knjiga ne dodijeli nagrada ADANIJI SHIBLI za roman 'Sporredni detalj', o otkazu glavnom uredniku časopisa Artforum DAVIDU VELASCU zbog njegovog otvorenog pisma solidarnosti sa žrtvama Gaze... U međuvremenu, sukobi su se rasplamsali. Negdje između otkazivanja londonske izložbe AIJA WEIWEIJA, koji se također solidarizirao s Palestincima, i otkazanog ahenskog predavanja kolektiva Forensic Architecture, predvođenog britansko-izraelskim arhitektom EYALOM WEIZMANOM, koji je izrazito kritičan spram politike Izraela, nižu se manje ili više poznata imena: po Evropi i Americi zabranjene su, odgođene ili zatvorene stotine izložbi, festivala, koncerata, književnih događanja. Vijest kojom su se, početkom ove godine, najviše bavljali

Detalj s akcije 'I djecu? I djecu također' kustoskog kolektiva BLOK i Inicijative za slobodnu Palestinu (Foto: Marko Ercegović)

mediji u SAD-u ona je o ostavci dekanice Harvarda CLAUDINE GAY. Njezino povlačenje izravno su isprovocirale optužbe desnih akademika za plagiranje znanstvenih radova, što je Gay opovrgla, ali pritisak je krenuo još ranije, kada je dozvolila propalestinske prosvjede na sveučilištu. Nije bilo dovoljno to što je pritom jasno govorila o 'smrti i razaranju izazvanima napadom Hamasa', ni što je idućeg dana naglasila da 'osuđuje teroristička zvjerstva koja je Hamas počinio', ni što se javno ogradila izjavom da studenti 'ne govore u ime Harvarda ni njegove uprave': pozvana je, zajedno s još dvoje dekana elitnih američkih univerziteta, na saslušanje pred Kongresom, gdje su morali slušati optužbe za antisemitizam. Ni Gay, a ni većina lijevoliberalnih komentatora ne sumnjaju da je ostavka iznuđena takvim optužbama samo dio šire ofanzive američke desnice na visokoškolske institucije, ali već su same optužbe, u javnosti polariziranoj oko bliskoistočnog sukoba, postale preteške: osim nje, povukla se, uz nešto manje medijske buke, i dekanica Sveučilišta u Pennsylvaniji ELIZABETH MAGILL.

Cinizam cenzure bilo kakve kritike izraelske politike malo gdje se ukazao tako jasno kao u skandalu oko nedavne dodjele

Nagrade Hannah Arendt u njemačkom Bremenu. Organizatori – 'zeleni' Heinrich Böll Stiftung i gradske vlasti – namijenili su je MASHI GESSEN, autor*ici koja je iz PUTINOVE Rusije emigrirala u SAD. Problem nastaje nakon što Gessen u New Yorkeru objavljuje esej 'U sjenci Holokausta', u kojem povlači paralelu između izraelskog tretmana Palestinaca i nacističkog tretmana Židova: 'Pojam 'geta' možda bi izazvao bijes zbog usporedbe položaja opkoljenih stanovnika Gaze s položajem getoiziranih Židova. Ali tek bi nam taj pojam omogućio da opišemo ono što se sada događa u Gazi. Geto je u procesu likvidacije.' Za organizatore, ovo je naravno bilo previše: objavili su da nagradu neće dodijeliti. Ono što im je u eseju, čini se, promaklo jest da Gessen – čiji je židovski djed, inače, skončao u nacističkom logoru – na drugom mjestu citira samu HANNU ARENDT, koja je još 1948. uspoređivala neke segmente izraelske politike s politikom nacizma. Ili, kao što je to u Guardianu precizno sažela SAMANTHA HILL, autorica dvaju knjiga o Arendt i *freelance* novinarka: 'Sama Hannah Arendt danas ne bi mogla dobiti nagradu Hanne Arendt.' Pod pritiskom teško osporivih argumenata, bremenske vlasti i Heinrich Böll Stiftung naposljetku su popustili i nagrada je – uz trpak okus – prošlog mjeseca uručena Gessen.

U kulturnim ratovima, dakle, ipak se ima smisla boriti. Kao što se recimo borio NICOLAS JAAR, jedan od zanimljivijih DJ-a i kompozitora elektroničke glazbe danas, koji je prijjetnjom tužbom natjerao Süddeutsche Zeitung da se ispriča zbog toga što je njegovu kritiku stava Bijele kuće bez razloga i dokaza proglasio 'prohamasovskom'. Kao što se bore hiljade ljudi koji su prepoznali najpoznatije svjetske muzeje i galerije kao mjesta brisanja palestinskih glasova i podrške izraelskoj okupaciji, pa su prošlih tjedana masovno protestirali ispred njujorškog Guggenheima, londonskog Tate Moderna, Kraljevskog muzeja Ontarija u Torontu... Kao što su se borili 'Izdavači za Palestinu', internacionalna *ad hoc* mreža oko 400 nakladnika koji su početkom decembra na tjedan dana ponudili besplatan download svih svojih naslova posvećenih Palestini, u znak protesta protiv 'utišavanja palestinskih glasova unutar zapadne kulturne industrije'. Kao što su se borili i bore se brojne autorice i autori aktivni u podršci palestinskom narodu, od filozofkinje JUDITH BUTLER, preko milenijalske književne zvijezde SALLY ROONEY sve do, primjerice, naše LANE BASTAŠIĆ, o čijem smo angažmanu na ovom mjestu već izvještavali. Jer priča o kulturnim ratovima na Zapadu, daleko od užasa pravoga rata, nije samo priča o cenzuri, lažnim optužbama i cinizmu moćnijih, nego govori i o otporu, solidarnosti, nepristajanju na ravnodušnost.

Ponešto od svega toga odjekuje i kod nas, premda mnogo tiše. Pod naslovom 'I djecu? I djecu također' kustoski kolektiv BLOK u suradnji s Inicijativom za slobodnu Palestinu sredinom prošlog mjeseca na Trgu bana Jelačića postavio je umjetničko-aktivistički 'privremeni memorijal' sazdan od doniranih dječjih cipelica, u znak sjećanja na hiljade mrtvih palestinskih mališana. U Zagrebu, Muzej suvremene umjetnosti organizirao je predavanje o pokretu nesvrstanih, Kulturno-informativni centar prikazao je film 'Mala Palestina (Dnevnik opsade)', Booksa je organizirala večer palestinske i izraelske poezije, pjesme su se također čitale u riječkoj Galeriji SKC koja izlaže i slike palestinskih umjetnika, PEN centar je otvorenim pismom nedvosmisleno osudio izraelsko nasilje... Možda nije mnogo, ali barem je više nego ništa. A možda mnogo više od toga ni nemamo na raspolaganju: govoriti radi onih čiji se glasovi ne čuju, marširati gradom u ime svih koji svoj grad više nemaju. ■

Strateško blamiranje

Nova kulturna strategija Ministarstva kulture i medija – drugi takav dokument u postsocijalističkoj Hrvatskoj – izrađena je bez adekvatne javne rasprave i smislene formalne procedure te u konačnici ostavlja dojam da je njen smisao da se u sektoru ništa ne promijeni

TEMA kulturne strategije poput sablasti se nadvila nad svaki razgovor o kulturnoj politici u lokalnom kontekstu. Kad se u nekoj od točki sektora dijagnosticira loše stanje, zaziva se taj krovni strateški dokument koji će spasiti i unaprijediti čitav kulturni život, a kad se s proizvođačke ili recepcijske pozicije postavi pitanje o promjeni materijalnih uvjeta ili ispunjenju potreba, s one upravljačke redovito se čuje: strpite se, radimo na izradi nove strategije. U takvoj je atmosferi pomalo začudno konstatirati da je do prije neki dan u Hrvatskoj postojao samo jedan takav strateški dokument izrađen prije punih 20 godina, u vrijeme RAČANOVE vlade i za ministarskog mandata ANTUNA VUJIĆA. Domaće vladajuće elite očito preferiraju sistem implicitne kulturne politike – takve čiji se obrisi mogu iščitati iz zakona, financiranja, ali i osjetiti na koži kulturnih radnika i radnica, nikad iz dokumenata koji tvore i provoditelje određene kulturne politike obvezuju i izlažu.

Na zadnjoj prošlogodišnjoj sjednici Vlade, 28. prosinca 2023. usvojen je Nacionalni plan razvoja kulture i medija za razdoblje od 2023. do 2027., drugi takav dokument u postsocijalističkoj Hrvatskoj. Taj dugo iščekivani Plan, međutim, ostavlja dojam prilično beznačajnog birokratskog dokumenta. U tom je smislu i trenutak njegova lansiranja indikativan: na isteku godine i mandata, takoreći u posljednji čas. Indikativna je i odluka da se izradi plan kao srednjoročni petogodišnji akt strateškog planiranja, a ne strategija, a što se na ljetosnjem predstavljanju njegovog nacrtu opravdalo 'specifičnošću područja'. U čemu se ta specifičnost

sastoji, međutim, iz dokumenta nismo saznali, kao što u njemu nismo zatekli ni artikulaciju kulture ni njezino situiranje unutar vladajuće politike pa stoga ni viziju njezina razvoja. Sukus plana razvoja kakav nam se nudi u sljedećem petogodišnjem razdoblju najbolje će prenijeti njegovi vlastiti redci: 'Do 2027. godine Republika Hrvatska imat će razvijenije kulturno stvaralaštvo, produkciju i distribuciju, osigurano očuvanje i održivo korištenje kulturne baštine, razvijeniji sustav arhiva, knjižnica i muzeja, unaprijeđeni status novinarske profesije, medijski sektor i poticanje pluralizma te učinkovitu podršku kulturnom i medijskom sektoru.' Ukratko, u sljedećih ćemo pet godina poboljšati sve na način da ništa ne promijenimo.

Prvi dio dokumenta upoznaje nas s njegovom strateškom, zakonodavnom i birokratskom pozadinom. Pritom valja istaknuti i to da Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine, krovni akt ovog Plana, među svojih 13 strateških ciljeva nije postavila baš nijedan u kulturi i medijima. Područje je toliko specifično da ispada iz krupnog plana, ali je zato, kažu u dokumentu, 'zastupljeno kroz više prioritarnih područja i prioriteta provedbe unutar različitih strateških ciljeva'. Razvoj kulturnog stvaralaštva, produkcije i distribucije doprinjet će, tvrdi se, 'povećanju konkurentnosti, inovativnosti i sigurnosti', 'prepoznatljivom identitetu i kulturi', 'kvalitetnim životnim uvjetima' i 'jednakim prilikama za sve'. Sfera kulture ispostavlja se kao odveć specifična da bi joj se posvetila dugoročnija strategija, pa i strateški cilj na nacionalnom planu, ali dovoljno djelotvorna da se njome rješavaju problemi

koji proizlaze iz ekonomskih razloga, kao što su socijalna inkluzija, konkurentnost na međunarodnom tržištu, pa i klimatske promjene.

Strateški dokumenti nastali ranih dvjeteisućitih nisu bili dugoga vijeka, ali su ostali mitsko mjesto, ponajprije zbog povratka principu nepisane kulturne politike sljedećih dvaju desetljeća. Nastali u doba 'druge hrvatske tranzicije', ti su dokumenti obilježeni hrvatskom inačicom ideologije Trećeg puta, a vođeni su idejom kulture koja predstavlja spoj onoga što njezini autori BISERKA CVJETIČANIN i VJERAN KATUNARIĆ nazivaju 'kultura-cilj' i 'kultura-sredstvo' – ukratko, takve kulture koja će se moći ponuditi svima, 'od turista do kapitalista'. S današnje historijske distance jasno je da su pokušaji prevazilaženja ideologija i otvaranja tržištu sektora koja je socijalna (i socijalistička) država štitila od kapitala bili u najmanju ruku naivni u trenutku kad je trebao žešći odgovor na neoliberalnu ofanzivu, a definitivno su utrljali put (ekonomskoj) liberalizaciji i deregulaciji polja. Međutim, razina razrade strateškog dokumenta, promišljanja ideje kulture i njezinog mjesta u društvu, količina diskusije u javnoj sferi koje je otvorila, danas i u usporedbi s najnovijim dokumentom Ministarstva djeluju kao literatura iz nekog davnog vremena i nepoznatog prostora. Izrada strategije iz 2003. trajala je nekoliko godina, na njoj je radilo dvadesetak stručnjaka iz različitih područja kulture i umjetnosti, a pratilo ga je nekoliko objavljenih knjiga, časopisnih temata i specijaliziranih brojeva Kulturnog razvitka te brojne javne rasprave, a samoj objavi prethodilo je dvodnevno savjetovanje u Trakošćanu, kojem je prisustvovalo tristotinjak kulturnih radnika.

Procedura rada na aktualnoj kulturnoj strategiji posve je izmaknuta iz sfere javnosti i svedena pod skute ministrice i na njezinu usku svitu. Takvi su joj, skućeni, i horizonti. Širina rasprave koju je nekadašnji dokument otvorio aktualnim se Planom ne može izazvati, uvelike zbog učinaka kulturne politike koja stoji iza njega, posebno na planu javnih medija i časopisa u kulturi, ali to se sudeći po proceduri njegova nastanka očito i ne želi. Beznačajnost sadržaja prati beznačajnost ili obezvjeđivanje formalne procedure. Najprije, sastav radne skupine za izradu Plana strogo se ograničio na bjelokosnu kulu Ministarstva kulture, jasno poručujući da šire rasprave o budućnosti sektora neće niti treba biti. Ni to proceduralno ogrjeđivanje nije izazvalo javne reakcije, osim na portalu Kulturpunkt.hr, a takav odnos nije

doveden u vezu s akcijskim planovima koji uporno mantraju o sudjelovanju u kulturi i o osiguravanju pristupa. Štoviše, 'Pristup i sudjelovanje u kulturi' je jedan od strateških ciljeva Plana, ali on je rezerviran za 'različitost publika'. Zainteresiranima za temeljni strateški dokument sudjelovanje je bilo omogućeno kroz mrežni obrazac, u formatu 'komentiranja predloženih posebnih ciljeva i mjera te predlaganje aktivnosti i pokazatelja za praćenje posebnih ciljeva i mjera'.

Među ključnim analitičkim dokumentima na kojima se Plan temelji posebno se ističe 'Pregled kulturnog razvoja i kulturnih politika u Republici Hrvatskoj' (ur. ROMANA MATANOVAC VUČKOVIĆ, ALEKSANDRA UZELAC i DEA VIDOVIĆ, Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske i Hrvatska sveučilišna naklada, kolovoz 2022). Publikacija je više zbornik nego sustavni pregled, ali u kontekstu u kojem kronično nedostaje sistematično praćenje dinamike polja i analiza u svim njegovim aspektima, ona pruža određeni uvid u stanje stvari, unatoč različitosti pozicija, metodologija i pristupa. Pitanje nedostatka istraživanja kulturnog razvoja u Planu tek je plaho dotaknuto, iako ono itekako jest pitanje Ministarstva kulture, u čijem je okrilju 1990. godine završio i skončao nekadašnji Zavod za kulturu, kao interdisciplinarna znanstvena ustanova s čitavim nizom znanstvenih kabineta, a čije djelovanje tek treba obraditi i valorizirati. No zašto je 'Pregled kulturnog razvoja kulturnih politika u RH' objavljen s tolikom zakašnjenjem? Naime, prilozi su dovršeni još 2019., ali, kako stoji u uvodniku, izdavanje je najprije omela pandemija, a onda potresi. Još je čudnije zamijetiti da je Nacrt Plana pušten u javnost prije negoli je objavljena analiza koja je u njegovoj podlozi. Posve nejasnom ostaje i veza analize i Plana, osim one formalno-proceduralne, jer u Planu ne prepoznajemo analitičke uvide, ni u ciljevima ni u instrumentima zacrtane kulturne politike. Nadalje, valja primijetiti i to da se taj krovni akt donosi na samom kraju, nakon što su već učinjeni značajni zakonski koraci koji utiru put deregulaciji (Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti i Zakon o muzejima). Svi ti, naizgled čisto proceduralni razlozi otvaraju šire pitanje smisla strategije, odnosno Plana.

Na koncu, ovakvom Planu nema se što ni prigovoriti – može se samo konstatirati da je beznačajan, a kulturnu politiku nastaviti iščitavati iz rezultata financiranja, odnosa prema proizvođačima, radnim uvjetima u polju, estetski kulturnih proizvoda europskih fondova i sl. Da se razumijemo, ne radi se tu o propustu, već o političkom manevru aktualne ministrice: razviti sve potrebno da bi sve ostalo isto. ■

Na braniku istog – ministrice kulture i medija Nina Obuljen Koržinek (Foto: Ivo Čagalj/PIXSELL)

RAJKO GRLIĆ

Postali smo mala, korumpirana zemlja iz koje ljudi bježe

U osnovi je pljačka. Rat je vođen zbog pljačke. Zbog promjene društvenog u privatno. Pa kad imate takvu bazu, ista matrica se ponavlja u različitim oblicima od kojih mi znamo tek za djelić. Novinari uhvate tek površinu te pljačke. Međutim, ona je svugdje, utkana je u državu

KAD smo u kratkom telefonskom razgovoru s RAJKOM GRLIĆEM dogovarali ovaj susret, poželjeli smo da nam teme budu više usmjerene prema budućnosti nego prema prošlosti. Bila je to instinktivna reakcija, u nemoći da odaberemo jedan fokus razgovora. Naš je sugovornik, učinilo se, dodao nešto u stilu 'o budućnosti koje nema' – što nije bila plauzibilna poštapalica, ni cinizam bilo koje vrste. 'Kako mislite, nema', pitali smo na početku razgovora. Grlić u Zagrebu dovršava novi film, a razgovarali smo o aktualnom društvenom trenutku – prava novogodišnja tema.

Ne sjećam se da sam izgovorio da budućnosti nema. Budućnosti naravno uvijek ima, s nama ili bez nas. Svatko od nas ima viziju svoje budućnosti, ali i društva u cjelini. U nekom osnovnom smislu, moja budućnost uz ovih sedamdeset i sedam godina nije maglovito nejasna. Budućnost svijeta je pak nešto čemu se čovjek uvijek nada kao i u svom privatnom životu – da će ga ostaviti boljim od onoga u koji je ušao. Pitate li za budućnost društva, pogotovo ovoga našega, onda nažalost ne vidim neku 'vedru' budućnost. Kao u onom vicu s kompjuterama koji dožive sudar pa jedan kaže drugome: ajmo sad nazad da sve restartamo. Mislim da je na sličan način ovoj državi potreban restart. Radikalniji ili manje radikalniji, ne znam u kojoj je mjeri društvo za takvo što spremno. Očito nije spremno, ali potreba za restartom je tu.

Zašto točno?

U osnovi je pljačka, od prvog dana. Rat je vođen zbog pljačke. Zbog promjene društvenog u privatno. Pa kad imate takvu bazu, ista matrica se ponavlja u različitim oblicima od kojih mi znamo tek za djelić, milijunti dio te pljačke. Novinari uhvate tek površinu te pljačke. Međutim, pljačka je svugdje, utkana je u državu. I svaki čovjek koji uđe u politiku osjeća da je njegovo privatno pravo da negdje nešto zakine i uzme samo za sebe. Takav dojam imate. Odnosno, imate dojam da živite u takvoj državi.

Tko ili što onda može pokrenuti restart?

Ne znam. Vladajuća stranka drži Crkvu, vojsku, državne činovnike i petsto hiljada branitelja. S tom brojkom oni mogu vladati zauvijek. Uopće ne shvaćam zašto su izbori u Hrvatskoj. Kao trošenje para na nešto što je jednostavno nepotrebno. Oni imaju, oni su ušli u sve pore ovog društva, oni kontroliraju. Ovo društvo degenerira na isti način kao i ona priča o Susku gdje se rađaju sve manji i manji ljudi jer se jedino međusobno žene. Ova država mentalno slabi, postaje duhovno sve manja i manja jer je u apsolutnoj kontroli jednomlji. Imate opoziciju koja s vremena na vrijeme nešto galami, ali nemate onakvu opoziciju koja bi se iz temelja znala protiv toga boriti. Oni se s vladajućima na površini nešto igraju, a ovi ih mogu tući kad god i kako god hoće.

I možemo reći da nam je dijagnostika u redu, ali da je ionako riječ o globalizaciji, trendovima, relativizaciji, banalizaciji i tako dalje.

Da. Trend je svjetski. Mi smo mala provincija koja voli biti veliki svijet. Otkako je TRUMP otvorio tu kutiju – odnosno, i prije njega su to radili, ali uzmimo ovo novije doba – linija autoritarnog jednomlji širi se kao virus. A ljudi iznova glasaju i glasaju. Covid smo nekako uspjeli svesti u granice, ali trampovski

Između 1990-ih i 2000-tih, film je bio pod apsolutnom političkom kontrolom i proizvodio je nevjerojatno smeće. Rodoljubno smeće. Otjerao je ljude iz kina. Trauma otada traje, a nakon toga je publiku jako teško vratiti, iako se povremeno dogodi uspjeh

Zagreb je najzapušteniji glavni grad neke zemlje u Europi. S druge strane, veseli me što na ulicama sada čujem razne jezike svijeta i srećem lica koja nisu sva ista. Eto, to je znak urbanosti. I bojim se da će ova divljačka hajka s idejom 'samo mi svoji na svome' te ljude udaljiti i preplašiti

virus ne vidim kako ćemo. Kak' bi Zagorci rekli, svakoj vlasti pašu bedaki. Svakoj vlasti paše da se kultura smanji na minimum jer su uvijek bolji oni koji nemaju pitanje. I tako dalje. Ja nisam političar niti sam sociolog. Ono o čemu govorim su moji osjećaji o društvu. Hrvatska je imala fantastičnu šansu da postane fina mala zemlja. Imala je sve pretpostavke. Postala je mala, do zla boga korumpirana zemlja iz koje ljudi bježe.

Trivijalizacija je snažna, možda je prevladala? Indeks vrijednosti kulturnog kapitala na kojemu smo odrasli jako se srozao.

U prvom redu, definicija kulture podrazumijeva i održavanje i uvažavanje onoga što je nekad bilo. Mi smo društvo koje svakih pedeset godina instalira nove tipove od kojih kao da počinje život, kao da nikad ništa nije postojalo prije njih. Kad su prije trideset godina ovi došli na vlast, poništili su sve što je dotad bilo. I da, naše dionice su pale. Ja to gledam kroz mali segment koji se zove film.

U jednom od nekoliko javnih pisama upućenih ministrici kulture napisali ste da je restaurirano strašno malo filmova domaće filmske produkcije prije 1990-ih. Je li se sad nešto pokrenulo?

Mislim da nije, iako ne mogu tvrditi sa stopostotnom sigurnošću. U međuvremenu je restauriran jedan film, što su u Zagreb filmu financirali Amerikanci. U Hrvatskoj se, međutim, nije dogodila kinoteka, što je prvi preduvjet za poštivanje prošlosti. I stalno ponavljam kao papagaj: mi smo jedina europska i balkanska zemlja koja nema kinoteku kao ustanovu. Samostalnu, s kinom, s izdavačkom djelatnosti, s odgojnom djelatnosti. Zamislite da ne postoji Nacionalna sveučilišna biblioteka, a kinoteka je njezin filmski pandan.

Proizvodnja smeća

Ima li kraja nesreći hrvatskog filma? Ili 'nesreći', jer suvremeni domaći film na HTV-u redovito postiže veliku gledanost. Prirodno je da ljudi vole film na svom jeziku, ali ako pitate na Trgu bana Jelačića treba li se financirati hrvatski film, odgovor bi bio...

Odgovor bi bio – ne. Između 1990-ih i 2000-ih, film je bio pod apsolutnom političkom kontrolom i proizvodio je nevjerojatno smeće. Otjerao je ljude iz kina.

Ta trauma je još uvijek u snazi?

Trauma otada traje jer je to zaista bilo smeće. Rodoljubno smeće. Nakon toga, publiku je jako teško vratiti, iako se povremeno dogodi uspjeh. Ima ovdje režisera koji itekako znaju privući publiku u kina. Volim se samoljubivo ubrajati u te. Evo, da se malo hvalim, 'Ustav Republike Hrvatske' je šest mjeseci igrao u Zagrebu i jednako toliko u Beogradu.

S tim što je uspjeh filma u Beogradu bio upadljivo veći.

Da, ali tako je to uvijek u Beogradu, ondje je naprosto više publike. Ono što je u Beogradu naklada od osam hiljada primjeraka knjiga, u Zagrebu je upola manje. I danas kad pročete Knez Mihailovom, imate dvadeset knjižara. Vidite da to više nije ni za usporedbu sa Zagrebom.

Pa isplati li se ta usporedba još?

U Srbiji je sasvim sigurno na snazi puno strašniji politički sistem nego što je ovdje.

Ali kako su uspjeli očuvati to da se knjige još uvijek tako dobro prodaju i da domaći filmovi imaju takvu gledanost, ne znam. Znam jedino da je ovdje sustavno rađeno da se takvo što ne dogodi. Jer mislim da su ovakvim tipom obrazovanja u Hrvatskoj posljednjih trideset godina otjerali ljude od nekih kulturnih potreba i navika. Pogledajte lektirni popis i što se iz njega izbacuje. Ili koje knjige Ministarstvo kulture i medija financira, a koje ne. Što vam govori činjenica da to ministarstvo odbija financirati knjigu poezije PREDRAGA LUCIĆA? Meni je to nepojmljivo.

Kao što je nepojmljiv način na koji je istom ministarstvu svejedno što se događa u medijskom polju...

A ne, nije im svejedno. Ministarstvo za kulturu i HDZ-medije kupuje medije vrlo uredno. Dovoljno je pogledati dnevne novine, lako se to shvati.

Povod razgovoru mogla bi biti i obljetnica HAVC-a. Nedavno je obilježena petnaesta godišnjica te domaće institucije za filmsku proizvodnju. O čemu danas govorimo kad je o HAVC-u riječ?

Prvo i jednostavno, HAVC je jedino mjesto na koje se može ići po novac za film u Hrvatskoj. Ako na HAVC-u ne dobijem financijsku podršku za film, nigdje u Europi ne mogu ići tražiti novac. Tako funkcionira EU-ov birokratski sistem. U bivšoj državi, nakon filma 'Samo jednom se ljubi', u Zagrebu tri godine nisam mogao dobiti novac za film. Onda sam u Beogradu s beogradskim producentima radio 'Ralje', svoj najzagrebačkiji film, jer njih ondje nije bilo briga tko sam ja. ŽIKA PAVLOVIĆ je radio svoje filmove u Ljubljani jer mu nisu dali lov u Beogradu. BRANKO BAUER je radio u Skopju jer mu nisu dali u Zagrebu. Tad se, dakle, moglo bježat', a današnji klinici kad rade film nemaju mogućnost takvog bijega, što je strašno. Znači, ako ne prođete s filmom na HAVC-u, ne možete napraviti ništa.

Nužnost HAVC-a

I to bi onda bio razlog zbog kojega pripreme za film traju pet, deset, iks godina?

Sumnjam da je razlog. Ali u to neću ulaziti jer ne znam dovoljno o njihovim budžetima. Po meni je najveća mana HAVC-a što nema dramaturge koji bi pratili scenarij u njegovom razvoju. Ako govorimo malo šire, HAVC je nažalost pod apsolutnom kontrolom Ministarstva kulture. Ono daje novac, čiji se iznos, sudeći po onome što su dosad dobivali igrao filmovi, svake godine smanjuje. HAVC je osnovan kad je Hrvatska ulazila u EU jer je jedan od uvjeta bio i taj da audiovizualni mediji budu neovisni od države, da novac dolazi ravno iz budžeta. Odnosno, da nema kontrole države nad proizvodnjom filma. Hrvatska je, kao i u mnogim drugim sličnim prigodama, rekla da će tako i napraviti pa je stvoren bajpas po kojemu je institucija HAVC-a pod stalnom kontrolom resornog ministarstva. Šteta. No da budem jasan, HAVC je nužan, bez njega ne bi bilo ove kinematografije čak ni u ovom obliku.

Nitko razuman ne dovodi u pitanje postojanje HAVC-a.

Naravno. Iako je HAVC strašno birokratiziran, o čemu imam aktualni primjer. U Amsterdamu su u sklopu jednog kulturnog centra organizirali *hommage* DUBRAVKI UGREŠIĆ, a mene su zamolili da dođem prikažem i govorim o filmu 'U raljama živo-

Postjugoslavenski prostor je itekako živ, mi ga još uvijek živimo jer nas jezici kojima govorimo i koje razumijemo na tom prostoru spajaju. Mislim da puno ljudi taj prostor osjeća svojim kulturnim prostorom. Uostalom, riječ je o našem najboljem tržištu

ta'. Vidjeli su da za takvu prigodu u HAVC-u mogu dobiti neka mala sredstva pa su tražili hiljadu eura. Rekao sam im da se time ne bavim jer ne znam proceduru te papirologije i tako dalje. Uglavnom, nakraju sam ipak to morao sređivati i neki dan sam odnio dvanaest papira, nakon čega su tražili još četiri dodatna. Dakle, ako za hiljadu eura treba petnaestak papira, to nije normalno. I zatim mi producenti kažu da za svaki film otprilike trebaju isporučiti 250 stranica, a za prijavu Eurimagesu 470. Holandane sam molio da, ako ikako mogu, odustanu od tih novaca. Tu kafkijansku birokraciju vjerojatno nije izmislio HAVC, na to ga vjerojatno tjera državna birokracija, po logici da je, što je papirologija kompliciranija, mogućnost za korupciju veća.

Poznata depresija birokracije. Ali uzмимо da publiku ne zanimaju birokratski problemi na filmu, jer ih ionako ima svugdje.

Hoćemo film, hoćemo ga na standardnom mjestu Pulskog festivala, recimo.

Naravno. Kad se u kinu otvori platno i počne film, nikoga ne zanima, niti treba zanimati kako je do njega došlo. A što se mog filma tiče, bojim se da neću stići na ovogodišnju Pulu, ali ako ne na ovu, onda svakako hoću na iduću.

Riječ je o filmu 'Svemu dođe kraj', u scenarijskoj suradnji s Antom Tomićem. Pri kraju ste?

Da, u montaži smo. Film će biti obrađivan u Bugarskoj, muzika će doći iz Portugala. Ukratko, riječ je o ljubavnoj priči umočenoj u hrvatsku stvarnost. U snimanje smo ušli s podrškom filmskih fondacija iz pet zemalja, no ni to nije bilo dovoljno za jedan malo ambiciozniji film. Producent i ja smo na HAVC-u morali potpisati da se odričemo honorara kako bismo dobili njihova sredstva. Teško je tako raditi film. Ali tko mi je kriv da mene film još uvijek jako veseli pa ne znam stati. Zato klinci danas rade male zatvorene filmove s dva-tri lica – uz malu lovu je to jedino moguće.

Mlade generacije vas ne razumiju kad ovako govorite o proizvodnji filma.

Znam. Oni ne vide razlog zašto bi se radio 'malo kompliciraniji' film za kina koji se pri tom nada publici.

Film je za kino!

Poanta je, očito, da se s malim budžetom snimaju mali filmovi za europske festivale, a ne za kina?

Ali film je za kino! Za film je potreban onaj tko ga radi, filmsko platno i onaj koji ga gleda. Bez tog trokuta nema filma. A mali nezavisni film sve se teže probija do kina, u Americi ga takoreći više nema, jer nema novaca za plasman filma u kino. Ondje je film kompletno preselio na platforme. Iznimke su potvrda takvog sistema. Na primjer, ako je riječ o nekom jako poznatom filmskom autoru koji je po nečemu izniman, daju mu privilegiju da njegov film sedam dana igra

u kinu. Onako, iz vica. Premijera filma je u kinu, a za dva tjedna je ionako na nekoj od platformi. Znači, onaj mali nezavisni film je nestao. Srećom, Europa još uvijek njeguje iluziju kulturnog dobra i još uvijek filmu daje subvencije, ali se i to jako smanjuje. Ja sam sretan da završavam svoju igru s filmom. Živio sam i radio u njegovo zlatno doba, kad je punio kina. Kad su ljudi imali to veselje kolektivnog gledanja filma. Počeo sam praviti filmove kad je to bio najveći cirkus 20. stoljeća.

Vaš aktualni film 'Svemu dođe kraj', dvanaesti po redu, događa se u vašem rodnom gradu. Arhitekti kažu, ne možeš upoznati grad ako ne shvatiš njegov urbanizam. U analogiji, povijest Zagreba ne može se razumjeti bez filma o Zagrebu, u Zagrebu.

Evo, baš sam neki dan to tumačio ljudima u Uredu za kulturu Grada Zagreba. Oni nemaju financijska sredstva za filmove o Zagrebu. Odnosno imaju, ali za filmove do šezdeset minuta, što je disciplina koja u filmu inače ne postoji. Od dvanaest svojih filmova, deset sam radio u Zagrebu. I o Zagrebu. Tu sam rođen, te ljude znam. Uvijek govorim da mogu raditi filmove jedino o ljudima koje dobro znam i o ljudima čije me sudbine bole, a toga u Zagrebu ne manjka.

Što se osjeća u zraku u Zagrebu?

U Zagrebu se u zraku osjeća da je izgubio svoje urbano lice. Centar grada je potpuno zapušten, prljav i gadan. Po krovovima raspadnutih kuća još uvijek vidite plastične cerade. Strašna je nebriga vlasti od potresa naovamo. Zahvaljujući BANDIĆU, urbani centar Zagreba je devastiran, a u njega se nikad nije ulagalo jer u njemu ni on ni HDZ nikad nisu dobili izbore. Pa se tako urbani centar grada tretira kao 'neprijateljsko područje'. A da ne govorim o rubnim gradskim sredinama. Snimajući ovaj film, često smo prolazili po rubovima grada koji su beskonačno ružni. Zbir kuća, kao da je netko u ruci imao LEGO kockice pa ih je razbacao: neki neboderi, pa neke kvazimoderne kuće bez osjećaja za ikakvu društvenost prostora. Urbanizam je tu davno pokopan. Ukratko,

tužno je gledati ovaj grad u centru, a još strašnije na periferiji. Zagreb je najzapušteniji glavni grad neke zemlje u Europi. S druge strane, veseli što na ulicama sada čujem razne jezike svijeta i napokon srećem lica koja nisu sva ista. Eto, to je znak urbanosti. I bojim se da će ova divljačka hajka, seoska psihologija s idejom 'samo mi svoji na svome', te ljude udaljiti i preplašiti. Jednog će dana zato ti ljudi buknuti. Svaki geto se mora jednom raspasti, nisu sva geta venecijanska. I kao da treba ponavljati, grad je zbroj različitosti – zato ljudi odlaze iz sela, inače bi čitav život živjeli u istom dvorištu s mamom, tatom, bakom i stricem. Rastao sam u gradu koji je, uza sve svoje siromaštvo, doživio svoj cvat i vrhunac za vrijeme Univerzijade. To se vjerojatno više nikad neće ponoviti. Grad je svoju urbanost izgubio. Više se radi o zbiru sela.

Nema lijeve politike

I moglo bi se reći: gradovi se mijenjaju, ljudi se mijenjaju, što s tim? U široj javnoj percepciji, Zagreb je još uvijek rodno mjesto domaće malograđanstine?

Nemam taj dojam. Mislim da je Zagreb krajnje negativno mjesto u percepciji jer je ovdje vlast. Čak više nema ni malograđanstine u Zagrebu. Nestala je sa srednjom klasom. Ranije se u Zagreb dolazilo i pokušalo postati stanovnikom tog grada, prihvatiti njegova pravila življenja. Od 1990-ih, imam dojam da onaj tko dođe kaže 'jebe mi se za taj grad'. Ja ću kuću baš ovdje, živjet ću kako ja hoću. Grad više ne oblikuje ljude nego ljudi oblikuju svoje male sredine. Ali to je već tema za sociologe, nije za mene. Ja samo pričam filmske priče o ovom gradu, ništa više.

U nekom svom originalnom smislu, lijeve politike se bave urbanizmom. Kod nas?

U Hrvatskoj, koliko je vidim, nema lijeve politike. Ne znam za lijevu stranku. Možemo! panično bježe od termina lijeve, a SDP je od tog termina pobjegao odavno, uništivši čitavu svoju lijevu inteligenciju. Nesreća. Možemo! je da su naslijedili korumpirani, raspadnuti grad, što vjerojatno nije popravljivo u par godina. Moje jedino razočaranje s njima je u kulturi s kojom su napravili strašno malo, a ona ih je indirektno dovela na vlast. Usitnili su se u udruge i nisu shvatili da se kultura mjeri po rezultatima, a ne po entuzijazmu i dobrim namjerama.

U imaginariju jugoslavenske kulture vaši filmovi imaju jako mjesto. Koliko je postjugoslavenski kulturni prostor vitalan?

Postjugoslavenski prostor je itekako živ, mi ga još uvijek živimo jer nas jezici kojima govorimo i koje razumijemo na tom prostoru spajaju. Mislim da puno ljudi taj prostor osjeća svojim kulturnim prostorom. Uostalom, riječ je o našem najboljem tržištu. Svaki svoj film otvaram u desetak dana projekcijama u Skopju, Beogradu, Novom Sadu, Rijeci, Zagrebu i Ljubljani. Pokušat ću to i s ovim filmom.

A koji se postjugoslavenski film, po vašem osjećaju, najviše svidio publici u eks-jug prostorima?

Od mojih vjerojatno 'Karaula'. Gdje god dođem, citiraju mi replike iz tog filma. A to je film o kraju. ■

Ovoj državi je potreban reset

PREPORUKE: POEZIJA

Jun Fose: *Pas i anđeo*(s norveškog preveo Radoš Kosović,
Treći Trg, Beograd, 2019.)

SVE do nedavnog Nobela, JON FOSSE je izvan svog matičnog kulturnog kruga bio prije svega 'pisac za pisce' – jedan od onih 'autora za koje niste čuli, ali ih svakako morate čitati'. U Norveškoj pak već neko vrijeme ima status književne veličine, njegovi se dramski tekstovi izvode širom svijeta, knjige su mu prevedene na sve veće jezike. Fosse je – jednako u prozi, poeziji i dramu – kompleksan, slojevit autor specifične svjetotvorbe, timbra, spektra interesa i fokusa, no istovremeno u stanju komunicirati sa širom čitalačkom publikom, do koje će njegov prilično opsežan opus sada konačno i stići. 'Pas i anđeo' treća su njegova pjesnička knjiga, izvorno objavljena 1992. godine. Riječ je, kako u konciznom pogovoru upozorava prevoditelj, koji je i inače odradio izvrstan posao, o svojevrsnoj, u samom naslovu čitljivoj sintezi preokupacija i lirskih strategija dviju autorovih prethodnih zbirki, 'Anđeo s vodom u očima' i 'Pokreti psa'. Već iduće godine Fosse će objaviti prvu dramu, uslijedit će uspjeh na svjetskim pozornicama i autorska koncentracija na scensko pismo. Natruhe dramske organizacije vidljive su ipak već ovdje, u knjizi koju bismo mogli okrstiti lirskom poemom u devet činova. Fosseov je duktus izrazito lirski i kada u srži teksta stoji fundamentalna egzistencijalna kontemplacija, a njezin filozofski obzor rubi intenzivni dijalog s HÖLDERLINOVIH fragmentima. U tom svijetu sirovog pejzaža sjevernog primorja i sjeverne noći sve istovremeno stoji i u neprekidnom je pokretu. Sve od bezobličnih, protejskih entiteta vode i vjetera; levitiranje između nekoga 'ne još' i izvjesnoga 'ne više', pri čemu ključna postaje (gotovo globalna) metafora plovidbe: more je masa tame tamom natkriljena, u neuhvatljivosti morske pjene ogleda se mogućnost boga, a u svom čamcu iz svega, kao upitna, krhka vertikalna, proviruje u valove zafrljačen čovjek. No, ipak, 'ja veslam u tami / odagnavam veliku tugu'.

Euđenio Montale:

Prilike

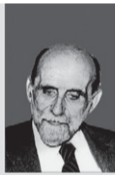
(s talijanskog prevela Gordana Subotić,
Kontrast, Beograd, 2018.)

MONTALE je svog Nobela inkasirao 1975., na pragu vlastitih osamdesetih, kad je već u svjetskim razmjerima bio pjesnički slavan. Bilo je to također u ono vrijeme kada je domaće pjesništvo pomno pratilo događanja u onom susjednom, talijanskom. Posljednjih tridesetak godina to više nije slučaj. S talijanskog se prevodi i objavljuje malo, i to gotovo isključivo unatrag, u arealu s aurom klasičnog – aktualni glasovi kao da ne postoje. Knjiga 'Prilike' izvorno je objavljena 1939. i obično se, uz prvijenac 'Sipine kosti', smatra Montaleovim ključnim naslovom. Uto su brojne u nju uključene pjesme odavno dostupne u različitim prijevodima na naš jezik i obilato antologizirane, a ni knjiških izdanja u najrazličitijim kombinacijama nije nedostajalo. Kontrastov

otisak upotpunjen je predavanjem održanim u Švedskoj akademiji i donosi sukces prepoznatljivog prosedea: Montalea kao uzornog, intelektualistički impersonalnog, distanciranog modernistu, ipak ne toliko hermetičnog kao UNGARETTI, obilježenog miljeom i pejzažem, ali ni približno koliko PAVESE ili rani PASOLINI, precizne slike, ali izbjegavajući gnomsku svedenost QUASIMODA, antifašista otpočetak i dosljedno, ali bez izravnosti jednog FORTINIJA. Neki nobelovski, reći će, zlatni rez.

Juan Ramón Jiménez:
Lirika jedne Atlantide(izabrao i sa španjolskoga preveo Dinko
Telečan, Matica hrvatska, Zagreb, 2022.)

FORMIRAN što na repovima generacije '98, a što usporedno s njom, te već s najvećim dijelom vlastita opusa za sobom kada je španjolsko pjesništvo poharala kreativna eksplozija generacije '27, JIMÉNEZ će svojim paradigmatički modernističkim konceptom 'čiste' ili 'apsolutne' poezije svakako postati jednim od temeljnih autora kontinentalnog modernizma. Nobel ga je stigao '56., dvije godine uoči smrti. TELE-

JUAN RAMÓN
JIMÉNEZ
LIRIKA JEDNE
ATLANTIDE

ČAN u ovom dvojezičnom izboru probire iz kasnijeg, zrelog pjesnikova opusa, koji je nastajao u Amerikama od odlaska u egzil 1936. nadalje, mahom u Portoriku. Pjesnikov je izraz ovdje do prozračnosti, astralnosti jezične čipke u jedva primjetnom pokretu ogoljena gesta, koja svedjedno uspijeva zadržati glazuru retoričke pretencioznosti te, dojam je, pomalo nasilnog stremljenja jednako prema fridrihovskom 'praznom' kao i onom mnogo konvencionalnijem apsolutu. Drag mi je, kako se ono reče, Jiménez, ali mi je draža istina. S malim, naravno, 'i'. A ona se, u danom kontekstu, čini se ipak zove PAZ – još jedan muški i mrtvi bijeli nobelovac, iz 1990.

■ Marko Pogačar

IVA ROSANDIĆ

Novo medijsko okružje transformiralo je filmsku kritiku

Uz vaš portal Dokumentarni.net, nedavno se među projektima udruge Dokumentar koje je HAVC podržao našao i Dokunet Video. O čemu je riječ?

Novi projekt Dokunet Video proizašao je iz ideje proširivanja dosadašnjeg načina rada, a dijelom je pokušaj dohvaćanja publike manje orijentirane na tradicionalne medije. Budući da je Dokumentarni.net prvenstveno usmjeren na domaću/regionalnu dokumentaristiku, čini nam se da videoformat može doprinijeti daljnjoj vidljivosti. Projekt proizlazi iz serije videoeseja koji posljednjih godinu dana razvija glavni urednik HRVOJE KRSTIČEVIĆ, kombinirajući izvorne autorske tekstove s filmskim kadrovima. Dokunet Video stremi korak dalje – namjera nam je stvarati *podcaste* u formi razgovora s predstavnicima scene, od redatelja, teoretičara do samih kritičara, ali ne bismo se zaustavljali na tradicionalnoj analizi, već želimo detektirati probleme s kojima se susrećemo kroz teoriju i praksu, od produkcijskih okvira, mogućnosti filmske kritike pa do društveno relevantne problematike i načina na koji je konkretni filmovi adresiraju. Naravno, plan je dalje razvijati kratke autorske forme, odnosno klasične intervjue i izvještaje s festivala.

Postoji li potpora ovakvom, kod nas još uvijek nestandardnom tipu medijske proizvodnje koja bi mu omogućila primjerene produkcijske uvjete i kontinuitet?

Nesigurnost opstanka koja proizlazi iz projektne prirode potpora osnovni je problem čitave nezavisne scene. Samo nas jedan natečaj dijeli od povratka na razinu za koju smo mislili da je nadvladana. Što se tiče razvoja nestandardnih formata, tek smo u početnoj fazi. Podrška HAVC-a pritom nam je presudna da bismo uopće mogli razmišljati o produkciji sadržaja koji zadovoljava određene standarde. Također, čini nam se da je u našem kontekstu riječ o još uvijek sporadičnom aspektu audiovizualne kulture koji će tek u budućnosti imati konkretniju

Foto: Privatna arhiva

ulogu. Zasad tražimo niše u postojećim natečajima koji podržavaju neki oblik sličnog posredovanja sadržaja. Nadamo se u trenutnoj konstelaciji pokušati dosegnuti željeni kontinuitet, a o iznosima i broju potpora ovisit će i količina realiziranog sadržaja.

Na digitalnim platformama bujaju različiti kritičarski videoformati. Kako se u tom procesu transformira filmska kritika i analiza?

Novo medijsko okružje automatski je transformiralo kritiku i analizu, i to prvenstveno iz kuta otvorenosti za nove, nestandardizirane glasove, neopterećene klasičnim normama i okvirima. To ne znači da je sav sadržaj nužno kvalitetan, ali bitna je pozadinska ideja slobodnog priključivanja, čime se ruši tradicionalni mit o području rezerviranom za odabrane. Filmska analiza nadilazi zatvorenost teksta i preobražava se u oblike koji ga nadopunjavaju, nekad i otvoreno s njim polemiziraju. Ovisno o afinitetu, svatko će od nas više naginjati jednom od pristupa, ali mjesta susreta imaju potencijal potaknuti kreativnost, privući daljnje sudionike i prirodno interferirati različite oblike izraza. Najvažnije je neki oblik kulturne razmjene održavati živim.

■ Lujo Parežanin

KVADRAT

Nakon višemjesečnog štrajka holivudskih scenarista, sindikalna se aktivnost zahuktava i u još jednom svjetskom filmskom centru – Bollywoodu. Indijsko Udruženje scenarista (SWA), koje broji 55.000 članova, pokrenulo je borbu za sigurnije ugovore i bolje honorare. Scenaristički proletari svih zemalja, izgleda, polako se ujedinjuju.

■ L.P.

Scenarist Robin Bhatt govori na sindikalnom sastanku (Foto: SWA/Facebook)

Crveno nebo (r: Christian Petzold)

(2023.)

Thomas Schubert i Paula Beer
kao Leon i Nadja

PIŠE Damir Radić

Mlaki izlet Umjesto suptilnosti i potisnute napetosti, film nudi nedogađajnost lišenu latentne potentnosti

ZAHVALJUJUĆI svojoj veličini i utjecaju, velike kinematografije i u razdobljima kad im ne ide uspjevaju nametnuti neke svoje predstavnike kao svjetski relevantne autore. Francuzi to sustavno rade s polutalentima poput FRANÇOISA OZONA ili BRUNA DUMONTA, a Nijemci s CHRISTIANOM PETZOLDOM. Potonji u opusu ima tek jedan film izvanrednijih dosega – ‘Barbaru’ iz 2012., studiju represije nad ekstraordinarnom individualkom u Istočnoj Njemačkoj, s njegovom nekadašnjom muzom NINOM HOSS u naslovnoj roli. Ostala su mu ostvarenja više ili manje neuspjeli pokušaji ozbiljnijeg filmovanja koji su međutim iz nekog razloga nailazili na dobar odjek kod međunarodne kritike. Takav je slučaj i sa zadnjim autorovim uratkom ‘Crveno nebo’, nagrađenim na Berlinaleu Srebrnim medvjedom – Velikom nagradom žirija, i dočekanim uglavnom (vrlo) pozitivnim kritikama. Štoviše, našao se taj naslov na nemalom broju lista najboljih filmova 2023. godine.

‘Crveno nebo’ pripada žanru (ili ‘žanru’) ladanjskog, odnosno izletničkog filma, koji ima plodnu tradiciju u Francuskoj, no i njemačka kinematografija u njemu ima najmanje jedan vrlo jak adut – klasik ‘Ljudi nedjeljom’ ROBERTA SIODMAKA, EDGARA ULMERA i FREDA ZINNEMANNA (među scenaristima je bio i BILLY WILDER), nastao na samom izmaku nijemog razdoblja. U njemu dvojica mladića i dvije djevojke odlaze iz velegrada na izlet u (jezersku) prirodu i među njima se razvija intrigantna psihološka (erotska) napetost, dok kod Petzolda također imamo četvero mladih u (primorskoj) prirodi, ali u drugačijem omjeru – trojicu mladića i jednu djevojku. Međutim, ono što Petzoldov film, za razliku od debija budućih holivudskih klasika, nema jest intrigantna psihoerotska napetost. Dvije trećine svog ostvarenja razvikani autor polagano gradi temelje za emotivnu intenzifikaciju i kulminaciju u završnici, no ta spora gradnja umjesto suptilnosti i potisnute napetosti nudi nedogađajnost lišenu latentne potentnosti. Film odlikuje

neki čak pomalo frivolan ton, što je neke kritičare navelo na usporedbu s ROHMEROVIM ladanjsko-izletničkim radovima – usporedbu promašenu jer kod velikog francuskog sineasta ono naizgled frivolno, a zapravo lepršavo-prozračno, uvijek ide ruku pod ruku s psihološkom složenosti i rafiniranošću, stvarajući osobit ugođaj. Takvo što se u ‘Crvenom nebu’ baš i ne može pronaći, odnosno sporost i razvučenost narativno-dramaturško-psihološke pripreme naprosto je izraz autorske sterilnosti, a ne profinjnosti. Da čovjek ne griješi dušu, valja priznati da je ambijentacija kvalitetno izvedena, da filmska slika ima kontekstualno dobrodošlu ugodnu teksturu toplih boja, da likovi nisu sasvim nezanimljivi i da su glumački solidno utjelovljeni, ali to je nedovoljno da opravda famu stvorenu oko filma.

Mehanički prijelaz djevojčina ljubavnika u gej zaljubljenika i dolazak književnog izdavača, odnosno urednika na jednodnevni radni sastanak s piscem početnikom djeluju jako neuvjerljivo, baš kao i gomilanje nesreća i tragedija u završnici. Još kad se svemu doda recitiranje o nemogućoj ljubavi iz HEINEOVE ‘Azre’ te spoj stvarnog i simboličkog učinka vatre, a kratkotrajnoj ljubavi dvojice mladića daju arhetipski atributi stereotipnom usporedbom s vulkanskom lavom opepeljenim ljubavnicima iz Pompeja, jasno je da film poprima primjese banalnosti. Srećom, Petzold nije potpuni antitalent, što dokazuju uspješno poetični prizori s fluorescentnim reketima noću te dirljivi kadrovi divljih svinja u bijegu pred šumskim požarom, uključujući umiranje svinje-bebe. No kao da je više mislio na to da svoju novu muziku PAULU BEER u ulozi djevojke snimi u što više slatkih izdanja nego na bilo što drugo, pa i na to da produbi njezin lik i usloji filmsku cjelinu. Uglavnom, ‘Crveno nebo’ nije potpuni promašaj nego film koji je imao stanovite potencijale, ali su oni većinom ostali neiskorišteni. ■

Njegova podržavajuća ruka – kuriranje kustosa: Davor Matičević

(Black Box, MSU,
9. studenog – 31. siječnja)Sanja Iveković i Davor
Matičević – ‘Inter nos’ (1978.)
(Foto: MSU Zagreb)

PIŠE Bojan Dmitrović Krištofić

Nepokoleb- ljivost izbora Matičević se kustoski nije izražavao nauštrb umjetni- ka čije je izložbe realizirao

UNATRAG malko više od nekoliko godina, ne samo otkad je ravnateljicom Muzeja suvremene umjetnosti u Zagrebu postala ZDENKA BADOVINAC (koja je u međuvremenu zbog osobnih razloga podnijela ostavku), već i otkako je njena prethodnica SNJEŽANA PINTARIĆ 2019. sa suradnicima odlučila promijeniti koncept stalnog postava, iz ‘Zbirki u pokretu’ (autora NADE BEROŠ i TIHOMIRA MILOVCA) u nešto novo, a što je tek tijekom ravnanja Badovinac dobilo oblik ciklusa izložbi ‘Zbirka kao glagol’, unutar vodstva i osoblja Muzeja prepoznata je potreba da ustanova reinterpreтира vlastito nasljeđe na što različite i suvremenije načine. Pa dok izložbe iz ‘Zbirke kao glagol’ brojne umjetničke radove i opuse iz muzejske zbirke stavljaju u suodnose s permanentno kriznim suvremenim kulturnim i društveno-političkim kretanjima, prateća serija obimom manjih izložbi, ‘Okidači’, usmjerena je upravo na kritičku refleksiju pozvanih kustosa, umjetnika i kolektiva o muzejskoj baštini.

Tako je kustosica LEILA TOPIĆ na suradnju pozvala platformu za audiovizualna istraživanja JDS, odnosno LERIJA AHELA i ŽELJKA LUKETIĆA, koji su za polazište svog istraživanja i izložbe odabrali opus DAVORA MATIČEVIĆA (1945. – 1994.), povjesničara umjetnosti čiji je dugogodišnji rad kao kustosa (1970. – 1991.), a zatim i ravnatelja (1991. – 1994.) obilježio javno djelovanje Galerije suvremene umjetnosti i Galerija grada Zagreba te Centra za fotografiju, film i televiziju (voditelj od 1983. do 1991.), tj. ustanova koje danas nose naziv Muzeja suvremene umjetnosti. Premda iznimno važan za novije kustoske prakse i muzeologiju u Hrvatskoj, Matičevićev opus danas, dojmama smo, neopravdano je zanemaren, osim u najužim krugovima njegovih poznavalaca i kolega, s obzirom na itekako aktualne mogućnosti čitanja u kontekstu novovjekih kritičkih i teorijskih pristupa, kojima su vrlo važne teme hibridnih rodničkih i drugih identiteta te odnosa od heteronormativnosti i suspreza-

nja svih vrsta drugosti. Naime, iako je među širom javnosti Matičević ostao upamćen, tragično, ponajviše kao prva javna žrtva AIDS-a u Zagrebu i zemlji, izložba ‘Njegova podržavajuća ruka – kuriranje kustosa: Davor Matičević’ u MSU-ovom Black Boxu zorno pokazuje kako je posrijedi bio kustos koji je osvijestio queer identitet u svom radu izražavao više ili manje suptilno, pritom se neprekidno inspirirajući seksualnošću kao sferom života i društva koja s ciljem rasta i razvoja zajednice ne trpi malogradanske uskogrudnosti i ograničenja. Jasno posložen postav čine kronologija Matičevićevog života i rada u obliku plakata te izbor iz plakata istaknutijih izložbi koje je kurirao (fotografija ROBERTA MAPPLETHORPEA i MIJE VESOVIĆA, dizajnera VICTORA PAPANEKA i dr.), ali i radova pojedinih umjetnika iz fundusa s kojima je ostvario vrijedne suradnje (BORIS BUČAN, JOSIP KLARICA, MLADEN STILINOVIĆ i dr.). Pored dokumentarnih televizijskih priloga i reportaža o Matičevićevim projektima, Ahel i Luketić u postav su uključili i kopije njegove profesionalne prepiske s umjetnicima i kolegama kustosima, i zatim, u formi fotokopija novinskih članaka, uvid u sramotnu medijsku harangu na Matičevića u posljednjim danima života, koje je proveo u Klinici za infektivne bolesti ‘Dr. Fran Mihaljević’. Mučan sadržaj koji je nemoguće ravnodušno čitati svjedoči o golemom odsustvu empatije u tadašnjem hrvatskom društvu i medijima, od čega danas nismo odmakli onoliko daleko koliko volimo misliti. Među onima koji su granice društvene prihvatljivosti za seksualne i druge manjine hrabro i ustrajno pomicali naprijed doživotno je bio i Davor Matičević. Za razliku od mnogih danas, on kustosko autorstvo nije izražavao nauštrb umjetnika čije je izložbe realizirao, jer je znao da svojom podržavajućom rukom prepoznatljiviji svjetonazor i shvaćanje suvremene umjetnosti, što izvire iz nepokolebljivosti izbora i pisanja o njima, jednom zauvijek utiskuje u kulturu sredine kojoj je pripadao. ■

TV RAŠETANJE

Zima za
sva vremena

PIŠE Boris Rašeta

Sa zadovoljstvom smo pogledali petu epizodu treće sezone serije o najvećim hrvatskim glumcima posvećenu Veri Zimi. Većina sugovornika istaknula je njezine kapitalne uloge Grušenjke i Gertrude. Šira je publika pamti kao Ružu Kosmički iz 'Odmori se, zaslužio si', a mi ćemo je pamti i kao divno ljudsko biće

Dinastija Gucci, HRT,
1. siječnja, 21:10

BOGATSTVO i moć uglavnom su prokletstvo. RIDLEY SCOTT, britanski režiser koji je lani izbacio osrednjeg 'Napoleona' (u kojemu su jedino akcijske scene vrijedne gledanja), 2021. snimio je film o modnoj dinastiji Gucci, koji je HRT, uz gromoglasne najave, emitirao na prvi dan nove godine. Englez je bolji film snimio o Italoamerikancima, nego o Francuzu s Korzike, premda se oba oslanjaju na popularnu formulu 'i bogati plaću'. U središtu drame je PATRIZIA REGGIANI, kći srednjestojećeg kamiondžije, a njezina će ambicija dinastiju uvući u vrtlog iz kojega neće isplivati. Svade i borba za prestiž spustili su na zemlju dinastiju čiji je brend rođen 100 godina prije snimanja filma, od 'Gucciija' ostali samo dugmići. Godine 1999. tvrtku je kupio francuski konglomerat Pinault-Printemps-Redoute. Film vrvi zvijezdama: uz LADY GAGU i JAREDA LETA pojavljuju se i ADAM DRIVER, JEREMY IRONS, JACK HUSTON, SALMA HAYEK i AL PACINO. Sve u svemu, solidan odabir za početak filmske TV godine.

Ljeto kada sam
naučila letjeti, HRT,
2. siječnja, 20:15

ODAVNO na našim ekranima nismo vidjeli tako lepršav, zabavan i pitak film poput 'Ljeta kada sam naučila letjeti' RADOVOJA ANDRIĆA ('Kad porastem biću kengur', 'Tri palme za dve bitange i ribicu'). Dvanaestogodišnja Sofija dolazi sa svojom bakom Marijom iz Beograda na Hvar. Marija je nadžak-baba, tvrda ali simpatična, a na Hvaru ih čeka njezina sestra, koju Sofija nikad nije upoznala jer ih je razdvojio rat. Ljetovanje koje je počinje beskrajno dosadno pretvara se, međutim, u čarobnu avanturu u kojoj se naziru elementi davnih sukoba, nacionalnih i individualnih, koji su prikladno smješteni na rub radnje, kako i priliči normalnim ljudima. Ovo je dječji film za odrasle koji ćete rado gledati i preporučivati ljudima koje želite razveseliti u ova turbobna vremena.

Moderna vremena,
HRT, 3. siječnja, 20:16

KAD čovjek gleda MERLIĆEVU seriju ne može se ne zapitati: hm, zar smo sve to mogli proizvesti i izvesti? Sedamdesete su bile vrhunac razvoja poslijeratne Jugoslavije. Sve su se energije počele oslobađati, tvornice su počele raditi modularni namještaj (koji se sklapa i rasklapa po volji kako bi se uklopio u nove, uglavnom nevelike stanove za radničku klasu, koji su se međutim gradili u stotinama tisuća), dolazi do eksplozije boja, a dizajnerski konstrukti, koji

Ulogu Grušenjke iz 'Karamazova' Vera Zima pripremala je i za prijemni na ADU (Foto: Screenshot/HRT)

su donedavno bili makete, ulaze u serijsku proizvodnju, što je san svakog dizajnera. Da nije 'Modernih vremena', nekoliko bi istinskih junaka te kreativne, industrijske epohe bilo zaboravljeno: BLAŽENKA KUČINAC, dizajnerica zaposlena u osječkoj tvornici Mobilia Ivo Marinković, MIRJANA MARAČIĆ, dizajnerica tvornice Mundus Florijan Bobić te VLADO PETRIČEVIĆ i VLADIMIR ŠOBOT. Oni su imali priliku kakvu suvremeni dizajneri vjerojatno neće dobiti. NOE MARIČIĆ i VLADIMIR ROBOTIĆ osnovali su 1970. Odjel dizajna u tvornici Končar, iz koje smo svi sedamdesetih i osamdesetih imali pokoji upečatljiv predmet koji, ako je bilo sreće, i danas služi svrsi. Dobar posao Castor Multimedia produkcije.

Aktuelnosti, Happy
TV, 4. siječnja, 19:50

ROBERT F. KENNEDY, nećak legendarnog JFK-a, opisao je u Aktuelnostima kako vidi genezu rata u Ukrajini. Na pitanje novinarke Newsnationa: 'Vi smatrate da je Rusija postupala savjesno pokušavajući regulirati rat i prekranje Ukrajine. Je li to zaista vaše mišljenje?', Kennedy je rekao: 'PUTIN i ZELENSKI su u travnju 2022. postigli mirovni sporazum. Zapravo, potpisali su mirovni sporazum. U to je vrijeme Bijela kuća poslala BORISA JOHNSONA da minira sporazum. Rusi su poslije potpisivanja sporazuma postupali pošteno. Zaista su povukli vojsku iz okolice Kijeva. Bilo je dakle jasno da su Rusi u tom trenutku postupali savjesno, a mi nismo. Trebali smo pokušati regulirati ovaj rat diplomatskim putem. Otada je ubijeno 350 hiljada ukrajinske djece. I mi smo ovaj rat pretvorili u hibridni rat između Rusije i SAD-a. Kada je moj stric bio predsjednik i kada je njegov vojni aparat htio stupiti u rat s Vijetnamom, Laosom, Kubom i Sovjetskim Savezom za vrijeme berlinske krize 1961. godine, on je rekao: 'Moramo stati na stajalište svog protivnika, ako želimo ostvariti mir.' Mi smo raketne sisteme locirali u Rumunjskoj i Poljskoj, direktno prema granicama Rusije. Kada je Rusija nuklearne rakete postavila na Kubi, to je bilo mnogo dalje nego što smo mi sada udaljeni od Moskve. Tada smo bili spremni napasti ih, da nisu povukli rakete. Moj stric je tada bio predsjednik i moglo se dogoditi da uđemo na Kubu. Moj stric

je znao zašto su Rusi to učinili. Učinili su to zato što smo i mi učinili isto. HRUŠČOV je tako učinio zato što smo mi locirali raketne sustave u Italiji i Turskoj. I moj stric i moj otac sreli su se s ambasadorom i postigli tajni dogovor: ako vi sada povučete svoje rakete, mi ćemo povući svoje iz Turske. Rusi su tri puta doživjeli napade iz pravca Ukrajine. Posljednji put kada se to dogodilo Nijemci su ubili svakog sedmog Rusa, trećinu Rusije spravili su sa zemljom, spalili su polja. Moj stric je to spomenuo u svom govoru na Američkom sveučilištu 1963. godine. Rekao je da su Nijemci uništili površinu usporedivu s onom od Istočne obale do Chicaga. Zamislite da su sva polja pšenice i sve šume spaljene, a svi gradovi pretvoreni u ruševine. Upravo je to učinjeno! Oni imaju pravo biti zabrinuti zbog toga što mi širimo NATO na Ukrajinu. Mi im nikada ne bismo dozvolili da postavimo raketne sustave u Kanadi ili Meksiku. Napali bismo ih da to učine. I moramo biti u stanju staviti se u njihov položaj.'

Velikani hrvatskog
glumišta:
Vera Zima, HRT,
5. siječnja, 18:09

SA zadovoljstvom smo pogledali petu epizodu treće sezone serije o najvećim hrvatskim glumcima, posvećenu VERI ZIMI. Njezini kolege i kolegice jednodušno su govorili o njoj. 'Sjećam se njene izvedbe Grušenjke u 'Karamazovima', bila je tako puna energije i strasti da je ni nakon 40 godina ne mogu zaboraviti', kazao je MARKO TORJANAC. Većina sugovornika – ŽARKO SAVIĆ, JOŠKO ŠEVO, SLAVICA KNEŽEVIĆ, DEJAN AČIMOVIĆ – istaknula je dvije kapitalne uloge – uz Grušenjku, tu je i Gertruda u 'Hamletu'. Šira je publika pamti kao Ružu Kosmički iz serije 'Odmori se, zaslužio si', a mi ćemo je, osim kao sjajnu glumicu, pamti i kao divno ljudsko biće. Ako su izvedbe 'Karamazova' i 'Hamleta' snimljene, vrijedilo bi ih prikazati u Nultom kadru. ■

1999. 2000. 2001. 2002.
2003. 2004. 2005. 2006.
2007. 2008. 2009. 2010.
2011. 2012. 2013. 2014.
2015. 2016. 2017. 2018.
2019. 2020. 2021. 2022.
2023. 2024.